

Sivil Toplum Kuruluşları için

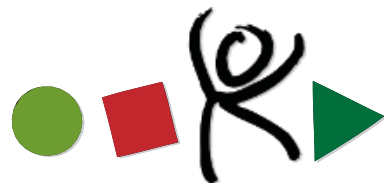
OPSC ve OPAC İhtiyari Protokolleri Hakkında Raporlama Rehberi

ngo group for the crc

**SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARI
İÇİN**
OPSC ve OPAC
İhtiyari Protokolleri
Hakkında Raporlama
Rehberi

ngo group for the crc

Sivil Toplum Kuruluşları için OPSC ve OPAC Hakkında Raporlama Rehberi

Bu yayının kopyalarına erişmek ve daha fazla bilgi almak için:

NGO Group for the Convention on the Rights of the Child 1,
rue de Varembe
1202 Geneva Switzerland
Tel: +41 22 740 47 30
Faks: +41 22 740 11 45
secretariat@childrightsnet.org www.childrightsnet.org

Yazar

Laura Theytaz Bergman

Proje sorumlusu:

Lisa Myers

Editörler

Veronica Yates ve Lisa Myers

Tasarım ve düzenleme

minimum graphics

Kapak fotoğrafı

© UNICEF/NYHQ2004-1159/LeMoyne

[AD DEĞİŞTİRİLDİ] 15 yaşındaki Margaret, 2003 yılında annesi için odun toplarken Tanrının Direniş Ordusu (LRA) örgütü tarafından kaçırıldı. Şu anda Kitgum kasabasında UNICEF tarafından desteklenen Kitgum Kadınlar Derneği'nde (KICWA) tedavi görüyor. Kaçırılan diğer birçok kadın gibi, o da ağır yükler taşıırken uzun mesafe yürümek zorunda kalmış. Kız çocuklarının komutanlara seks kölesi olarak sunulduğuna ve diğer kızların öldürüldüğüne şahit olmuş. Margaret; kaçmaya çalışmakla suçlanan ve daha sonra gözünün önünde öldürülen köyünden iki çocukla ilgili kabuslar görmeye devam ediyor. "Eve dönersen, çok dua edip okula gitmem gerekiyor." dedi. Margaret, topluma geri dönebilmeleri için eski çocuk askerlerin affedilmesi gerektiğine inanıyor.

2004 yılının sonu itibarıyla, Uganda'nın kuzey bölgelerinde 1986 yılından beri kaçırılan çocuk sayısı 20.000'e ulaşmıştı. Kaçırılan çocuklar; isyancı örgüt Tanrının Kurtuluş Ordusu'na (LRA) asker, seks kölesi ve yük taşıyıcı olarak katılmak zorunda bırakıldı. 2002'nin ortalarından bu yana yaklaşık 12.000 kişi kaçırıldı ve 44.000'den fazla çocuk (ve birçok yetişkin) 'gece yolcusu' olmak zorunda kaldı. Gece yolcuları, nispeten güvenli olan şehir merkezlerine sığınmak için her gece evlerini ve köylerini terk etmektedir. 2.500-3.000 refakatsiz çocuk da kendi evlerinden kaçmıştır ve şu an ailelerinden ayrıdır. Çatışmalar nedeniyle 1.4 milyon kişi yerinden edilmiştir, bu kişilerin yüzde 80'inden fazlası çocuk ve kadınlardan oluşmaktadır. Bölgede güvensizliğin artması, birçoğu gıda sıkıntısıyla karşı karşıya olan ve temel hizmetlere dahi erişemeyen nüfusa yardım çabalarını baltalamaktadır. Yaklaşık 15.000 çocuk LRA'dan kaçmıştır veya ordu tarafından esir alınmıştır. Bu çocukların yaklaşık 10.000'i kabul ve yeniden entegrasyon merkezlerinde yardım almıştır. Kabul merkezlerinde UNICEF; yerel gönüllülere eğitim vererek psikososyal hizmetler sağlamalarına ve terhis edilen çocuk askerleri toplumlarına yeniden entegre etmelerine yardım etmektedir. UNICEF ayrıca 'gece yolcuları'na iki sığınma evi sağlayarak yerlerinden edilen kişiler için kamplarda barınma, eğitim, su ve sanitasyon hizmetleri de sunmaktadır.

© 2010 Çocuk Hakları Sözleşmesi STK Grubu

Tüm hakları saklıdır Kaynağa atıfta bulunmak koşuluyla bu yayında yer alan materyallerden serbestçe alıntı yapılabilir veya materyaller yeniden basılabilir. Yayının çoğaltılması veya tercüme edilmesi için izin talepleri, Çocuk Hakları Sözleşmesi STK Grubu'na iletilmelidir.

İçindekiler

Teşekkür	v
Kısaltmalar	vi
Önsöz	vii
1. Giriş	1
1.1 Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol	1
1.2 Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol	2
2. İhtiyari protokoller kapsamındaki hükümlerin temel analizleri	4
2.1 İhtiyari Protokoller kapsamındaki ortak şartlar	4
2.1.1 Genel uygulama önlemleri	4
2.1.2 Uluslararası yardım ve işbirliği	4
2.1.3 Diğer yasal hükümler	4
2.2 Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol kapsamında özel şartlar	5
2.2.1 Çocukların çatışmalarda silah altına alınmasının ve kullanılmasının önlenmesi	6
2.2.2 Yasaklar ve ilgili konular	9
2.2.3 Koruma, kurtarma ve yeniden entegrasyon	10
2.2.4 Uluslararası yardım ve işbirliği	10
2.3 Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol kapsamındaki özel şartlar	12
2.3.1 Yasaklar ve ilgili konular	13
2.3.2 Önleme	17
2.3.3 Mağdur haklarının korunması	17
3. İhtiyari Protokoller kapsamında raporlama usulleri	21
3.1 Çocuk Hakları Komitesi	21
3.2 Taraf devletin ilk raporu	21
3.3 Taraf devletin düzenli raporları	22
3.4 İhtiyari Protokoller kapsamındaki raporların incelenmesi	23
4. STK tarafından yazılı raporun hazırlanması	24
4.1 STK raporlarının önemi	24
4.2 Ortak STK raporları	25
4.3 İlk STK raporlarının yapısı ve içeriği	25

4.3.1	Giriş	25
4.3.2	Temel analiz	25
4.3.3	Sonuçlar ve Öneriler	26
4.4	Takip raporlarının yapısı ve içeriği	27
4.5	Periyodik raporların yapısı ve içeriği	27
4.6	STK raporları için uygulamaya dönük bilgiler	27
4.6.1	Format	27
4.6.2	Dil	28
4.6.3	Zaman	28
4.7	Çocukların katılımı	28
5.	Oturum öncesi çalışma grubu toplantısı	30
5.1	Zaman	30
5.2	STK'ların oturma öncesi katılımı	30
5.2.1	Toplantıya kimler katılabilir?	31
5.2.2	Çocuklar nasıl katılabilir?	31
5.2.3	STK'lar ön oturma nasıl hazırlanıyor?	32
5.3	Ön oturma nasıl yürütülür?	32
5.3.1	Giriş açıklamaları	32
5.3.2	Sorular ve yanıtlar	33
5.3.3	Sorunlar listesi	34
6.	Genel Oturma	36
6.1	Ön oturma ve genel oturma arasında	36
6.2	Genel oturma usulleri	37
6.2.1	STK'lar katılmalı mı?	37
6.3	Sonuç gözlemleri	38
6.3.1	STK'lar sonuç gözlemlerini nasıl kullanabilir?	38
	Ekler	41
	Kaynaklar	79

Teşekkür

Çocuk Hakları Komitesi STK Grubu, bu yayın üzerinde doğrudan çalışan kişilerin yanı sıra, bu rehberin hazırlanmasına katkıda buldukları için aşağıda adları belirtilen kişilere özel olarak teşekkür eder: Maja Andrijasevic-Boko, Ugo Cedrangolo, Christine Evans ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi'nden Anastasia Panayotidis; Çocuk Askerlerin Kullanımını Durdurma Koalisyonu'ndan Lucia Withers; ECPAT International kuruluşundan Carmen Madrinan; Çocuk Hakları Komitesi eski üyesi Nevena Vuckoviç Sahoviç; Hollanda DCI/ECPAT kuruluşundan Mirjam Blaak; UNICEF Ulusal Komitesi, Hollanda'dan Majorie Kaandorp ve Quaker BM Ofisi'nden Rachel Brett.

Çocuk Hakları Sözleşmesi Uygulama El Kitabı'ndan alıntılar için UNICEF'e de teşekkür ederiz.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ilişkin STK Grubu, bu rehberin yayımlanmasını mümkün kılan ve aşağıda belirtilen bağışçılara da teşekkür eder: Oak Vakfı ve İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA).

Çocuk Hakları Sözleşmesi STK Grubu

Çocuk Hakları Sözleşmesi STK Grubu,⁷⁷ ulusal ve uluslararası STK'dan oluşan küresel bir ağdır. Bu STK'lar; tüm çocukların BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (ÇHS) tanımlanan haklarından tam olarak yararlanmalarını sağlamayı taahhüt eder. STK Grubu; ÇHS'nin tanıtımını, uygulanmasını ve izlenmesini kolaylaştırma görevini yerine getirmek için sekreteryası ve tematik çalışma grupları vasıtasıyla faaliyet gösterir.

1983 yılında kurulan STK Grubu, STK çalışmaları için koordineli bir platform sağlamış ve uluslararası düzeyde temel çocuk hakları ile ilgili gelişmelerde önemli bir rol oynamıştır. Buna ek olarak, dünya çapında ulusal ve uluslararası STK'larla yürüttüğü çalışmalar vasıtasıyla ÇHS'nin tam olarak uygulanmasını teşvik etmektedir.

STK Grubu'nun stratejik öncelikleri aşağıda belirtilmektedir:

1. STK'ların ve diğer ilgili paydaşların ÇHS raporlama sürecine ve Çocuk Hakları Komitesi'nin diğer faaliyetlerine etkin katılımını arttırmak.
2. Birleşmiş Milletler'in diğer insan hakları mekanizmaları ve usulleri kapsamındaki faaliyetleri vasıtasıyla çocuk haklarını yaygınlaştırmak
3. Komitenin tavsiyelerinin, diğer çıktılarının ve uluslararası insan hakları ile ilgili diğer mekanizmaların etkin bir şekilde uygulanması suretiyle çocuk haklarının ulusal düzeyde hayata geçirilmesini teşvik etmek
4. Üyelerle ve paydaşlarla yürütülen koordineli çalışmalar vasıtasıyla çocuk haklarıyla ilgili öncelikli konularda uluslararası savunuculuk faaliyetlerini takip etmek ve desteklemek.

Kısaltmalar

Mad.	Madde
İHK	İnsan Hakları Komisyonu
Komite	Çocuk Hakları Sözleşmesi Komitesi
Sözleşme	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
HRC	İnsan Hakları Konseyi
STK Grubu	Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu
OHCHR	İnsan Hakları Yüksek Komiserliği
İP	İhtiyari Protokol
OPAC	Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol
OPSC	Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol
Ön oturum	Ön Oturum Çalışma Grubu
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

Önsöz

Bu rehber; STK'ların Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Pornografisine İlişkin İhtiyari Protokolü (OPSC) ve Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olması Konusunda Ek İhtiyari Protokolü (OPAC) daha iyi anlamasını sağlamayı amaçlar. Böylece STK'ların protokollere ilişkin raporlamaları etkin bir şekilde gerçekleştirmeleri teşvik edilmektedir. OPSC ve OPAC ihtiyari protokolleri, çocuk haklarına yönelik en kötü ihlallerden bazılarını içermektedir. Bu protokoller ile ilgili raporlama süreçleri; ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarına (STK'lara) devletin bu iki protokol kapsamındaki hükümleri uygulama çabalarını izleme fırsatı sunmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu (STK Grubu), Çocuk Hakları Komitesi'nin (Komite) 2005 yılında bu kapsamındaki raporları ilk kez incelemeye başlamasından bu yana, her iki İhtiyari Protokol hakkında rapor sunmaları için STK'ları desteklemektedir. 2010'un Kasım ayı itibarıyla, Komite, OPAC kapsamında 63 raporu ve OPSC kapsamında 48 raporu incelemiştir.

80'den fazla ilk raporun incelenmesinin ardından Komite, taraf Devletlerin iki protokol hakkında rapor sunmasına yardımcı olmak için 2006 ve 2007'de her iki İhtiyari Protokol (İP) hakkında da yeni rehber ilkeler oluşturmuştur. Daha sonra, iki İhtiyari Protokolün hükümlerine uygun olarak, Taraf Devletler, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) uygulanmasına ilişkin raporlarına Protokollerin uygulanmasına ilişkin bilgileri de eklemeye başlamıştır. 2010 yılında Komite, ÇHS kapsamında periyodik raporlama için yeni rehber ilkeler geliştirmiştir. Bu rehber ilkeler, ihtiyari protokoller kapsamında periyodik raporlamaya ilişkin bilgileri de içermektedir.

STK Grubu; ihtiyari protokoller kapsamında sunulan rapor sayısının artmasını, 2005'ten bu yana raporlama usullerinin gelişimini, taraf devletlere yönelik yeni rehber ilkeleri ve ÇHS kapsamındaki periyodik raporlara protokollere ilişkin bilgilerin eklenmesini göz önünde bulundurarak bu yeni rehberi hazırlamıştır. Bu rehber; temel olarak, iki protokol kapsamındaki konuları izleyen ve uygulayan çocuk hakları koalisyonlarını, ulusal ve uluslararası STK'ları hedefler.

Rehber hazırlanırken STK Grubu'nun Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni ve bu sözleşmeye ek ihtiyari protokolleri izleme ve uygulama çalışmalarını destekleme deneyiminden yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra, Komite tarafından taraf devlet raporlarının değerlendirilmesi öncesinde hazırlanan ve aşağıda belirtilen önceki rehber ilkelerden de faydalanılmıştır: *Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokol Rehberi*¹ (Çocuk Askerlerinin Kullanımını Durdurma Koalisyonu ve UNICEF, 2003), *Çocukların Satışına İlişkin İhtiyari Protokolün Uygulanması Konusunda BM Çocuk Hakları Komitesi'ne Rapor Sunan STK'lar Rehberi*⁵ (STK Grubu 2006) ve *Çocuk Hakları Komitesi'ne Rapor Sunan Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi*³ (STK Grubu, 2006). Buna ek olarak, UNICEF, sözleşme hükümlerini açıklamak için OPSC hakkında bir el kitabı da yayımlamıştır.⁴

¹http://www.unicef.org/publications/files/option_protocol_conflict.pdf

²http://www.crin.org/docs/FileManager/NGOGroup/OPSC_Guide_for_NGOs.pdf

³<http://www.crin.org/docs/Reporting%20Guide%202006%20English.pdf>

⁴http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/optional_protocol_eng.pdf

---

Bu uygulamaya dönük çalışma, iki protokol kapsamındaki hükümlere ilişkin temel analizleri tek ve kapsamlı bir belgede sunmaktadır. Rapor sürecine ilişkin ayrıntılı bir açıklamanın yanı sıra Komite ile toplantı da dahil olmak üzere bu sürece nasıl etkin bir şekilde katılacakları konusunda STK'lara bilgi ve tavsiyeler sağlanmaktadır. Bu rehber, her iki ihtiyari protokol kapsamındaki kapsamlı ilk raporların yanı sıra ÇHS kapsamındaki periyodik raporların takibi için de kullanılabilir.

Rehber hazırlanırken kullanılan metodoloji çerçevesinde, raporlama alanındaki iyi uygulamaları analiz etmek amacıyla, hem STK'ların iki protokole ilişkin ilk raporları hem de Çocuk Hakları Komitesi'nin sonuç gözlemleri incelenmiştir. Rehberi hazırlama sürecinde İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) yetkililerine ve Komite üyelerine danışılmıştır. Kısa süre önce protokollere ilişkin rapor sunan STK'lar arasından seçilmiş STK'ların yanı sıra İhtiyari Protokoller kapsamındaki konular üzerinde çalışan diğer STK paydaşları ile istişare edilmiştir. Buna ek olarak, mevcut kurallar ve ilgili belgeler gözden geçirilmiştir. Son olarak, bu rehberde, STK Grubu'nun taraf Devletin altı yıllık izlemesine ve STK raporlarına ilişkin değerlendirmesi de sunulmaktadır.

Her iki İhtiyari Protokol de Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin hükümlerinin güçlendirilmesine ve hükümleri ihlal edenlerin cezalandırılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu rehber sayesinde, STK'ların tüm dünyada çocukların gerçekliklerini yansıtan raporlar hazırlamasını ve nihayetinde protokollerin hükümleri doğrultusunda çocuk haklarının korunmasına katkıda bulunmasını temenni ediyoruz.

1. Giriş

Çocuk Hakları Sözleşmesi⁵ (ÇHS) çocuk haklarını düzenleyen, çocuklar için evrensel ilkeleri ve normları tanımlayan kapsamlı bir sözleşmedir. Çocukların temel insan haklarını ve özgürlüklerini koruma altına alan sözleşmede çocukların özel yardım ve korunma ihtiyacı da dikkate alınır.

2000 yılında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BM GK)Sözleşme'nin belirli maddeleri uyarınca belirlenen yükümlülüklerin kapsamını genişletmek amacıyla, sözleşmeye ek iki İhtiyari Protokolü⁶ (İP'ler) kabul etmiştir: Bu protokollerden biri çocukların silahlı çatışmalara dâhil edilmesini ele alırken diğer protokol ise çocukların satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ile ilgilidir.

İhtiyari Protokoller, ÇHS'den bağımsız olarak onaylanması gereken ve yalnızca bunları onaylayan Devletler için bağlayıcı olan ayrı yasal belgelerdir. Her iki İhtiyari Protokol de ÇHS'yi imzalamış fakat ÇHS'yi onaylamamış bir ülkenin protokole taraf olmasının mümkün olduğuna dair bir hüküm içerir. Devletler, protokollerini onayladıktan sonra, protokollerin hükümlerini uygulamak için alınan tedbirler hakkında bilgi vermekle yükümlüdürler.

1.1 Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol

CHŞ'nin 38.maddesinde, Cenevre Sözleşmesi'ne ek Protokoller'de belirlendiği üzere, çocukların silahlı kuvvetlere alınma yaşına ve çatışmalarda yer almasına ilişkin standartlar düzenlenmektedir.⁷ Öte yandan, bu, Sözleşme'de 18 yaşından küçük bir yaşın (bu durumda 15) net bir şekilde belirlendiği tek örnektir. 38. maddenin sonucundan memnun olmayan bazı Devletler, ÇHS'nin onaylanmasının ardından, çocukların çatışmalara doğrudan katılma ve askere alınma yaşıyla ilgili anlaşmazlıklarına işaret eden beyanlarda bulunmuşlardır.

Çocuk Haklarına Sözleşmesi'nin 38. Maddesi

2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

⁵ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde oybirliğiyle kabul edilmiştir.

⁶ Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokol'ün ve Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolün tam metinleri için eklere bakınız.

⁷ Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokoller (1977) hakkında daha fazla bilgi için bakınız <http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/genevaconventions#a4>

1992 yılındaki ikinci oturumunda, BM Çocuk Hakları Komitesi (Komite)⁸ silahlı çatışmalarda yer alan çocuklara ilişkin ilk tematik tartışma gününü (Genel Tartışma Günü olarak adlandırılır) düzenlemiştir. Komite; çocukların çatışmalara katılma ve silahlı kuvvetlere alınma yaşını⁹ 15'ten 18'e çıkarmak için ÇHS'ye ek ihtiyari bir protokol hazırlanmasını tavsiye etmiştir. Komite, 1994 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na iletilen İhtiyari Protokol'ün taslağını hazırlamıştır. İlk tasarıda 18 yaşın altındaki çocukların çatışmalara dâhil olmasını önleyen ve asgari askere alınma yaşının 18'e çıkmasını sağlayan tedbirler öngörülmüştür.

Çocukların silahlı çatışmalara dâhil olmaları konusunda İhtiyari Protokol (OPAC) 25 Mayıs 2000 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. 12 Şubat 2002 tarihinde yürürlüğe giren protokol, 138 Devlet tarafından onaylanmıştır.¹⁰

OPAC kapsamında çocukların çatışmalara doğrudan katılım yaşı 15'ten 18'e çıkartılmış (madde.1) ve 18 yaşından küçüklerin zorunlu olarak silahlı kuvvetlere alınması yasaklanmış (madde 2) ve ÇHS'nin 38.maddesi güçlendirilmiştir. 4. Maddede 18 yaşından küçüklerin silahlı gruplar tarafından silahlı kuvvetlere alınması ve çatışmalara dâhil edilmesi suç sayılmaktadır. OPAC protokolü, taraf devletlerin gönüllü askere alma yaşını 15'ten en az 16'ya çıkarmasını şart koşmaktadır. Bunun yanı sıra, protokolü imzalayan taraf devletler; askere alınmanın gerçekten gönüllü olmasını sağlamak için gerekli önlemlerin almakla yükümlüdür. Bu bağlamda ebeveynin veya yasal vasinin rızası alınması, ilgili görevlerin tam olarak açıklanması ve yaşa ilişkin güvenilir bir kanıtın elde edilmesi de gerekir (madde 3).

Öte yandan, OPAC protokolü, Komite'nin talep ettiği şekilde çatışmalara her türlü katılımı yasaklamak yerine sadece "doğrudan doğruya katılımı" (madde 1) yasaklar. "Doğrudan katılım" terimi OPAC'da tanımlanmadığı için geniş bir yoruma açıktır. Buna ek olarak, OPAC kapsamında sadece zorunlu olarak askere alma yaşı 18 olarak belirlenmektedir (madde 2), gönüllü asker alımı için asgari yaş 16'dır (madde 3). Öte yandan, Komite, her ikisi için de asgari yaşın 18'e yükseltilmesi konusunda çağrıda bulunmuştur.

1.2 Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol

Çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol (OPSC), BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından çalışmaları başlatılan çok farklı bir taslak süreci sonucunda hazırlanmıştır.¹¹

1994 yılında, Küba hükümeti, komisyona çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi hakkında ÇHS'ye ek ayrı bir protokol hazırlamasını önermiştir. Komite, ÇHS'nin 34 ve 35¹² maddelerinde çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ile ilgili sorunları ele almak için bir çerçeve sağladığını düşündüğü için, ilk başta bu fikre karşı çıkmıştır. Yeni bir belge oluşturmak yerine, bir dizi STK ile birlikte mevcut maddelerin uygulanmasını sağlamanın gerekli olduğunu savunmuştur. Bununla birlikte, OPSC protokolü, 2000 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilerek 18 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve 142 Devlet tarafından onaylanmıştır.¹³

⁸ ÇHS'nin uygulanmasını izlemekle görevlendirilen yapı.

⁹ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion/conflict.pdf>

¹⁰1 Aralık 2010 itibarıyla onay sayısı. Mevcut onay listesi, http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=IV-11-b&chapter=4&lang=en adresinde mevcuttur.

¹¹ 2006 yılında, İnsan Hakları Komisyonu yerine İnsan Hakları Konseyi gelmiştir.

¹² Bkz. Altıncı Oturum Raporu, Nisan 1994, CRC/C/29 ve Onuncu Oturum Raporu, Ekim/Kasım 1995, CRC/C/46, Onbirinci Oturum Raporu, Ocak 1996, CRC/C/50 ve Yirminci Oturum Raporu, Ocak 1999, CRC/C/84.

¹³ Aralık 2010 itibarıyla onaylar. Mevcut onay listesi şu adreste mevcuttur:http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=IV-11-c&chapter=4&lang=en

Çocuk Haklarına Sözleşmesi'nin 34. Maddesi

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel istismara karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçlar doğrultusunda, Taraf devletler özellikle de:

- Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanması;
- Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulmasıyla sömürülmesini;
- Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 35. Maddesi

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemi alırlar.

OPSC uyarınca, protokolün 2. maddesinde tanımlandığı şekliyle, çocuk satışının, çocuk fahişeliğinin ve çocuk pornografisinin yasaklanması şarttır (madde 1).

Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi Tanımları (OPSC Madde 2)

Bu Protokolün amacı doğrultusunda:

- Çocuk satışı, herhangi bir şahıs veya bir grup şahıs tarafından, ücret ya da başka herhangi bir şey karşılığında bir çocuğun başka birine devredildiği herhangi bir fiil veya işlem anlamına gelmektedir.;
- Çocuk fahişeliği, bir çocuğun ücret veya başka herhangi bir şey karşılığında cinsel faaliyetlerde kullanılması demektir.
- Çocuk pornografisi, çocuğun gerçekte veya taklit suretiyle bariz cinsel faaliyetlerde bulunur şekilde herhangi bir yolla teşhir edilmesi veya çocuğun cinsel uzuvlarının, ağırlıklı olarak cinsel amaç güden bir şekilde gösterilmesi anlamına gelir.

Protokolde çocukların satışı çerçevesinde çocukların cinsel istismarı, organ nakli, zorla çalıştırma, uygunsuz evlat edinme, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi alanlarında "asgari" olarak hangi eylemlerin suç sayılması gerektiği belirlenir (madde. 3). Protokol; bu suçların soruşturulması, suçluların iadesi ve kovuşturulması ile ilgili hükümleri de içerir (madde 4, 5, 6). Bu suçlar vasıtasıyla elde edilen mallara veya gelirlere el konulmasına ilişkin hükümlere de yer verilir (madde 7).

OPSC protokolü uyarınca Devletlerin çocuk mağdurların ve tanıkların hak ve çıkarlarını koruması, onlara rehabilitasyon hizmetleri sunması, çocukları bu suçlardan korumak için önleyici tedbirlere ve tazmin yollarına erişim sağlaması bağlayıcı bir şarttır. 8, 9). Protokolde önleme, tespit, soruşturma, kovuşturma ve sorumluların cezalandırılması için uluslararası işbirliği çağrısında da bulunmaktadır (Madde 10).

---

2. İhtiyari protokoller kapsamındaki hükümlerin temel analizleri

İki ihtiyari protokol; yapı açısından benzerlik taşısa da maddeleri açısından farklılık gösterir. Dolayısıyla bu protokollerin uygulanmasını izlemek için gereken bilgiler de farklıdır. Bu bölümde, iki Protokol kapsamındaki ortak şartlar incelenerek her iki protokol için gereken bilgi türleri genel olarak değerlendirilecektir. Öte yandan, bazı unsurların bazı taraf Devletlerle ilgili olmayabileceği unutulmamalıdır.

2.1 İhtiyari Protokoller kapsamındaki ortak şartlar

2.1.1 Genel uygulama önlemleri

Genel uygulama önlemleri; protokollerin ulusal mevzuat kapsamındaki yasal statüsünü, yargı alanını, çekinceleri, hükümet organları arasında koordinasyonu, protokollerin uygulanmasını izleyen bağımsız ulusal insan hakları kurumlarının rolünü, protokollerini yaygınlaştırılmasını ve ilgili meslek gruplarının eğitimini kapsamaktadır.

n Sivil toplum kuruluşları; ulusal mevzuatı, protokollerle uyumlu hâle getirmek için mevcut mevzuattaki boşluklara, mevzuatta yapılabilecek değişikliklere veya uygulanabilecek yeni mevzuata dikkat çekmelidir.

2.1.2 Uluslararası yardım ve işbirliği

Komite; Devletlerin, protokoller kapsamındaki suçların önlenmesi, tespiti, soruşturulması, kovuşturulması ve cezalandırılması bağlamında yapılan uluslararası yardımlar ve kurulan işbirliği konularında bilgi vermelerini talep etmektedir. Uluslararası işbirliği; çok taraflı, bölgesel veya ikili anlaşmaların yanı sıra uluslararası kurum ve kuruluşlar ile ulusal ve uluslararası STK'ların desteğini de içerebilir.

n STK'lar, protokollerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için Devletle nasıl işbirliği yaptıkları konusunda bilgi verebilirler.

2.1.3 Diğer yasal hükümler

Devletlerden, çocuk haklarının hayata geçirilmesi için, protokollerde yer alan hükümlerden daha faydalı olabilecek ulusal ve uluslararası yasal hükümler hakkında bilgi sağlamaları talep edilmektedir.

n STK'ların genellikle bu alanlarda yorum yapmaları gerekmez, ancak gerekli gördüğünüz takdirde bu konularda da yorum yapabilirsiniz.

2.2 Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol kapsamında özel şartlar

OPAC protokolünün özeti

- 1. madde, çatışmalara doğrudan katılım için asgari yaşı 15'ten 18'e çıkartır. Devletler; 18 yaşına erişmemiş kişilerin hasmane davranışlara doğrudan doğruya katılmalarının önlenmesi için "mümkün olan tüm önlemleri" alacaklardır. Bu bağlamda sadece "doğrudan" katılım yasaklanmaktadır. Bunun birlikte, OPAC protokolünde "doğrudan katılım"ın ne anlama geldiği ile ilgili net bir tanım yapılmaz.
- 2. Madde, 18 yaşından küçük çocukların zorunlu olarak askere alınmasını yasaklar. Taraf Devletler; 18 yaşına erişmemiş kişilerin silahlı kuvvetlerine zorunlu olarak alınmamasını "sağlayacaklardır".
- 3. madde, Devletlerin gönüllü askere alım yaşını 15'ten en az 16'ya çıkarmalarını şart koşar. Taraf Devletler; askere alımların gönüllü olmasını, anne babanın veya yasal koruyucunun rızasının alınmasını, ilgili görevlerin tam olarak açıklanmasını ve yaşa ilişkin güvenilir bir kanıtının alınmasını sağlamak için gereken güvenlik önlemlerini almakla yükümlüdür. Komite, silahlı kuvvetlere gönüllü olarak alınma yaşının da 18 olarak belirlenmesini istese de, müzakerelerde bu öneri kabul edilmemiştir. Devletler, ordu tarafından işletilen veya kontrol edilen okullara devam etmek için gereken yaşı arttırmak zorunda değildir.
- 4 madde, silahlı gruplar tarafından 18 yaşından küçüklerin "herhangi bir surette" silah altına alınması ve silahlı çatışmalara dahil edilmesini yasaklar. Bu madde ile silahlı gruplara ilişkin hüküm; silahlı kuvvetlere ilişkin hükümden daha katı hale getirilmektedir. Devletler; gerekli mevzuatı benimsemek ve bu eylemleri suç hâline getirmek suretiyle tür bu uygulamaları önlemek için "mümkün olan tüm tedbirleri" almalıdır. Yürürlükteki OPAC kapsamında, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Roma Tüzüğü'nden belirlenen standarttan daha yüksek bir standart belirlenir. Zira söz konusu tüzükte sadece on beş yaşın altındaki çocukların askere veya silahlı gruplara alınması savaş suçu olarak kabul edilir.
- 5. madde kapsamında çocuk haklarına daha uygun ulusal veya uluslararası yasaların hükümlerine hale getirilemeyeceği belirtilir.
- 6. madde, taraf devletlerin OPAC'ı etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için tüm yasal önlemleri, idari tedbirleri ve diğer önlemleri alması hususunda bağlayıcıdır. Farkındalık artırma ve eğitim faaliyetlerinin yanı sıra, çatışmalara dâhil edilen veya çatışmalarda kullanılan çocukların fiziksel ve psikolojik olarak iyileşmesine ve topluma yeniden entegrasyonuna yardım sağlanması da bu kapsamda yer alır.
- 7. Madde; önleme, rehabilitasyon ve mağdurların topluma yeniden entegrasyonu konularında teknik işbirliğini ve mali yardımı teşvik eder.
- 8 ila 13 üncü maddeler; raporlama, onaylama, yürürlüğe girme ve değişiklik konularıyla ilgilidir.

OPAC protokolü, taraf devletin hâlihazırda bir çatışmaya dahil olup olmadığına veya yakın zamanda silahlı bir çatışmaya katılıp katılmadığına bakılmaksızın geçerlidir. Silahlı çatışmalarda yer almayan taraf devletlerden bazıları, Komite'ye kısa raporlar sunsa da sivil toplum kuruluşları çoğu zaman rapor sunma ihtiyacı duymamıştır. Bu, talihsiz bir durumdur. Zira raporlamaya ilişkin rehber ilkelerde tüm ülkelerin devam eden silahlı bir çatışmada yer alıp almadığına bakılmaksızın hakkında rapor sunması gereken bazı alanlar bulunduğu açıkça belirtilmektedir. Bunun yanı sıra, taraf devletin topraklarında silahlı çatışma olmasa bile, çocuklar silahlı gruplar tarafından diğer ülkelerdeki çatışmalara katılmak veya gelecekteki bir silahlı çatışmaya hazırlanmak üzere silahlı gruplar tarafından silahaltına alınabilmektedir.

n Bu tür bir durum hakkında bilgisi olan STK'ların komiteye de bilgi vermeleri gerekir.

n STK'lar, taraf devletteki mevcut çatışma durumuna bakmaksızın Komite'nin raporlama rehberlerine atıf yaparak¹⁴ bir rapor sunmaları için teşvik edilmektedir.

¹⁴ Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokolün 8. Maddesinin 1 paragrafı uyarınca Taraf Devletler tarafından sunulacak ilk raporlara ilişkin Gözden Geçirilmiş Rehber İlkeler CRC/C/OPAC/2 (2007), bakınız Ek.

STK raporunun **giriş** bölümünde, taraf devletin topraklarında veya yurtdışında mevcut olan veya son zamanlarda yaşanan silahlı çatışmalarla ilgili genel bilgiler özet olarak verilmelidir. Taraf devletin sınırları içinde faaliyet gösteren devlet dışı silahlı gruplar hakkında da kısaca bilgi sağlanmalıdır.

Genel uygulama önlemleri gibi ortak alanlara ek olarak, raporlama rehberinde, üç genel alan altında bilgi verilmesini talep edilmektedir: **önlemler, yasaklar ve çocuk mağdurlarının haklarının korunması**. Rehber; devletlerin raporlarına hangi bilgileri eklemeleri gerektiği konusunda ayrıntılı bilgi sağlamaktadır ve STK'lar da bu konulardan bazıları hakkında yorum yapmak isteyebilirler. Bu bağlamda özellikle de aşağıda belirtilen hususlara dikkat edilmelidir.¹⁵

2.2.1 Çocukların çatışmalarda kullanılmasının ve silah altına alınmasının önlenmesi

Bir ülkenin silahlı bir çatışmada yer alıp almadığına bakılmaksızın, mevzuat, idari tedbirler ve diğer önlemler; çocukların düşmanlıklarda silah altına alınmasını ve kullanılmasını önlemek için OPAC kapsamında belirtilen yükümlülükler uygun olmalıdır.

Yaşın belirlenmesi

Etkili bir doğum kayıt sistemi; çocukların çatışmalarda silah altına alınmasını ve kullanılmasını önlemek açısından önemli bir unsurdur.

n STK'lar, doğum belgesi bulunmadığında bir kişinin yaşını belirlemek için kullanılan usuller hakkında bilgi vermelidir.

Zorunlu askere alma

Komite, zorunlu askerliğin bulunmamasını olumlu karşılamaktadır. Bu nedenle STK'lar şunları yapmalıdır:

- n Zorunlu askerliğin olup olmadığı, zorunlu askere alma yaşı ve bu şarta uyulup uyulmadığı hakkında yorum yapmalıdır. Bu şarta uyulmuyorsa, bunun nedenleri nelerdir?
- n Zorunlu askerlik yaşının olağanüstü hâl veya silahlı çatışmalar gibi "istisnai durumlarda" düşürülmesine izin veren yasal hükümlere ilişkin gözlemlere dikkat çekmelidir.

Gönüllü askerlik

Protokolü onaylayan taraf devletlerin gönüllü askerlik yaşını en az 16'ya yükseltmeleri ve bu yaşa ilişkin bağlayıcı bir beyanda bulunmaları gerekmektedir. OPAC protokolüne taraf olan devletlerin çoğu, asgari yaşı 18 olarak ilan etmiştir. Bu yaş daha sonraki bir tarihte arttırılabilir ve daha sonra ilgili beyan buna göre değiştirilebilir.

Bu bağlamda STK'lar şunları yapmalıdır:

- n STK'lar; gönüllü askerlik için belirlenen asgari yaşı belirtmelidir. Bu yaş, 18 yaşın altındaysa, ülkede yaşın 18'e yükseltilmesi konusunda bir tartışma olup olmadığı hakkında da bilgi sağlamalıdır.
- n Askere alma sürecinin kendisi Komite'yi özellikle ilgilendirdiği için, STK'lar savunmasız durumdaki belirli çocuk gruplarının hedeflenip hedeflenmediğine dikkat çekmelidir.

¹⁵ OPAC hakkında daha fazla bilgi için bkz: Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokol Rehberi, Çocuk Askerlerin Kullanımını Durdurma Koalisyonu ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Aralık 2003. Çocuk Haklarına Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokolü hakkında Çocuk Hakları Komitesi'ne sunulan taraf devlet raporlarının gözden geçirilmesi, Kasım 2006, Çocuk Askerler Küresel Raporu 2008, www.child-soldiers.org.

Sosyal açıdan dezavantajlı, eğitim ve istihdam olanakları sınırlı gruplara mensup çocuklar, yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, ücra bölgelerdeki çocuklar, ebeveyn bakımı altında olmayan çocuklar, mülteci çocuklar veya ülke içinde yerlerinden edilmiş çocuklar, azınlıklara ya da yerli gruplara mensup çocuklar vb. söz konusu savunmasız gruplar arasında yer alabilir.

- n STK'lar; asker adaylarına ordudaki görevleri hakkında sunulan bilgilerin (örneğin belgeler, film, video veya sözlü brifingler gibi) kapsamı, kalitesi ve erişilebilirliği hakkında bilgi vermelidir.
- n Kız çocuklarının silahlı kuvvetlere alınmasına ilişkin bilgiler rapora eklenmelidir.
- n STK'lar; anne babanın aydınlatılmış rızasını almak, askeri görevler hakkında bilgi vermek ve askere alımın gerçekten gönüllü olmasını sağlamak için alınan güvenlik önlemlerinin ne ölçüde etkili olduğunu belirtmeli ve bundan şüphe etmek için herhangi bir neden bulunup bulunmadığı konusunda yorum yapmalıdır.
- n STK'lar yasal olarak askere alınan 18 yaşından küçük çocukların yanlışlıkla konuşlandırılmasını önlemek için ordu içinde uygulanan usul ve esasları vurgulamalıdır.
- n Silahlı kuvvetlere katılmak için teşviklerin veya başka bir baskı biçiminin bulunup bulunmadığını belirtmeli ve bunların gönüllü askerlik üzerindeki etkisinden söz etmelidir.
- n Asgari askerlik süresi, erken terhis koşulları ve uygun bir şekilde terhis edilmeden erken çıkış durumunda uygulanabilecek yaptırımlar hakkında ayrıntılı bilgi vermelidir.

Çatışmalara doğrudan katılım

"Çatışmalara doğrudan katılım" kavramı OPAC kapsamında tanımlanmamıştır.¹⁶ Öte yandan, Paris İlkeleri'nde silahlı kuvvetlerle veya silahlı bir grupla ilişkili bir çocuk herhangi bir kapasitede silahlı kuvvetler veya silahlı bir grup tarafından askere alınan veya kullanılan ya da geçmişte askere alınmış veya kullanılmış olan 18 yaşından küçük herhangi bir kişi" olarak tanımlanmıştır. Erkek ve kız askerler, aşçılar, hamallar, haberciler, casuslar veya cinsel amaçlar için kullanılan çocuklar da bu kapsamda yer alır ancak tanım bunlarla sınırlı değildir."¹⁷ Askeri şahısların veya bölgelerin korunması da düşmanlıklara doğrudan katılım olarak kabul edilebilir.¹⁸

Bu bağlamda STK'lar aşağıdaki hususlar hakkında bilgi sağlamalı ve/veya yorum yapmalıdır:

- n Taraf devletin düşmanlıklara doğrudan katılımı ile ilgili ulusal mevzuattaki tanımı/yorumu.
- n Bu tanımın sonuçları, özellikle de 18 yaşından küçük çocukların gönüllü olarak askere alınmasına izin verilen durumlarda.
- n 18 yaşından küçük gençlerin çatışmalara her türlü katılımına örnekler; çocukların katıldığı kapasiteler ve varsa çocukların yaşları ve cinsiyetleri hakkında bilgiler.
- n Silahlı kuvvetlere mensup kız ve erkek çocuklarına yönelik cinsel sömürü vakaları veya şiddet olayları.
- n. Kız çocuklarının aşçılar, hamallar, haberciler, casuslar olarak veya cinsel hizmetlerde kullanılması.

¹⁶ Uluslararası Kızılhaç Komitesi, kısa bir süre önce Uluslararası Hukuk kapsamında Düşmanlıklara Doğrudan Katılım Kavramı Hakkında Yorumlayıcı Bir Kılavuz hazırlamıştır: http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0990.pdf. Söz konusu kılavuz, uluslararası insani hukukta düşmanlıklara doğrudan katılımın anlamını ve sonuçlarını netleştirmeyi amaçlar. ICRC, kılavuzun düşmanlıklardaki davranışlara yönelik olduğunu ve uluslararası insan hakları hukukuyla ilgili olmayabileceğini açıkça belirtmiş olsa da, OPAC kapsamında hangi işlevlerin doğrudan katılım olarak kabul edilebileceklerini belirleme konusunda STK'lara yol gösterebilir.

¹⁷ Paris İlkeleri: Silahlı Kuvvetler veya Silahlı Gruplarla İlişkili Çocuklara İlişkin İlke ve Yönergeler, Şubat 2007, http://www.child-soldiers.org/childsoldiers/Paris_Principles_March_2007.pdf

¹⁸ Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Hakkında İhtiyari Protokol Rehberi

Askeri okullar

OPAC, çocukların "silahlı kuvvetler tarafından işletilen veya onların kontrolü altındaki" okullara gitmelerine izin verdiğinden dolayı,¹⁹ çocukların silahlı kuvvetler tarafından eğitim adı altında silah altına alınmasını önlemek, Komite açısından özel bir önem taşır.

Bu nedenle STK'lar aşağıdaki konularla ilgili ayrıntılı bilgi sağlamalıdır:

- n Öğrencilerin askeri veya sivil statüsü ve öğrencilerin silahlı çatışma veya olağanüstü hâl gibi "istisnai durumlarda" konuşlandırılması.
- n Askeri okullarda verilen eğitim, bu eğitimin ÇHS'nin 28. (eğitim hakkı) ve 29. (eğitim amaçları) maddelerine uygun olup olmadığı ve okul müfredatının insan haklarına saygıyı ve barışçıl bir toplumu teşvik edip etmediği.
- n Silah kullanımı da dahil olmak üzere sağlanan eğitim türü.
- n Okul disiplini ve askeri okullarda fiziksel cezanın kullanımı.
- n Öğrencilerin bağımsız şikâyet mekanizmalarına erişiminin olup olmadığı.
- n Öğrencilerin herhangi bir zamanda okulu bırakma ve askeri kariyerden vazgeçme hakkı ve mezuniyet sonrasında öğrencilerin orduya katılmaları için uygulanan herhangi bir şart veya teşvik.
- n Kanuna karşı gelen askeri öğrencilerin askeri mahkemelerde mi sivil mahkemelerde mi yargılandığı.

Silahlı Gruplar

İhtiyari Protokol uyarınca, Devletin silahlı kuvvetleri dışındaki silahlı gruplar, hiçbir surette çocukları düşmanlıklarda silah altına almamalı veya kullanmamalıdır (madde 4 (1)). Devletlerden, kanunlarla bu tür uygulamaları yasaklamaları, suç saymaları ve bunu önlemek için "mümkün olan tüm tedbirleri" almaları talep edilmektedir (Md. 4 (2)).

OPAC kapsamında silahlı grupların, silahlı kuvvetlerden farklı olduklarının belirtilmesi dışında silahlı gruplara ilişkin bir tanım yapılmaz. Bu gruplar; isyancı gruplar veya muhalif silahlı gruplar gibi Devlete muhalif gruplardan oluşabildiği gibi hükümet tarafından kurulan, göz yumulan veya silahlandırılan paramiliter birlikleri veya özel güvenlik güçleri gibi Devlete karşı olmayan grupları da içerebilir.²⁰

STK'lar, çocukların silahlı gruplar tarafından silah altına alınmasına ilişkin her türlü bilgiyi sağlamalıdır:

- n Mümkün olduğu durumlarda, çocukların sayıları ve bu çocukların profillerine ilişkin veriler (örneğin yaşları, cinsiyetleri, etnik / dini kökenleri, coğrafi kökenleri ve mülteciler veya ülke içinde yerinden edilmiş kişiler gibi tanımlanabilir bir savunmasız gruba mensup olup olmadıkları)
- n Çocukların çatışmalarda kullanıldığı vakalara ilişkin veriler ve çocukların silahlı gruplar tarafından kullanıldığı kapasiteler de dahil olmak üzere çocukları silah altına alma yöntemleri
- n Silahlı gruplar tarafından kız çocuklarının görevlendirilmesi ve kullanılmasıyla ilgili özel bilgiler
- n Savunmasız durumdaki çocukların silahlı gruplar tarafından hedef alınmasını önlemek için alınan her türlü tedbir
- n Silahlı grupların çocukların salıverilmesi ve yeniden entegrasyonu konusunda Birleşmiş Milletler ile veya diğer kuruluşlarla işbirliği yapıp yapmadıklarına veya çocukların silah altına alınmasına ilişkin politikalar benimseyip benimsemediklerine ilişkin ayrıntılar.

¹⁹ OPAC, 3. madde, para. 5

²⁰ Cape Town İlkeleri ve İyi Uygulamalar, Nisan 1997, [http://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles\(1\).pdf](http://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles(1).pdf)

-
- n Silahlı gruplarla yapılan mevcut müzakerelerin ayrıntıları ve çocukları da içeren savaş suçları için afların tasarlanıp tasarlanmadığı.

Eğitim ve farkındalık artırma

STK'lar, aşağıda belirtilen konularda bilgi sağlamalı veya yorum yapmalıdır:

- n Bilgileri yaymak ve ilgili memurları eğitmek için Taraf Devlet tarafından atılan adımlar.
- n OPAC hakkında bilgiler nasıl paylaşılıyor? Çocukların silahlı çatışmalara dahil edilmesinin zararları konusunda halkı bilinçlendirmek için başka ne tür farkındalık artırma faaliyetleri düzenlenebilir?
- n Askeri personelin, uluslararası barış gücü mensuplarının, kolluk kuvvetlerinin veya göçmenlik veya diğer belirli grupların sivil toplum tarafından eğitilmesi ve bu eğitim programlarının etkinliği.
- n Sivil toplum kuruluşları tarafından ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde okullarda sağlanan barış eğitimi ve / veya insan hakları eğitimi

2.2.2 Yasaklar ve ilgili konular

Bir ülkenin hâlihazırda silahlı bir çatışmada yer alıp almadığına bakılmaksızın, çocukların düşmanlıklarda silah altına alınmasını ve kullanılmasını yasaklamak ve bunu suç hâline getirmek için uygulanan mevzuat, idari tedbirler ve diğer tedbirler OPAC kapsamında belirtilen yükümlülüklerle uygun olmalıdır.

Bu bağlamda, STK'lar aşağıda belirtilen konularda bilgi sağlamalıdır:

- n Çocukları zorunlu olarak askere alınmasını ve / veya çatışmalarda kullanılmasını suç sayan mevzuata ya da bu mevzuatın uygulanmasına ilişkin sorunlar
- n Silahlı kuvvetler tarafından askere alınma ve konuşlandırılma için asgari yaş sınırları, bunun yasayla belirlenip belirlenmediği, reşit olmayanların askere alınmasının ve çocukların kullanımının suç sayılıp sayılmadığı ve suç sayılıyorsa ne tür yaptırımlar uygulandığı hakkında bilgiler
- n Hem savaş hem de barış zamanlarında çocukların askere alınmasına ilişkin ihlallerin suç sayılmasını sağlamak için Ceza Kanunu da dâhil olmak üzere mevcut mevzuatı değiştirme veya gözden geçirme ihtiyacı
- n Silahlı gruplar tarafından çocukların askere alınmasının ve / veya çocukların çatışmalarda kullanılmasının yasaklanması ve suç sayılması ile ilgili mevzuat, mevzuatın uygulanması ve Ceza Kanunu da dâhil olmak üzere mevcut mevzuatın değiştirilmesi veya gözden geçirilmesi ile ilgili sorunlar.
- n Çatışmalara doğrudan katılımın mevzuatta tanımlanıp tanımlanmadığı ve olası bir tanım konusunda ulusal düzeyde herhangi bir tartışma veya diyalog bulunup bulunmadığı.
- n Çocukların askere alınması ve kullanılmasıyla ilgili suçlar için sınır ötesi yargı yetkisinin tesis edilip edilmediği (Komite, OPAC hükümlerinin ihlalinin evrensel yargı yetkisine tabi bir suç hâline getirilmesini tavsiye etmektedir).
- n Başka bir ülkedeki silahlı bir çatışmada çocukları silah altına aldığı veya kullandığı iddia edilen ve taraf devletin topraklarında bulunan bir kişinin yargılanıp yargılanamayacağı konusunda bilgi. Bu kapsamında taraf devletin vatandaşı olan veya onunla başka bağlantıları olan bir kişinin OPAC ihlalleri nedeniyle yargılanıp yargılanamayacağı da belirtilmelidir. Örneğin vatandaş olan bir çocuğun taraf devlet toprakları dışında silah altına alınması veya taraf devletin bir vatandaşı tarafından 18 yaşından küçüklerin taraf devlet dışında silah altına alması durumunda yargı yetkisine ilişkin bilgi verilmelidir.

- n OPAC protokolü veya uluslararası antlaşmalar kapsamında suç işleyen kişilerin soruşturmalar, ceza davaları ve iade kovuşturmaları bağlamında ülkelerine iade edilme ihtimali ve bunların etkililiği hakkında bilgi
- n Çocukların esir alınıp alınmadığı (örneğin savaş esirleri), tutuklanıp tutuklanmadığı, çocukların gözetim altına alınma nedenleri, gözetim altına alınan çocukların çocuk adaletiyle ilgili uluslararası standartlara göre muamele görüp görmedikleri, çocukların silahlı gruplarla ilişkileri nedeniyle suçlanıp suçlanmadıkları, çocuklara yönelik yasal suçlamalar, bunların nasıl tanımlandığı ve çocukların askeri mahkemelerde veya terörle mücadeleye yönelik özel yasal mahkemelerde yargılanıp yargılanmadığı hakkında bilgiler
- n OPAC kapsamında işlenen suçlar için özel askeri şirketler ve güvenlik şirketleri gibi tüzel kişilerin cezai sorumluluğu.²¹

2.23 Koruma, kurtarma ve yeniden entegrasyon

OPAC protokolünde çocukların silahlı çatışmalara dahil edilmesine ilişkin uzun vadeli bir yaklaşım benimsenerek çocukların terhis edilmesinin yanı sıra “fiziksel ve psikolojik iyileşmeleri ve sosyal olarak yeniden entegrasyonları” için yardım sağlanması şart koşulmaktadır.²²

Komite’nin yorumuna göre, bu hükmün geçerlilik kapsamı, çocukların askere alındığı veya silahlı bir çatışmaya katıldığı ülkelerle sınırlı değildir. Çatışmalarda silah altına alınmış veya kullanılmış olan mülteci ya da sığınmacı çocuklar için bir varış yeri olan fakat bir çatışmanın tarafı olmayan devletler de bu çocuklara yardım sağlamakla yükümlüdür.

Bu nedenle, STK’lar aşağıda belirtilen konularda bilgi sağlamalıdır:

- n Askere alınan veya çatışmalarda kullanılan tüm çocuklara taraf devlet tarafından yardım sağlanıp sağlanmadığı ve sağlanan yardımın niteliği
- n Eski çocuk askerlerin fiziksel ve psikolojik olarak iyileşmelerine ve toplumlarına yeniden entegrasyonlarına yardımcı olacak programlar
- n Silahlı çatışmaya karışmış olabilecek sığınmacı ve mülteci çocukların tespit edilmesini, uygun bakım ve tedavi hizmetlerini almalarını sağlamak için yapılan çalışmalar
- n Ergen anneler ve çocukları da dahil olmak üzere kız çocuklarının özel ihtiyaçları.

2.24 Uluslararası yardım ve işbirliği

STK’lar aşağıda belirtilen konularda bilgi sağlamalıdır:

- n Çocukların silahlı kuvvetlerden veya gruplardan salıverilmesini sağlamak için başlatılan veya desteklenen her türlü girişim
- n Çocuklara zorunlu olarak askere alan ya da çatışmalarda kullanan veya bunları yaptığından şüphelenilen ülkelere hafif silah ihracatı ve bu ülkelerle silah ticareti, devletin bu ülkelere silah satışı önlemek için herhangi bir tedbir alıp almadığı ya da bu ülkelere silah satışı yasaklamayı düşünüp düşünmediği

²¹ Bakınız Ek. Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmasına Dair Sözleşme’nin İhtiyari Protokolü’nün 8. maddesinin 1. paragrafı uyarınca Taraf Devletler tarafından sunulacak ilk raporlara ilişkin Gözden Geçirilmiş Rehber, CRC / C / OPAC / 2, para. 23

²² “Taraf Devletler, bu Protokol’e aykırı olarak askere alınan veya muhasamatta kullanılan, yetkileri altındaki kişilerin terhis edilmeleri veya hizmetlerine başka bir şekilde son verilmesi için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır. Taraf Devletler, gerektiğinde, bu kişilere fiziksel ve psikolojik açıdan iyileşmeleri ve sosyal açıdan topluma geri kazandırılmaları için uygun tüm yardımı sağlayacaklardır.” OPAC, madde 6 (3)

- n Çocukların silahlı çatışmalara dâhil olduğu ülkelere askeri yardım sağlanması
- n Taraf Devletin, Çocuklar ve Silahlı Çatışmalar için Genel Sekreter Özel Temsilcisi Ofisi le işbirliği yapıp yapmadığı ve Taraf Devletteki durumun, 1612 sayılı ve 2005 tarihli karar uyarınca Genel Sekreterin Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporlarda tespit edilip edilmediği

OPAC Protokolünün Uygulanmasına ilişkin Kontrol Listesi

- Devlet, silahlı kuvvetlerin 18 yaşından küçük üyelerinin düşmanlıklara doğrudan katılmasını önleyecek tedbirler alıyor mu?
- Devlet, 18 yaşından küçüklerin zorunlu olarak silahlı kuvvetlerine alınmasını önlemek için gerekli tedbirleri alıyor mu?
- Devlet, ulusal silahlı kuvvetlere gönüllü olarak katılma yaşını, Sözleşme'nin 38. maddesinde belirtilen yaşın üzerine çıkardı mı?
- Devlet, gönüllü askerlik için asgari yaşı belirleyen ve bu türden bir askerlik hizmetinin zorunlu veya mecburi olmasını önlemek için benimsenen tedbirleri açıklayan bağlayıcı bir beyan sundu mu?
- Bu güvenlik önlemleri asgari olarak aşağıda belirtilen koşulları sağlıyor mu?
  - Askerlik, gerçekten gönüllülük esasına dayanır;
  - Çocuk askere alınmadan önce çocuğun anne babasına veya yasal koruyucuna bilgi verilerek aydınlatılmış rızaları alınır.
  - İlgili kişilere bu tür askerlik hizmetinin içerdiği görevlere ilişkin eksiksiz bilgi sağlanır.
  - Silahlı kuvvetlere katılmak isteyen kişiler, silahlı kuvvetlere kabul edilmeden önce yaşlarına ilişkin güvenilir bir kanıt sağlar.
- Devlet, gönüllü askerlik yaşını yıllar içinde daha da yükseltmek amacıyla gönüllü askerlik yaşını gözden geçiriyor mu?
- Devlet, 18 yaşından küçük kişilerin diğer silahlı gruplar tarafından silah altına alınmasını veya düşmanlıklarda kullanılmasını önlemek için mümkün olan tüm önlemleri alıyor mu?
- Devlet, diğer silahlı grupların bu tür uygulamalarını yasaklamak ve suç saymak için gereken yasal önlemleri aldı mı?
- Devlet, bu suçlar devletin vatandaşı olan veya devletle başka bağlantıları olan bir kişi tarafından işlendiğinde veya ona karşı işlendiğinde, bu tür suçlar için sınır ötesi yargı yetkisi tesis etmeye çalışıyor mu?
- Devlet, kendi yargı yetkisi dahilinde ihtiyari protokole aykırı şekilde silah altına alınan veya çatışmalarda kullanılan kişilerin terhis edilmesini veya başka bir şekilde hizmetlerine son verilmesini sağlıyor mu?
- Devlet, bu çocukların fiziksel ve psikolojik açıdan iyileştirilerek topluma yeniden kazandırılmaları için gereken tüm yardımı sağlıyor mu?

Çocuk Hakları Sözleşmesi Uygulama El Kitabı, UNICEF, 2007

2.3 Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol kapsamındaki özel şartlar

OPSC Protokolünün Özeti

- 1. madde çocukların satılmasını, çocuk fahişeliğini ve çocuk pornografisini yasaklamaktadır.
- 2. madde, yukarıdaki eylemleri geniş anlamda tanımlamaktadır.
- 3. madde, Taraf Devletlerin, ulusal sınırları içinde veya sınırların ötesinde, bireysel olarak ya da grupça gerçekleştirilen belirli fiilleri suç olarak kabul etmesini gerektirir. Söz konusu fiiller aşağıda belirtilmektedir:
  - Çocuğun Cinsel istismarı, organlarının kâr sağlama amacıyla nakli; zorla çalıştırılması amaçlarıyla teklifi, teslimi ya da kabulü; Evlat edinme konusunda yürürlükteki uluslararası yasal düzenlemeler ihlal edilmek suretiyle bir çocuğun evlat edinilmesi için uygunsuz bir şekilde rıza istihsal edilmesini teminen aracılık yapılması,
  - Çocuğun, 2'nci maddede tanımlandığı üzere, çocuk fahişeliği amacıyla teklifi, elde edilmesi, tedariki veya temini;
  - çocuk pornografisinin, yukarıda belirtilen amaçlar için üretimi, dağıtımı, yayılması, ithali, ihracı, sunumu, satışı veya zilyetliği;
- 4. Madde, devletler için bağlayıcıdır ve yukarıda belirtilen suçlar yurt içinde işlendiğinde devletlerin suçluları cezalandırmalarını şart koşar. Bir devletin, kendi vatandaşı olan veya mutad ikametgahı o devletin topraklarında bulunan suçluları veya mağdurun, devletin vatandaşı olduğu durumlarda diğer suçluları kovuşturmalarına olanak sağlar.
  - 5. Madde, iade ile ilgili konuları ele almaktadır. Devletler, bu suçları hem mevcut iade anlaşmalarına hem de gelecekteki iade anlaşmalarına dahil etmeye davet edilmektedir.
  - 6. Madde, devletlerin ceza soruşturmaları ve suçluların iadesi için işbirliği yapmasını gerektirir. Bu bağlamda, taraf devletlerden birbirlerine "en büyük ölçüde yardım" yapmaları istenmektedir.
  - 7. Madde, bu suçlardan elde edilen mallara ve kazançlara el konulmasını veya bunların müsadere edilmesini ve suç işlemek için kullanılan binaların kapatılmasını gerektirir.
  - 8. Madde, ceza adaleti sürecinde çocuk mağdurların veya tanıkların korunmasını öngörür. Bu koruma; çocukların görüşlerinin dinlenmesini, çocuklara destek hizmetleri sağlanmasını ve çocukların kimliklerini, mahremiyetlerini ve güvenliklerinin koruma altına alınmasını da içerir. Prosedürler çocukların özel ihtiyaçlarına göre uyarlanmalıdır.
  - 9. Madde ,Devletlerin bu tür uygulamaları önlemesini ya da gereken tüm yasal, idari ve diğer önlemleri almasını, farkındalık artırma ve eğitim faaliyetleri yürütmesini şart koşturmaktadır. Bunun yanı sıra, taraf devletler, bu tür suçların mağdurlarına sosyal açıdan topluma geri kazandırılmaları ve fiziksel ve psikolojik yönden tamamen iyileşmeleri dâhil olmak üzere uygun olan tüm yardımları temin etmelidir.
  - 10 Madde, bu tür fiillerin önlenmesi, tespiti, soruşturulması, kovuşturulması ve cezalandırılması için uluslararası işbirliğini teşvik eder. Bunun yanı sıra çocuk mağdurlara yardımcı sağlanmasını da içerir. Çocukların savunmasız bir durumda kalmasına neden olan yoksulluk ve az gelişmişlik de uluslararası işbirliği yoluyla ele alınmalıdır.
  - 11. madde kapsamında çocuk haklarına daha uygun olan ulusal veya uluslararası yasa hükümlerinin geçerli sayılacağı belirtilir.

OPSC protokolü, çocukların sadece ticari yönden cinsel istismarını kapsamaz. Organ nakli için çocukların satışını, zorla çalıştırmayı ve evlat edinme için uygunsuz bir şekilde rıza temin edilmesini de içerir (md. 3).

n STK'lar; devletin protokolü nasıl uyguladığı konusunda Komite'nin net bir fikre sahip olmasını sağlamak için, raporlarında İhtiyari Protokolün tüm alanlarını ele almalıdır.²³

²³ OPSC hükümlerinin ayrıntılı bir analizi için bkz. Ugo Cedrangolo (2009), 'Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Çocukların satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol ve Komite'nin Çocuk Hakları alanındaki yargı yetkisi'. *Innocenti Working Paper* No. 2009-03. Floransa, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2009_03.pdf

n Bununla birlikte, STK'lar, raporlarını hazırlarken içeriği bu İhtiyari Protokol kapsamında yer alan alanlarla sınırlamalıdır. Aile içi cinsel saldırılar ve cinsel istismar, bu İhtiyari Protokol kapsamında yer almaz.

Daha önce bahsedilen ortak alanlara (genel uygulama önlemleri, uluslararası yardım ve işbirliği ve diğer yasal prosedürler) ek olarak, raporlama rehberinde, bilgilerin üç genel başlık altında sunulması talep edilmektedir: **yasaklar**, **önlemler** ve **çocuk mağdurların haklarının korunması**.

n STK'lar; bu üç alanda çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi konularının kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlamalıdır.

Raporlama rehberi, taraf devletlerin raporlarına dâhil etmesi gereken bilgi türlerine ilişkin ayrıntıları sağlar. STK'lar, bu konulardan bazıları hakkında yorum yapmak isteyebilir. Bu bağlamda özellikle de aşağıda belirtilen alanlara dikkat edilmelidir.

23.1 Yasaklar ve ilgili konular

Çocukların satışı

Çocukların satışı OPSC tarafından "bir çocuğun herhangi bir kişi veya grup tarafından ücret veya başka bir bedel karşılığında başka bir kişiye devredildiği herhangi bir eylem veya işlem" olarak tanımlanmaktadır (Md. 2). Çocuk satışı insan ticareti ile karıştırmamak gerekir. Çocukların satışı ve çocuk kaçakçılığı; birbirleriyle iç içe geçebilse de her zaman aynı suç kategorisinde yer almazlar.

Çocukların satışı; her zaman bir ödeme unsurunu, bir çocuğun bir kişiden diğerine devredilmesini içerir. Çocuk kaçakçılığı ise bu unsurları içermeyebilir. Buna ek olarak, çocukların satışı istismar amaçlı olmayabilir (evlat edinme durumunda olduğu gibi) ve çocuk fiziksel olarak hareket ettirilmeden de gerçekleştirilebilir.²⁴ **STK'ların "çocuk kaçakçılığı" ifadesini çocukların satışı ile aynı anlamda kullanmaması son derece önemlidir.**

n STK'lar, yalnızca çocuk kaçakçılığını değil, çocukların satışını da yasaklayan özel bir mevzuatın bulunup bulunmadığını belirtmelidir.

Çocuk satışı; çocukların cinsel sömürü amaçlı satışıyla da sınırlı değildir. İhtiyari Protokol kapsamında çocukların satışı kapsamında suç sayılması gereken bir dizi eylem ve faaliyet listelenir. Cinsel istismara ek olarak, bu eylemler veya faaliyetler arasında organ nakli, çocuk işçiliği ve evlat edinme de yer alabilir (Md. 3).

Bu nedenle STK'lar aşağıda belirtilen konularda bilgi sağlamalıdır:

1. Çocuğun Cinsel Sömürüsü

n Cinsel sömürü amacıyla çocuk satışı sadece çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisiyle sınırlı değildir. Çocukların cinsel sömürü amacıyla satışının diğer biçimleri arasında geçici, erken ve / veya zorla evlilikler de yer alır.

n Satış unsuru mevcut olması gerektiğinden, bir yetişkin ile bir çocuk arasında herhangi bir ücret ödenmeksizin gerçekleşen cinsel ilişkiler, Protokol kapsamında değildir. Ödeme doğrudan çocuğa yapılabilir veya yapılmayabilir.

n 18 yaşın altındaki tüm çocuklar cinsel sömürüden ve istismardan korunmalıdır. Bununla birlikte, cinsel rıza yaşının düşük olması çocukları daha savunmasız bir hale getirebilir. Bu bağlamda

²⁴ Çocuk satışı ile çocuk kaçakçılığı arasındaki farkların ayrıntılı bir analizi için bkz. *Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol El Kitabı*, 2009, Floransa, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/optional_protocol_eng.pdf

cinsel rıza yaşına ilişkin ulusal mevzuat, bu mevzuatın 18 yaşın altındaki tüm çocukları kapsayıp kapsamadığı ve kız ve erkek çocukların kanun kapsamında eşit korunma hakkına sahip olup olmadığı incelenmelidir.

2. Çocuğun organlarının kâr amacıyla nakli

- n İhtiyari protokolde, yalnızca organ nakli amacıyla çocuğun satışı yasaklanmıştır.
- n Bu konuda ulusal mevzuatın olup olmadığı ve bu uygulamaların suç sayılıp sayılmadığı konusunda bilgi verilmelidir.

3. Çocuğun zorla çalıştırılması

- n Zorla çalıştırma için bir ücret, mal veya hizmet taahhüdü veya mübadele unsuru bulunmalıdır. Bu, çocukların ticari cinsel sömürsünü içerir, ancak bununla sınırlı değildir.
- n Bir çocuğun tehdit veya baskı altında yapmak zorunda bırakıldığı işler veya yerine getirdiği hizmetler ve bir satış unsuru olup olmadığının belirlemek için kölelik benzeri uygulamalar hakkında bilgi verilmelidir.
- n Zorla çalıştırma; borç esaretini, zorla evliliği veya nişanı içerebilir.²⁵ Çocukların deve yarışlarına, silahlı çatışmalara ya da spor etkinliklerine katılmak zorunda bırakıldığı veya din görevlilerine ya da tapınaklara hizmet sağlaması için satıldığı belirli çocuk satış vakalarını da kapsar.

4. Evlat edinme amacıyla satış

- n Protokol kapsamında evlat edinmenin kendisi değil, yasadışı yollarla evlat edinme için "uygunsuz şekilde rıza sağlanması" (madde 3) yasaklanır.
- n Sadece araçlar için değil, evlat edinme amacıyla çocukların satışında yer alan herkes için mevzuat hükümlerinin bulunup bulunmadığı ve idari tedbirlerin alınıp alınmadığı hakkında bilgi verilmelidir.²⁶
- n Yasadışı evlat edinmenin suç sayılıp sayılmadığı, ulusal ve uluslararası evlat edinmeler için alınan güvenlik önlemleri belirtilmelidir.

Çocuk fahişeliği

Çocuk fahişeliği Protokol kapsamında "çocuğun cinsel faaliyetlerde ücret karşılığında ya da başka bir şekilde kullanılması" olarak tanımlanır.

Bu bağlamda, STK'lar şunları yapmalıdır:

- n Varsa, fahişelik yapan çocuk sayısı ve çocuk fahişeliğinde artış ya da azalma hakkında veri sağlanmalıdır.
- n Ulusal kanunların bir çocukla herhangi türden cinsel ilişkiyi, nakit veya aynı ödeme şeklini kapsayıp kapsamadığını belirlemek için ulusal kanunları inceleyiniz.
- n Hem heteroseksüel hem de eşcinsel fahişelik hem kız hem de erkek çocuklarının fahişelik için kullanımı hakkında bilgi sağlayınız.
- n Çocuk fahişeliği ve seks turizmi arasındaki bağlantıyı inceleyiniz. Çocuk seks turizmini önlemek ve bununla mücadele etmek için yapılması gerekenler hakkında önerilerde bulununuz. Örneğin turistlere yönelik bilinçlendirme kampanyaları ve seyahat operatörleri ile işbirliği gibi öneriler sunulabilir.

²⁵ CRC/C/OPSC/2, Guideline 10c, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/450/97/PDF/G0645097.pdf?OpenElement>

²⁶ "Taraflar devletler, bir çocuğun evlat edinilmesinde yer alan tüm kişilerin yürürlükteki uluslararası yasal araçlara uygun olmasını sağlamak için gerekli tüm yasal ve idari tedbirleri alırlar" ???OPSC madde 3 (5).

n Dünya Turizm Örgütü'nün Seyahat ve Turizmde Çocukların Cinsel Sömürüden Korunmasına ilişkin Davranış Kurallarına ²⁷ uyulup uyulmadığını inceleyiniz. Ulusal turizm yetkililerine "sorumlu turizmi" teşvik etmek için kaynak tahsis edilip edildiğini, çocuk seks turizmine yönelik kamu kampanyaları için finansman sağlanıp sağlanmadığını ve suçluların geri döndükten sonra kovuşturulup kovuşturmadığını inceleyiniz.

n Çocuk fahişeliğinin diğer biçimlerini inceleyiniz.²⁸

Çocuk pornografisi

Çocuk pornografisi Protokol'de " çocuğun gerçekte veya taklit suretiyle bariz cinsel faaliyetlerde bulunur şekilde herhangi bir yolla teşhir edilmesi veya çocuğun cinsel uzuvlarının, ağırlıklı olarak cinsel amaç güden bir şekilde gösterilmesi" olarak tanımlanır. (Madde 2(c)).

STK'lar aşağıda belirtilen konular hakkında bilgi vermelidir:

n Yasalar kapsamında çocuk pornografisine erişim, çocuk pornografisini görüntüleme, indirme, sunma, ihraç etme, satma ve bulundurma da dahil olmak üzere çocuk pornografisi ile ilgili tüm eylemlerin suç hâline getirilip getirilmediği

n Yasaların ses kayıtları ve çocuk pornografisi içeren görsel materyallerin yanı sıra "18 yaşından küçük ya da 18 yaşından küçük olduğu bariz bir şekilde görülen" kişileri içeren pornografik üretim, ithalat, dağıtım veya tüketim biçimlerini kapsayıp kapsamadığı hakkında bilgi verilmelidir. Çocuk pornografisini tasvir eden, sunan veya bunun reklamını yapan ve canlı performanslar sunan animasyonlu yapımlar (örn. çocuk pornografisi içeren çizgi filmler), fotoğraflar, videolar, sinema filmleri içeren internet siteleri; fotoğraflar ve diğer basılı malzemeler; videolar, sinema filmleri ve elektronik olarak kaydedilmiş materyaller de bu kapsamda yer alır. ²⁹

n İnternet servis sağlayıcılarının, kredi kartı şirketlerinin, finans kurumlarının ve diğer araçların yükümlülükleri de dâhil olmak üzere çocuk pornografisinin internette paylaşımına ve bunlara erişime ilişkin düzenlemeler.

n Taraf devletin daha fazla yayma bir niyeti olmaksızın çocuk pornografisi bulundurmaya bir suç sayıp saymadığı ya da böyle bir niyetinin bulunup bulunmadığı hakkında bilgi verilmelidir. İhtiyari protokolde sadece üretim, dağıtım, yayma, ithalat, ihracat, teklif veya satış amaçlarıyla (sadece çocuk pornografisi bulundurma dışındaki amaçlarla) pornografik materyal bulundurmanın suç sayılması şart koşulsa da bu husus yine de belirtilmelidir.

n Çocukların pornografiye erişimi, pornografiye ne ölçüde maruz kaldığı, bir çocuğun çekingenliğini azaltmak ve onu cinsel davranışlarda bulunmaya ikna etmek/ zorlamak için pornografik materyallerin ve diğer iletişim şekillerinin kullanımı hakkında bilgi verilmelidir. Protokol kapsamında, çocuklar pornografiye maruz kalmaya karşı korunmasa da bu konuyu incelemekte fayda vardır.

Yargı ve suçluların iadesi

İhtiyari Protokol, Devletlerin "kendi topraklarında veya o Devlete kayıtlı bir gemi veya uçakta işlenen" suçlar üzerinde yargı yetkisi oluşturmasını gerektirir. (madde. 4(1)) "Devletler, suçla itham edilen kişinin o Devletin vatandaşı olması veya devletin topraklarında bulunması veya mağdurun o Devletin vatandaşı olması durumunda, suçlar üzerinde yargı yetkisi tesis edebilir ama bu ,zorunlu değildir." (madde. 4(2))

²⁷ Bkz. http://www.unwto.org/ethics/full_text/en/full_text.php?subop=2

²⁸ Raporlama rehberinde çocuk fahişeliğinin diğer biçimlerine şu örnekler verilmiştir: çocukların tapınaklar veya dini liderler tarafından cinsel hizmetler için kullanılması, cinsel kölelik, öğretmenlerin öğrencilerinden cinsel olarak faydalanması ve ev işçilerinin cinsel istismarı. CRC/C/OPSC/2, Guideline 11b, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/450/97/PDF/G0645097.pdf?OpenElement>

²⁹ CRC/C/OPSC/2, Guideline 12, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/450/97/PDF/G0645097.pdf?OpenElement>

STK'lar aşağıda belirtilen hususlar hakkında yorum yapmalıdır:

- n Başka bir ülkede suç işleyen vatandaşların yargılandığı davalar oldu mu? İhtiyari Protokol, taraf devletlerin yurt dışında işlenen suçlardan dolayı vatandaşlarını kovuşturmasını şart koşmasa da, dünya çapında 30'dan fazla ülke, yurtdışında işlenen OPSC kapsamındaki suçlardan dolayı kendi vatandaşlarını kendi ülkelerinde kovuşturmalarına olanak sağlayan sınır ötesi mevzuata sahiptir.
- n Taraf devlet tarafından çifte suçluluk şartı getirildi mi ya da bu şartın kaldırılması ile ilgili herhangi bir tartışma oldu mu? Bu, bir şart değilse, OPSC ihlallerini araştırmak için yeterli kaynak var mı? Çifte suçluluk ilkesi, bir ülkede işlenen bir suçun, kovuşturulabilmesi için alıcı ülkede de suç sayılmasını gerektirir. Devlet sınırları dışında işlenen suçlarda, suçluların iadesi ve kovuşturulması konusunda zorluklara neden olabilmektedir. İade kuralları ve cinsel sömürüyle suçlanan yabancı uyruklu kişilerin sayısı hakkında bilgi verilmelidir. İki devlet arasında iade anlaşması olmadığında, OPSC İhtiyari Protokolü, bu protokol kapsamında yer alan suçlarda "suçluların iadesi için yasal bir dayanak" olarak kullanılabilir. Bununla birlikte, Komite; taraf devletlere İhtiyari Protokol kapsamındaki suçların mevcut ve gelecekteki iade anlaşmalarına iade edilebilir suçlar olarak eklemelerini tavsiye etmektedir.
- n Taraf devletin diğer Taraf devletlerle işbirliği yaptığı örnekler veya işbirliğinin sağlanması konusunda karşılaşılan güçlükler de dahil olmak üzere davaların tespiti ve kovuşturma oranları hakkında yorum yapılmalıdır.

Yaptırımlar ve sorumluluk

Devletler, OPSC kapsamındaki tüm suçları ulusal mevzuat kapsamında suç kabul etmekle yükümlüdür. Bunun yanı sıra, bu suçları soruşturmalı ve gerekli olduğunda suçlulara uygun cezaları da vermelidir (Mad. 3).

STK'lar, OPSC kapsamındaki suçların soruşturulması hakkında aşağıda belirtilen konularda yorum yapabilirler:

- n Suçların soruşturulması engelleyebilecek veya mevzuatın uygulanmasını güçleştirebilecek faktörler hakkında bilgi sağlayınız. Örneğin kaynak yetersizliği, polis ve/veya yargı sisteminin uygulama eksikliği veya suç ortaklığı ya da yolsuzlukla ilgili sorunlar. Sosyal kınamanın olmaması veya cezasızlık iklimi de bu davranışların kültürel olarak kabul görmelerine neden olabilmektedir.
- n Bu suçların faillerinin kovuşturulmasını önleyebilecek net tanımların bulunup bulunmadığı. Örneğin çocuk fahişeliği davalarında genelev sahiplerinin cezalandırılması gibi durumlarda suça iştirak konusuna ilişkin tanımlar hakkında bilgi verilmelidir.
- n OPSC kapsamında yer alan suçlara verilen cezalarda, işlenen suçların ciddi niteliği dikkate alınmalıdır. Suçlulara hafif cezalar verilmesi, mevcut mevzuatın caydırıcı etkisini azaltabilir. Bunun yanı sıra, Komite; OPSC kapsamındaki suçlar için zamanaşımının, ancak çocuk mağdur reşit olduktan sonra başlatılması gerektiğini düşünmektedir.

Protokolün 3(4) maddesinde, Protokol uyarınca işlenen suçlar için tüzel kişilerin yükümlülüğü belirlenir ³⁰. Ulusal mevzuata bağlı kalmak kaydıyla, her Taraf Devlet, uygun olduğu hallerde, tüzel kişilerin bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen suçlara ilişkin yükümlülüklerini tesis etmek için gereken önlemleri alacaktır.

³⁰ Tüzel kişiler; tüzel kişiliğe sahip fiziksel kişiler dışındaki **diğer kuruluşlardır**, örneğin şirketler ve diğer işletmeler, yerel veya bölgesel yönetimler ve yasal olarak tanınan vakıflar, kuruluşlar ve dernekler. CRC/C/OPSC/2, Guideline 18, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/450/97/PDF/G0645097.pdf?OpenElement>

Bu nedenle STK'lar aşağıda belirtilen konularda bilgi sağlamalıdır:

- n Bu tür yasaların caydırma etkinliği.
- n Tüzel kişilere cezai bir sorumluluk yüklenmemişse, bu konuda herhangi bir tartışma veya diyalog olup olmadığı.

Protokol'ün 7. maddesi bu suçları işlemek için kullanılan yerlerin kapatılmasını, mallara ve kazançlara el konulmasını veya bunların müsadere edilmesini gerektirir.

STK'lar, yorumlarında taraf devletin bu ilkeyi uygulayıp uygulamadığını gösteren yasa, politika ve uygulamaları açıklamalıdır.

2.3.2 Önleme

OPSC protokolü uyarınca, Devletler, çocuk satışı, çocuk fahişeliğini ve çocuk pornografisini önlemek için tedbirler almalıdır. Komite; yoksulluk, az gelişmişlik ve kültürel tutumlar gibi temel nedenleri, sorunun niteliğini ve kapsamını ele alma ihtiyacını da vurgulamıştır.³¹

STK'lar aşağıda belirtilen konular hakkında bilgi vermelidir:

- n Sorunun niteliği ve kapsamının yanı sıra temel nedenleri hakkında yapılan araştırmalar.
- n Sömürülme riski yüksek gruplara ve sosyoekonomik nedenlere özel bir dikkat gösterilmesi gerekir. Bu gruplar arasında yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar, çalışan çocuklar, göçmen ve yabancı çocuklar, ülke içinde yerlerinden edilmiş çocuklar, engelli çocuklar, yerli çocuklar, etnik azınlıklara mensup çocuklar ve zorlu aile koşullarında yaşayan çocuklar yer almaktadır.³²
- n Çocuk satışının zararlı etkileri, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ve mağdurlara karşı ayrımcılığın önlenmesi gibi çeşitli konularda çocuklar da dahil olmak üzere kamuoyunun farkındalığını arttırmaya yönelik ne tür eğitim faaliyetleri yürütüldüğü.

2.3.3 Mağdur haklarının korunması

Protokol uyarınca, taraf devletler; ceza adaleti sürecinin her aşamasında çocuk mağdurlarının ve tanıklarının hak ve çıkarlarını korumak için gereken önlemleri almalıdır (madde 8). Birleşmiş Milletler'in Mağdurlar ve Tanık Çocukların Dâhil Olduğu Konulara İlişkin Adalet Rehberi³³ ceza adalet sistemi kapsamında çocuk haklarının korunması hakkında daha ayrıntılı bilgi sağlamak için kullanılmalıdır.

Bu bağlamda, STK'lar aşağıda belirtilen hususlar hakkında bilgi vermelidir:

- n Çocuğun yüksek yararının ana düşünce olarak ele alınıp alınmadığı.
- n Mağdurların yaşlarının belirlenmesi konusunda bir güçlük bulunup bulunmadığı. Böyle bir güçlük, bu suçların araştırılmasını engellememelidir. Devletlerden böyle bir şüphenin

³¹ Bkz. Çocukların Cinsel Sömürüsüyle Mücadele için Yasal Çerçevesel, Çocuk ve Ergenlerin Cinsel Sömürüsüne Karşı III Dünya Kongresi'nin arka plan çalışması, http://iicongressomundial.net/congresso/arquivos/paper_n11.2_final_version.doc

³² Ibid.

³³ <http://www.un.org/docs/ecosoc/documents/2005/resolutions/Resolution%202005-20.pdf>

---

bulunduğu durumlarda mağdurun bir çocuk olduğunu varsaymaları istenmektedir. İlgili olduğu takdirde, doğum kayıt sistemindeki zayıflıklar ve bunları giderme önerileri hakkında bilgi sağlayınız.

- n Çocuk mağdurlarının özgürlükten yoksun bırakılması veya mağdur çocuklara suçlu olarak muamele edilmesi ile ilgili hususlar hakkında bilgi veriniz. Mağdur çocuklar, hiçbir surette cezalandırılmamalıdır. Mağdurların damgalanmamalarını ve çifte mağduriyetle karşılaşmamalarını sağlamak için gereken önlemler alınmalıdır.

STK'lar, aşağıda belirtilen hususları sağlamak için alınan önlemleri açıklamalıdır:

- n Tanık çocuklar da dâhil olmak üzere, çocukların savunmasız durumunu ve özel ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran ve çocuk hassas prosedürler (görüşme odaları vb.) bulunur.
- n Çocuklara hakları konusunda bilgi verilir.
- n Çocuk mağdurların ve tanıkların görüş, ihtiyaç ve endişeleri belirtilir ve dikkate alınır.
- n Yasal süreç boyunca sosyal hizmetler sağlanmaktadır.
- n Çocuğun gizliliği ve kimliği korunur.
- n Çocuklar, aileleri ve diğer tanıklar sindirmeye ve misillemeye karşı korunur.
- n Bir çocuğun yararına olmadığı sürece gereksiz gecikmelerden kaçınılır.³⁴
- n Çocuk mağdurlarla çalışan polis memurları ve hâkimler gibi görevliler için eğitim programları mevcuttur.
- n Çocuk mağdurlar ile çalışan kişilerin hem bireylerin hem de kuruluşların güvenliğini ve ahlaki bütünlüğünü korumak için önlemler alınır.

OPSC, devletlerin mağdurlara fiziksel ve psikolojik yardımın yanı sıra iyileştirici ve rehabilitasyon hizmetleri sağlamasını da gerektirir (madde. 9 (3)). Komite, bu tür yardım yardımlarının erişilebilir kriz merkezlerinde sunulmasını, hem tıbbi hem de psikososyal tedaviyi içermesini tavsiye etmektedir.

STK'lar aşağıda belirtilen konularda yorum yapmalıdır:

- n Kız çocukların yanı sıra erkek çocuklara da, çok dilli bir formatta, iyileşme ve rehabilitasyon hizmetlerinin verilip verilmediği ve gerektiğinde çocuk mağdurların yaygın menşek ülkelerinin dikkate alınıp alınmadığı
- n Mevcut destek hizmetlerinin çeşitliliği (ruh sağlığı ve madde bağımlılığı hizmetleri de dâhil olmak üzere) ve gençlerin finansal bağımsızlık için gerekli becerileri edinmelerini sağlayan aile dışı bakım, mesleki eğitim ve gelir getirici programlar gibi alternatif modellerin bulunup bulunmadığı ve yeniden mağduriyeti önlemek için sağlanan her türlü takip hizmeti.
- n Ülke vatandaşı olan çocuklara sağlanan yardımlar ile ülke vatandaşı olmayan çocuklara sağlanan yardımlar arasındaki farklar.
- n STK'lar tarafından sağlanan hizmetler de dâhil olmak üzere, çocuğun yüksek yararını öncelikli olarak ele alan ve yetkin personel tarafından sağlanan özel hizmetlerin olup olmadığı.

Tüm çocuk mağdurların, yasal sorumlulardan zararlarının tazmin edilmesine ilişkin kanunî yollardan ayırım gözetilmeksizin yararlanabilmeleri de gerekir (madde. 9 (4)).

---

³⁴ OPSC, madde 8 (1)

STK'lar aşağıda belirtilen hususları incelemelidir:

- n Raporlama rehberinde, zararlar şu şekilde tanımlanır: "fiziksel veya zihinsel yaralar, duygusal acı, ahlakına (örn. şeref, itibar, aile bağları, ahlaki bütünlük) gölge düşürme, kişinin haklarının reddi, mal kaybı, gelir kaybı veya diğer türden ekonomik kayıp ve giderler, herhangi bir yaralanma durumunda tedavi masrafları ve mağdurun haklarına verilen her türlü zarar".³⁵
- n Zorunlu raporlamanın mevcut olduğu yerlerde, kamu çalışanlarının ve sivil toplumun bu yükümlülüğün farkında olmasını sağlamak için medya kampanyaları düzenlemenin gerekli olduğu Komite tarafından vurgulanmıştır. Zorunlu raporlamaya, çocuklarla çalışan profesyonellerin eğitimi de eşlik etmelidir.
- n Çocuklar için kamu denetçisi gibi erişilebilir ve çocuk dostu bağımsız şikâyet mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Bunun yanı sıra, Komite, yardım hatlarının kurulmasını veya güçlendirilmesini de tavsiye etmiştir.

OPSC Protokolünün Uygulanmasına İlişkin Kontrol Listesi

- Çocuk satışının her türü - bir çocuğun herhangi bir kişi veya kişi grubu tarafından ücret karşılığında başka bir kişiye devredildiği işlemler - ulusal mevzuata göre suç sayılıyor mu?
- Aşağıda belirtilen amaçlarla bir çocuğun teklif edilmesi, teslim edilmesi veya kabul edilmesi suç kabul ediliyor mu?
  - çocuğun cinsel olarak sömürülmesi
  - kâr amacıyla çocuğun organlarının nakli
  - çocuğun zorla çalıştırılması
- Bir çocuğun evlat edinilmesi için aracı olarak uygunsuz bir şekilde rıza sağlanması suç kabul ediliyor mu?
- Çocuk fahişeliği için çocuk teklifi, temini veya teslimi (herhangi türden bir kazanç elde etmek için çocuğu cinsel faaliyetlerde kullanmak) suç sayılıyor mu?
- Bu amaçlardan herhangi biri için çocuk pornografisi (çocuğun gerçekte veya taklit suretiyle bariz cinsel faaliyetlerde bulunur şekilde herhangi bir yolla teşhir edilmesi veya çocuğun cinsel uzuvlarının, ağırlıklı olarak cinsel amaç güden bir şekilde gösterilmesi) içeren materyalleri üretmek, dağıtmak, yaymak, ithal etmek, ihraç etmek, sunmak, satmak veya bulundurmak suç mudur?
- Bu suçların ciddi doğasına uygun nitelikte cezalar veriliyor mu? Bu suçlarla ilgili veya bu suçlardan elde edilen kazançlara ya da herhangi bir mala el konulmasına veya bunların müsadere edilmesine ilişkin hükümler bulunuyor mu?
- Bu suçları işlemek için kullanılan binaları kapatmak için önlemler mevcut mu?
- Bu suçların her türlü reklamı veya tanıtımı yasaklanıyor mu?
- Tüzel kişiler (örneğin şirketler) bu suçlardan sorumlu tutuluyor mu?
- Bu suçlarla ilgili olarak ulusal ceza hukuku, bu suçları devletin yargı alanı içinde işleyen tüm yabancı uyruklu kişiler için geçerli mi?
- Bu suçlar, devlet ve diğer ülkeler arasındaki tüm antlaşmalarda ve sözleşmelerde iade edilebilir suçlar arasında yer alıyor mu?
- Devlet, diğer ülkelerin bu suçları soruşturmasına, kovuşturmasına veya mallara el koymasına yardım etmek için ciddi önlemler alıyor mu?

³⁵CRC/C/OPSC/2, Guideline 18, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/450/97/PDF/G0645097.pdf?OpenElement>

OPSC Protokolünün Uygulanmasına İlişkin Kontrol Listesi (devamı)

- Çocuk mağdurlara, suçlu olarak değil de mağdurlar olarak insanca muamele ediliyor mu? Onlara her türlü uygun yardım ve destek hizmetleri sunuluyor mu?
- Çocuk mağdurlar, hakları ve sömürülmeleriyle ilgili herhangi bir ceza davasının ayrıntıları hakkında tam olarak bilgilendiriliyor mu?
- Ceza adaleti prosedürlerinin tüm aşamalarında çocuk mağdurlarının savunmasız durumu kabul ediliyor ve onların yüksek yararına öncelik veriliyor mu?
- Devlet, bu çocuklar için mevzuat, prosedür, politika ve uygulamaları geliştirirken Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin Mağdur ve Tanık Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Rehberi'ni kullandı mı?
- Çocuk mağdurlar ile çalışan kişilere özel eğitim, özellikle de yasal ve psikolojik eğitim veriliyor mu?
- Ceza adaleti prosedürleri, tanıklar olarak çocukların özel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uyarlandı mı?
- Çocuk mağdurlar yasal süreçler boyunca destekleniyor mu?
- Çocuk mağdurların kişisel çıkarlarını etkileyen herhangi bir davada çocukların görüşleri, ihtiyaçları ve endişeleri tespit ediliyor ve dikkate alınıyor mu?
- Çocuk mağdurların gizliliği ceza adaleti sistemi içinde tam olarak korunuyor mu?
- Kanunlarda, çocuk mağdurların kimlik tespiti yasaklanıyor mu?
- Gerekli durumlarda mağdur çocukları, ailelerini veya tanık çocukları tehditlerden veya misillemeden korunmak için uygun bir hüküm mevcut mu?
- Gerekli durumlarda, çocuk mağdurlara yardım etmeye çalışan kişilerin güvenliğini ve bütünlüğünü korumak için uygun önlemler mevcut mu?
- Çocuk mağdurları ilgilendiren tüm vakalarda ve tazmin sürecinde gereksiz gecikmelerden kaçınılıyor mu?
- Devlet, eğitim ve tanıtım yoluyla, çocukların satışının ve cinsel sömürüsünün zararlı etkileri ve bu faaliyetlerin nasıl önlenebileceği hakkında çocuklara ve kamuoyuna bilgi veriyor mu?
- Çocuklar bu bilgileri hazırlanma sürecinde yer alıyor mu?
- Mağdur çocukların tam olarak iyileşmesi ve topluma yeniden kazandırılması için yeterli önlemler alınıyor mu?
- Çocuk mağdurlar, yasal olarak sorumlu faillerden tazminat talep etme usullerinden yararlanabiliyor mu?
- Devlet, hem kendi yargı alanı içinde hem de uluslararası alanda bu suçları önlemek, tespit etmek ve suçluları cezalandırmak için çalışan kuruluşlarla tam bir işbirliği yapıyor mu ve kuruluşlara destek veriyor mu?
- Devlet, yargı alanı içinde ve uluslararası alanda, mağdur çocuklara yardım eden kuruluşlarla tam bir işbirliği yapıyor mu ve bu kuruluşlara destek veriyor mu?

Çocuk Hakları Sözleşmesi Uygulama El Kitabı, UNICEF, 2007

3. İhtiyari Protokoller kapsamında raporlama usulleri

3.1 Çocuk Hakları Komitesi

ÇHS gibi İhtiyari Protokollerin de uygulanışı, taraf devletlerin Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu raporlar vasıtası ile izlenir.³⁶ Komite, dört haftalık bir süre için yılda üç kez Cenevre'de toplanır. Komite'nin bir sonraki oturumuna hazırlanmak için yapılan bir haftalık ön oturumu, üç haftalık genel oturum takip eder. Komite; taraf devletlerinin ÇHS ve protokoller kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeyi incelemekle yükümlüdür. Yalnızca Sözleşme'yi ve/veya İhtiyari Protokolleri onaylayan ya da kabul eden ülkelerle ilgili bilgileri alabilir veya dikkate alabilir.

Komite; çatışmacı bir yaklaşıma sahip değildir ve bir ülkedeki çocukların durumunun doğru bir şekilde değerlendirilmesini sağlamak amacıyla taraf devletleri yapıcı bir diyalog kurmaya teşvik eder.

Çocuk Hakları Komitesi

Komite, taraf Devletlerin kendi vatandaşları arasından seçtiği ve kişisel kapasiteleriyle dört yıllık görev süresi boyunca hizmet veren 18 bağımsız uzmandan oluşur. Sözleşme, Komite üyelerinin "yüksek ahlaki itibar" a sahip olmasını ve ÇHS'nin kapsadığı alanlarda yetkin olmasını gerektirir (md. 43 (2)). Üyeler seçilirken eşitlikçi coğrafi dağılım ve temel hukuk sistemlerinin temsili kriterleri dikkate alınır. Komite, Cenevre'deki İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nde (OHCHR) daimi ve küçük bir sekreterlik tarafından desteklenmektedir.

3.2 Taraf devletin ilk raporu

Taraf devletler; her bir İhtiyari Protokolü onayladıktan iki yıl sonra Komite 'ye kapsamlı bir başlangıç raporu sunmakla yükümlüdür. Bu raporlarda, protokolleri uygulamak için alınan yasal ve uygulamaya dönük önlemlere ilişkin kapsamlı bir değerlendirme sunulmalıdır.

Komite, 2001 yılında İhtiyari Protokoller kapsamında ilk raporların hazırlanması için rehber ilkeleri kabul etmiş ve 2006 yılında OPSC protokolü için ve 2007 yılında OPAC protokolü için bu rehber ilkeleri gözden geçirmiştir.³⁷ Rehber ilkeler; "Taraf devletlerin yükümlülüklerini yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeyi değerlendirmesi için gerekli görülen bilgi ve veri türlerini daha iyi anlamasını ve onlara uygun gözlem ve tavsiyelerde bulunulmasını sağlamayı" amaçlar³⁸

Gözden geçirilmiş rehber ilkelerde, devletlerden şu başlıklar altında bilgi vermeleri talep edilmektedir: genel uygulama önlemleri, önlemler, yasaklar ve ilgili konular, çocuk mağdurların haklarının korunması, uluslararası yardım ve işbirliği, diğer yasal hükümler. OPSC için rehber ilkeler veri toplamaya ilgili bir bölümü de içerir.

³⁶ Komite seçimi hakkında daha fazla bilgi için bkz: Çocuk Hakları Komitesi Seçimleri: STK'lar için Bilgiler, Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu, 2006, [http://www.crin.org/docs/CRC_FS_EI_8\[1\].pdf](http://www.crin.org/docs/CRC_FS_EI_8[1].pdf)

³⁷ Gözden Geçirilmiş Rehber İlkeler, bu Rehberin ekler bölümünde sunulmaktadır.

³⁸ Bakınız Ek, Raporlamaya İlişkin Rehber İlkeler'in Giriş Bölümü CRC / C / OPAC / 2 & CRC / C / OPSC / 2

3.3 Taraf devletin düzenli raporları

İhtiyari Protokoller kapsamında düzenli olarak sunulması öngörülen periyodik raporlar yoktur. Bunun yerine, taraf devletler, Sözleşme'nin 44 (1 (b)) maddesi uyarınca Komite'ye sunulan periyodik raporlara ihtiyari protokollerin uygulanmasına ilişkin bilgileri dâhil etmelidir. Sözleşmeye göre hazırlanacak bir sonraki periyodik raporlarına İP'ler hakkında daha fazla bilgi dâhil etmeleri için devletlere ihtiyari protokoller hakkındaki sonuç gözlemlerinde bilgi verilir. Bu bilgilerin gönderilmesi için son tarih, Sözleşme ile ilgili bir sonraki periyodik raporun ne zaman sunulacağına bağlı olarak değişecektir.

Ortak temel belge

Devletler; devletin onayladığı tüm insan hakları antlaşmalarının uygulanmasına ilişkin genel bilgileri içeren ortak bir temel belge³⁹ hazırlamalıdır. Dolayısıyla bu belge, sadece çocuklara özgü konuların ele alındığı bir belge değildir. İnsan hakları ile ilgili tüm sözleşme organlarına aynı formatta iletilir ve bilgiler Devlet tarafından düzenli olarak güncellenmelidir.

Ortak belgeler; demografik, sosyal ve kültürel özelliklerin yanı sıra anayasal, siyasi ve yasal yapıya ilişkin bilgiler gibi genel bilgileri ve istatistiki bilgileri içermelidir. Bunun yanı sıra insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik genel çerçeve hakkında bilgileri de içermelidir. Örneğin uluslararası insan hakları belgelerinin onaylanması, çekinceler, ulusal düzeyde genel mevzuat ve sözleşme raporlarının nasıl hazırlandığı gibi konularda bilgilere yer vermelidir. İnsan haklarına ilişkin tüm antlaşmalarda veya antlaşmaların çoğunda ortak olan temel insan hakları ilkelerinin (ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi gibi) uygulanmasına ilişkin bilgileri de içermelidir.

Ortak temel belgeye ek olarak, devletlerin sözleşmeye özgü ilk raporlarını ve periyodik raporlarını da sunmaları gerekir.

Sözleşmeye özgü raporlar

Sözleşmeye özgü raporlarda, ortak temel belgede veya daha önceki raporlarda ayrıntılı olarak sunulan bilgiler tekrar edilmemeli, daha ziyade önceki raporların incelenmesi sırasında Komite tarafından yapılan tavsiyeleri uygulamak için benimsenen önlemlere ilişkin belirli bilgiler sağlanmalıdır. Devletlerden, uygulanmayan tavsiyelere ilişkin açıklamalar yapmaları, tavsiyelerin uygulanması konusunda karşılaşılan güçlükleri belirtmeleri ve bu engellerin aşılması için planlanan tedbirler hakkında bilgi vermeleri talep edilmektedir.

Komite tarafından 2010 yılında kabul edilen ve sözleşmeye özgü raporları⁴⁰ ele alan rehber ilkelerde, devletlerin İP'lerin uygulanmasıyla ilgili olarak sunması gereken bilgilere atıfta bulunmaktadır. Bu atıfların çoğu, genel uygulama önlemleri bölümünün altında yer almaktadır. Devletlerden ayrıca OPAC'ın 29. ve 38. maddelerin uygulanmasına ilişkin özel bilgiler ve OPSC'nin 34. ve 35. maddelerin uygulanmasına ilişkin özel bilgileri sağlamaları istenmektedir. Komite ayrıca, Devletlerin İP'lerin uygulanmasına ilişkin raporlama konusunda daha fazla rehberlik almak için ilk rapora ilişkin rehber ilkelere başvurabileceklerini belirtmektedir.

³⁹ Ortak temel belge için rehber ilkeler; uluslararası insan hakları sözleşmelerine taraf devletler tarafından sunulacak raporların biçimine ve içeriğine ilişkin Rehber Havuzu'nda bulunabilir: HRI / GEN / 2 / Rev6, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/icm-mc/docs/9th/HRI-GE-2-Rev6.doc>

⁴⁰ Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS / C / 58 / Rev.2) 44. maddesinin 1 (b) fıkrası uyarınca Taraf Devletler tarafından sunulacak periyodik raporların şekli ve içeriğine ilişkin Antlaşmaya özgü rehber ilkeler <http://www2.ohchr.org/english/body/crc/docs/CRC.C.58.Rev.2.ReportingGuidelines.doc>

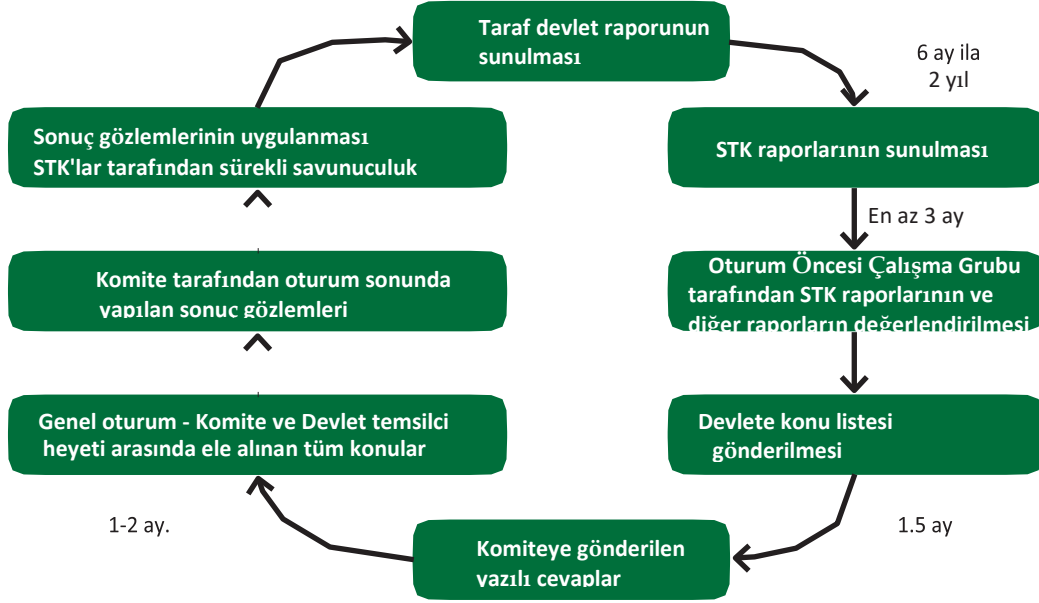

ÇHS'yi onaylamayan devletlerden, her beş yılda bir sunmaları gereken periyodik raporlar için rehber olarak İP'lere ilişkin ilk raporlama rehber ilkelerini kullanmaları istenmektedir.

3.4 İhtiyari Protokoller kapsamındaki raporların incelenmesi

Taraf devlet, raporunu tamandıktan sonra, Cenevre'deki Komite Sekreterliğine (OHCHR'de bulunan sekreterliğe) gönderir. Komite, daha sonra geçici inceleme için plan yapar⁴¹ ve rapor daha sonra raporlama sürecinin aşağıda belirtilen adımlarından geçer:

Çocuk Hakları Komitesi'nin rapor süreci

Komite; ulusal düzeyde duruma ilişkin daha net bir tablo elde etmek için, sivil toplum kuruluşları, hükümetler arası kuruluşlar ve bağımsız ulusal insan hakları kurumları gibi diğer kaynaklardan yazılı bilgi talep eder. Tamamlayıcı bilgiler daha sonra Komite tarafından, oturum öncesi çalışma grubu toplantısı adlı özel bir toplantı sırasında (oturum öncesinde) bu kuruluşların huzurunda gözden geçirilir. Bu da sivil toplum kuruluşlarına, ulusal insan hakları kurumlarına ve BM kuruluşlarına, özellikle de UNICEF'e, raporlarını sözlü olarak sunmaları için bir fırsat sağlar.

Ön oturumun ardından Komite, bir konu listesi hazırlayarak taraf devletten ek bilgi talep eder. Daha sonra, genel oturumdan önce taraf devletten bu sorulara yazılı olarak yanıt vermesi istenir.

Komite, genel oturum sırasında devletin raporunu kamuoyuna açık bir şekilde inceler. Komite üyeleri tarafından ülkedeki mevcut durumu ve İhtiyari Protokollerin ilgili hükümlerini anlamak için yöneltilen soru ve yorumlar, hükümet temsilcileri tarafından yanıtlanır.

Diyalogun sonunda Komite, temel tartışma noktalarını yansıtan sonuç gözlemlerini hazırlar, kaygıları belirtir ve ulusal düzeyde belirli takip adımlarının atılması için tavsiyelerde bulunur.

⁴¹ Birleşmiş Milletler'e sunulan raporlar, Komite tarafından raporların incelenme tarihi ve raporların kopyaları şu adreste mevcuttur: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/sessions.htm>

---

4. STK tarafından yazılı raporun hazırlanması

4.1 STK raporlarının önemi

Komite'nin, İhtiyari Protokollerin uygulanması konusunda kaydedilen ilerlemeye ve karşılaşılan zorluklara ilişkin ciddi ve bağımsız bir değerlendirme yapabilmesi için STK'lardan konuyla ilgili, güvenilir ve objektif bilgiler alması son derece önemlidir. Komite, İP'lerin kapsadığı tüm alanlarda bilgi talep etmektedir. Bunun yanı sıra, hükümet raporunda eksik olan ya da ele alınmayan kaygı verici alanlar hakkında da STK'ların görüşlerini almak ister ya da STK'ların görüşüne göre yanlış veya yanıltıcı olan hususlar hakkında da bilgi almak ister. Bugüne kadarki deneyimler, Devlet raporlarının genelde mevzuata odaklandığını ve uygulamaya dönük zorluklar ve önlemler hakkında yeterli bilgi sağlamadığını göstermektedir. Bu nedenle STK raporunda iyi uygulamalar vurgulanmalı, eksiklikler belirlenmeli ve mevzuat, program ve politikaların uygulanması sırasında karşılaşılan zorlukların altı çizilmelidir.

Ulusal düzeyde, bir STK raporunun hazırlanması, hükümet politikalarının kamuoyu tarafından incelenmesini teşvik eder ve kolaylaştırır. STK'lara ulusal gündemi etkileme yolları da sunar. Çocukların durumu hakkında bir tartışma başlatır ve Devletin İhtiyari Protokollere uyma çabaları hakkında üst düzey hükümet yetkilileri ile ciddi bir diyalog kurma fırsatı yaratabilir. Raporlama süreci, çocukların sorunlarının dile getirilebileceği ve ele alınabileceği meşru bir harici kaynak sunarak ulusal STK'ları güçlendirebilir.

ÇHS'den farklı olarak, İhtiyari Protokoller kapsamında STK'ların izleme ve uygulama görevleri net bir şekilde belirlenmez. Öte yandan, Komite; uluslararası, bölgesel, ulusal ve yerel STK'lardan gelen yazılı bilgileri memnuniyetle karşılar. Taraf devletlere yönelik raporlama rehberlerinde, Komite, taraf devlete rapor hazırlama sürecinde STK'lara danışıp danışmadığını özellikle sorar.⁴² Bunun yanı sıra, STK'ların kamuoyunu bilinçlendirme önlemlerinin tasarlanmasında ve uygulanmasında oynadığı rol hakkında bilgi talep eder⁴³. OPSC için raporlama rehberinde Taraf Devletlerden çocuk satışının, çocuk fahişeliğinin ve çocuk pornografisinin ortadan kaldırılması için sivil toplum tarafından yapılan çalışmalar hakkında bilgi talep edilir.⁴⁴ Bunun yanı sıra, sivil toplum kuruluşlarının mağdur haklarını koruma, uluslararası yardım ve işbirliği alanlarındaki faaliyetleri hakkında da bilgi istenmektedir.⁴⁵

Rapor hazırlamak isteyen STK'lar, raporu kaleme alan devlet dairesinden veya Dışişleri Bakanlığı'ndan veya ilgili kurumdan Taraf Devlet raporunun bir kopyasını talep etmelidir. Rapor, ayrıca Komitenin⁴⁶ internet sitesinde veya STK Grubu aracılığıyla da erişime sunulmuştur. Bir taraf devlet aynı anda birden fazla rapor sunduğu takdirde, her raporun kendine ait bir STK raporuna sahip olması önem taşır. Bir devlet, periyodik raporunda İP'ler ile ilgili takip bilgileri sağlarken, STK'lar; takip faaliyetleri hakkında bilgileri kapsamlı bir STK raporunun ayrı bir bölümünde ya da bu raporun ekinde verebilir veya ayrı bir rapor sunabilir.

⁴²CRC/C/OPAC/2, para. 1 & CRC/C/OPSC/2, para. 1

⁴³CRC/C/OPAC/2, para. 17(d) & CRC/C/OPSC /2, para.15(c)

⁴⁴CRC/C/OPSC/2, para. 13(h)

⁴⁵CRC/C/OPSC/2, paras. 32, 39 40

⁴⁶<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/sessions.htm>

STK'lar tarafından sunulan raporun adı

STK'lar tarafından hazırlanan raporlar için belirlenmiş bir isim bulunmamaktadır. Bu raporlar, genelde şu şekilde adlandırılırlar:

- STK raporu
- Alternatif rapor
- Tamamlayıcı rapor
- Ek rapor

Rapora ne isim vereceklerine dair karar, STK'lara / koalisyonlara bırakılmıştır. Raporlar için artık kullanılmayan tek terim, meşru olmadığı şeklinde yorumlanabildiği için 'Gölge rapor'dur.

4.2 Ortak STK raporları

Mümkün olduğu takdirde, STK'lar; İhtiyari Protokoller kapsamında yer alan konularda uzmanlaşmış olan veya faaliyet gösteren diğer STK'larla işbirliği içinde ortak bir rapor hazırlamalıdır. Tek ve kapsamlı bir rapor, yoğun zaman baskısı altında olan Komite üyelerinin, yalnızca bir STK belgesini inceleyerek ilgili konulara aşina olmalarını sağlar.

Ulusal bir çocuk hakları koalisyonunun bulunduğu yerlerde, İP'lerin hükümleri konusunda uzmanlığa sahip ⁴⁷ STK'lar, bir rapor hazırlamak ve koalisyon adına sunmak için ayrı bir tematik çalışma grubu oluşturmak isteyebilir. İP'lerle ilgili temalar üzerinde çalışan ve ulusal çocuk hakları koalisyonunun parçası olmayabilecek STK'lara da raporu hazırlama sürecinde danışılmalıdır.

Bir STK grubu, üyelerin uzmanlık bilgilerinin çeşitliliği ve temsil edilebilecek çeşitli bakış açıları sayesinde ulusal düzeyde daha etkili izlemeye olanak sağlar. İdeal olarak, üyeler bir ülkede var olabilecek çeşitli yargı alanları ve coğrafi bölgelerin yanı sıra etnik ve kültürel farklılıkları da temsil etmelidir. Çocukların görüşlerinin de ayrı bir rapor sunularak veya STK raporuna dahil edilerek dikkate alınması da eşit derecede önemlidir.⁴⁸

4.3 İlk STK raporlarının yapısı ve içeriği

4.3.1 Giriş

Kısa bir giriş bölümünde kullanılan metodoloji hakkında bilgi verilmeli, raporu hazırlanmasına katkıda bulunan STK'ların bir listesi sunulmalı ve taraf devlette İhtiyari Protokollerin uygulanması üzerinde etkisi olabilecek genel durum hakkında bilgi verilmelidir.

4.3.2 Temel analiz

STK raporu, taraf Devlet raporunun bölüm bölüm analizinden oluşmalıdır. Madde bazında veya tematik bir yaklaşımdan ziyade, raporlar, ilk raporlar için raporlamaya ilişkin rehber ilkelerin yapısını izlemeli ve aşağıdaki bölümleri içermelidir:⁴⁹

n Genel Uygulama Önlemleri

⁴⁷ Ülkenizde ulusal bir koalisyon olup olmadığını öğrenmek için, STK Grup Sekreterliği ile iletişime geçiniz.

⁴⁸ Bkz. Çocuk Hakları Sözleşmesine ilişkin Raporlama Sürecinde Çocukların Katılımının Azami Düzeye Çıkarılması, Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu, Kasım 2009.

⁴⁹ Temel analiz hakkında daha fazla bilgi için lütfen yukarıdaki 2. bölüme bakın.

n Önlemler

n Yasaklar ve İlgili Hususlar

n Mağdurların Haklarının Korunması

n Uluslararası Yardım ve İşbirliği

n Diğer Yasal Hükümler

Bu şekilde Komite, taraf devlet raporunu STK raporuyla karşılaştırabilecektir. STK raporu; taraf devlet raporunun "gölge raporu" olmamalı, ancak özellikle de STK'ların tutumu devletin tutumundan farklı olduğunda, taraf devlet raporunda sağlanan bilgiler hakkında yorumlara yer vermelidir.

Rapor, taraf devletteki yasa, politika ve uygulamaların ihtiyari protokollerin hükümlerine ne ölçüde uygun olduğuna dair sistematik bir analizi de içermelidir. Devletlerin yasal raporlarını tamamlamak için, STK'lar, pratik uygulamalar veya bunların eksikliği hakkında bilgi sağlamaya çalışmalıdır. Mevzuat, hizmetlerin idaresi, farklı yargı alanlarının kültürü ve ortamı ile ilgili farklılıklar dâhil olmak üzere ülke genelindeki çocukların deneyimlerini yansıtmalıdır. Mümkün olan en geniş kapsamlı bilgi, uzmanlık ve deneyim kaynaklarından yararlanmalıdır. Çocukların görüşleri ve deneyimleri belirlenerek rapora dahil edilmelidir. Sağlanan bilgilerin doğru ve objektif olması büyük önem taşımaktadır. Rapor, mümkün olan en geniş kapsamlı bilgi kaynaklarına dayanmalıdır.⁵⁰

Bilgi Kaynakları

- Protokolün uygulanması ilgili mevcut mevzuat ve hükümet raporları
- Hükümetin politika belgeleri
- Devletin istatistikleri
- Hükümet bütçeleri
- Parlamento / meclis işlemlerinin kayıtları
- Ulusal içtihat
- Çocuklarla çalışan kuruluşlar ve meslek kuruluşları tarafından yayımlanan raporlar
- Yayımlanmış araştırmalar (kamu kurumları, üniversiteler, STK'lar, ulusal insan hakları kurumları tarafından yapılan araştırmalar), kitaplar ve süreli yayınlar
- BM kuruluşlarından, uluslararası kuruluşlardan ve uluslararası STK'lardan alınan veriler ve araştırmalar
- Medya haberleri ve raporları
- Uygulamalara ve pratiğe ilişkin birincil araştırmalar veya vaka çalışmaları; röportajlar, tanıklıklar, odak grup görüşmeleri ve anketler de dâhil olmak üzere

4.3.3 Sonuçlar ve Öneriler

STK raporunun sonunda ülkeye özgü, zaman sınırı olan ve gerçekçi bir şekilde uygulanabilecek belirli sayıda somut tavsiyeye yer verilmelidir.

⁵⁰ Genel kaynaklara ek olarak bu kaynaklar şunu da içerebilir: <http://www.crin.org/law/index.asp> ve http://www.unicef.org/policyanalysis/index_51859.html.

4.4 Takip raporlarının yapısı ve içeriği⁵¹

Taraf Devletlerin İhtiyari Protokoller hakkında ayrı periyodik raporlar sunmaları gerekmesede, STK'lara İhtiyari Protokollere ilişkin bilgileri Sözleşmenin ilgili bölümleri altına dâhil etmeleri tavsiye edilmez. STK'lar takip raporlarını; periyodik bir rapora yanıt olarak sunulan kapsamlı bir STK raporunun ayrı bir bölümünde veya ekinde sunabilirler veya ayrı bir rapor şeklinde hazırlayabilirler.

Komite'nin kaydedilen ilerlemeyi değerlendirebilmesi için, ilk raporun incelenmesinden sonra yapılan sonuç gözlemleri, STK raporunun temeli olarak kullanılmalıdır. STK raporunda ayrıca son rapordan bu yana temel alanlarda meydana gelen olumlu ve olumsuz değişiklikler konusunda Komite'ye bilgi verilmeli ve yeni kaygı alanları vurgulanmalıdır.

4.5 Periyodik raporların yapısı ve içeriği

ÇHS'yi onaylamayan taraf devletlerin, her beş yılda bir İP'ler hakkında periyodik raporlar sunmaları gerekmektedir. Dolayısıyla STK'lar da periyodik raporlar sunmalıdır. Önceki raporların sonuç gözlemleri, STK raporunun temeli olarak kullanılmalıdır.

4.6 STK raporları için uygulamaya dönük bilgiler

Komite'nin STK raporlarını etkin bir şekilde kullanmasını sağlamak için, format, çeviri ve zamanlama ile ilgili aşağıdaki bilgiler dikkate alınmalıdır.

4.6.1 Format

Rapor aşağıda belirtilen bölümleri içermelidir:

n Başlık sayfası

n İçindekiler

n Sayfa numaraları

n Önemli konuları ve temel kaygı alanlarını vurgulayan özet veya yönetici özeti

n Temel önerilerin listesi

STK raporları, ilk rapor için 30 sayfadan ve her İP'ye ilişkin takip raporları ve periyodik raporlar için 20 sayfadan uzun olmamalıdır.

İlk STK raporları, onaydan raporun sunulmasına kadar geçen süreyi kapsamalıdır. Takip raporu ve periyodik raporlar, önceki raporun değerlendirilmesinden STK raporlarının sunulması için son tarihe kadar geçen süreyi kapsamalıdır.⁵² Gerekirse, STK'lar, STK raporunun sunulması ile taraf devlet raporunun genel oturumda değerlendirilmesi arasındaki dönemi kapsayacak şekilde bir güncelleme sağlayabilirler.

⁵¹ 'Takip raporlaması' terimi, ÇHS'yi onaylamış olan ve bu nedenle ÇHS raporlarına İP'lere ilişkin takip bilgilerini dahil etmek zorunda olan Devletlerin yükümlülüğüne işaret eder.

⁵² Komite'nin halihazırda birikmiş bir rapor listesi olduğundan, STK raporları için son tarih, Taraf Devlet raporunun sunulmasından sonra 1 ila 2 yıl olabilir. Taraf Devlet raporunun sunulması ile oturum öncesi arasındaki dönemi de kapsayan STK raporunda güncel bilgiler sağlanacaktır.

Başlık Sayfasının Formatı

STK raporunun başlık sayfasında aşağıdaki bilgiler açıkça belirtilmelidir:

- Raporun başlığı
- Taraf devlet
- Raporda ele alınan anlaşma
- Net bir şekilde görünen, STK raporu ibaresi
- Raporu sunan koalisyonun / kuruluşun ya da kuruluşların adı
- İletişim bilgileri
- Rapor birden fazla dilde veya daha uzun bir sürüm şeklinde mevcutsa, diğer / orijinal raporların başlığı
- Raporun gizli olup olmadığı açıkça belirtilmelidir.
- Raporun yayımlandığı ay ve yıl

4.6.2 Dil

Raporlar, Komite'nin üç resmi çalışma dilinden birinde (İngilizce, Fransızca ve İspanyolca) sunulmalıdır. İngilizce, Komite üyelerinin çoğunluğunun çalışma dili olduğundan, Fransızca ve İspanyolca olarak sunulan belgeler, mümkün olduğunda, İngilizceye çevrilmelidir. BM, STK'lar tarafından sunulan hiçbir belgeyi tercüme etmeyecektir. Raporun tamamını tercüme etmek mümkün olmadığı takdirde, temel kaygıların ve tavsiyelerin bir özeti İngilizce olarak sunulmalıdır.

4.6.3 Zaman

İdeal olarak, STK raporları; raporun hazırlık toplantısında dikkate alınmasını sağlamak için, ön oturumdan üç ay önce sunulmalıdır (örn. genel oturumdan altı ay önce). STK raporları; taslaklar hakkında görüş bildirebilecek ve gerektiğinde Komite için fotokopi alabilecek olan STK Grubuna⁵³ elektronik olarak sunulmalıdır. Ciltli ve basılı 25 nüsha ise posta yoluyla STK Grubuna gönderilmelidir.⁵⁴

STK raporları; raporu hazırlayan STK'lardan yazılı izin alınması şartıyla, STK Grubu tarafından elektronik ortamda⁵⁵ erişime açılacak ve CRIN alternatif raporlar veritabanında kullanıma sunulacaktır. Bu hizmet ücretsizdir ve bu hizmet için STK Grubu tarafından herhangi bir ücret alınmaz veya kesilmez. Rapor, ancak ön oturum tamamlandıktan sonra kamuoyuna duyurulacaktır.

4.7 Çocukların katılımı

Komite, çocukların yazılı raporlarının sunulmasını memnuniyetle karşılar ve STK'ları çocukların görüşlerini Komite'ye sunmaları için desteklemeye teşvik eder. Çocukların bu süreçlere aktif katılımı, çocuklara kendi haklarının uygulanmasını sağlayan aktörler olarak görünürlük sağlar, devletin ve sivil toplumun gündemlerini etkileyebilir.

⁵³ secretariat@childrightsnet.org

⁵⁴ Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu, 1 rue de Varembe, 1202 Cenevre, İsviçre

⁵⁵ <http://www.crin.org/docs/resources/treaties/crc.25/annex-vi-crin.asp>

Çocuklar, çoğu zaman ÇHS hakkında kendi raporlarını hazırlarken, iki İhtiyari Protokol hakkında nadiren rapor hazırlamaktadır. Çocukların görüşleri şimdiye kadar temel STK raporlarına dahil edilmiştir. Çocuklar, İP'lerin ulusal düzeyde nasıl uygulandığına ilişkin görüşlerini ifade etmeye, fikir beyan etmeye ve tavsiyelerde bulunmaya teşvik edilmelidir. Çocuklar; STK raporunu hazırlama sürecine katılmanın yanı sıra, Komite'ye sunulmak üzere kendi raporlarını da hazırlayabilirler. Bu rapor; yazılı bir rapor, örnek olay incelemesi, alıntılar, resimler, posterler veya DVD'ler şeklinde olabilir.

Çocukların etkili, etik ve anlamlı katılımı için temel şartlar; Komite tarafından çocuğun dinlenilme hakkına ilişkin 12 No'lu Genel Yorum'da belirlenmiştir.⁵⁶

STK Grubu; çocukların çocuk haklarıyla ilgili raporlama sürecine dâhil olmalarına ve STK'ların çocukları raporlama sürecine dahil etmelerine yardımcı olacak rehberler hazırlamıştır. Bu rehberler, özel olarak İP'ler hakkında raporlamaya odaklanmasa da, çocukların genellikle raporlama sürecine nasıl dahil edileceğine ilişkin bilgi sağlamaktadır.

---

⁵⁶Genel Yorum No. 12 (2009), Çocuk Hakları Komitesi, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.doc>

---

5. Oturum öncesi çalışma grubu toplantısı

5.1 Zaman

Ön oturum; taraf devlet tarafından İhtiyari Protokoller kapsamında sunulan raporun ön incelemesini yapmak, ek ve alternatif bilgileri incelemek için iyi bir fırsat sağlar. Bu toplantı sırasında Komite, genel oturumda taraf devletler ile birlikte ele alınacak temel soruları belirler.⁵⁷ Toplantı, ülke başına en fazla üç saat sürer.

Komite, tek bir İhtiyari Protokol kapsamında ilk raporu gönderen bir devlete de iki İhtiyari Protokol kapsamında ilk raporları sunan devlete de ya da ÇHS kapsamında periyodik raporunu ve İhtiyari Protokol kapsamında ilk raporunu sunan devlete de eşit ölçüde zaman ayırır. Öte yandan, yalnızca tek bir İhtiyari protokol raporu dikkate alındığında, üç saatin tamamının kullanılması nadir görülen bir durumdur. Bir devlet aynı anda hem ilk İP raporlarını hem de ÇHS periyodik raporunu sunmuşsa, Komite ön oturum sırasında raporların incelenmesi için fazladan 90 dakika ayırabilir.

Bir ön oturum sırasında aynı taraf devletten gelen en fazla üç rapor incelenebilir, ancak her rapor ayrı ayrı değerlendirilir. Devlet bir veya iki İhtiyari Protokol raporuna ek olarak periyodik bir rapor sunmuşsa, Komite önce periyodik raporu inceler ve daha sonra İhtiyari Protokoller kapsamında raporların değerlendirilmesine geçer. Her rapor için harcanan süre değişmekle birlikte, Komite genellikle İhtiyari Protokol(ler) için yalnızca bir saat ayırır.

İhtiyari Protokoller kapsamındaki her iki rapor da periyodik bir rapor olmadan aynı oturumda dikkate alınıyorsa, Komite, genellikle iki Protokole ayrılacak süreyi belirlerken, uygulanmasında daha fazla zorlukla karşılaşabilecek Protokole daha fazla zaman ayıracaktır. Yalnızca bir Protokolün göz önünde bulundurulması durumunda, Komite genellikle karşılaşılan sorunların ciddiyetine ve katılımcı sayısına bağlı olarak, değerlendirmeye en fazla iki saat ayırır.

Bir taraf devletin en son periyodik raporunda İhtiyari Protokoller hakkında takip bilgileri sunulması durumunda, Komite üç saatlik ön oturumda İhtiyari Protokoller hakkında sorular sorar. Oturum öncesi toplantı sırasında İhtiyari Protokollerin takibine özel olarak fazladan zaman ayrılmaz.

İhtiyari Protokollerden biri veya her ikisi hakkında periyodik raporlar gönderen taraf devletler için (şu anda yalnızca ABD için geçerlidir), periyodik raporlama prosedürleri ilk raporlama prosedürleriyle aynı olmalıdır.

5.2 STK'ların oturum öncesi katılımı

Komite tarafından önemli görülen yazılı bilgileri önceden sunan STK'lar, ön oturuma katılmaya davet edilebilir. Ön oturuma katılmak isteyen STK'lar, bu isteklerini

---

⁵⁷ Genel oturum, ön oturumdan 3 ay sonra gerçekleşir.

---

raporlarına eşlik eden kapak yazısında net bir şekilde belirtmelidir. Her ülkeden sadece sınırlı sayıda STK oturuma davet edilecektir. Komite; kararını, STK'lar veya koalisyonlar tarafından ülke hakkında önceden sağlanan bilgileri değerlendirerek alır. Daha sonra yazılı bilgilerin alındığını belirten bir mektup hazırlayarak ön oturumda ilgili raporun dikkate alınacağı tarih ve saatte STK'yi hazır bulunmaya resmen davet eder.

5.2.1 Toplantıya kimler katılabilir?

Ön oturum özel bir toplantıdır. Bu nedenle, yalnızca Komite tarafından resmi olarak davet edilen ulusal ve uluslararası STK'lar ile bağımsız ulusal insan hakları kurumları bu oturuma katılabilir. İlgili hükümetler arası kuruluşlardan (örn. UNICEF, ILO, UNHCR, WHO, UNESCO) temsilcilere katılım için açık bir davete sahiptir ve UNICEF gibi kuruluşlar toplantıya sıklıkla katılır. Toplantı halka açık olmadığı için hiçbir hükümet temsilcisi, medya temsilcisi veya dışarıdan gözlemci toplantıya katılamaz.

Tüm katılımcılardan toplantıda mevcut bulunanların gizliliğine saygı göstermeleri istenir. Toplantıda mevcut olan kişiler tarafından paylaşılan bilgiler ve dile getirilen görüşler kamuoyuna açıklanmamalıdır. Ön oturum için herhangi bir basın açıklaması veya özet kayıt düzenlenmez. Komite'nin resmi raporunda STK'ların toplantıya katıldığı belirtilir ancak kuruluşların veya katılımcıların ismi belirtilmez.

5.2.2 Çocuklar nasıl katılabilir?

İhtiyari Protokollere ilişkin raporların hazırlanmasına katkıda bulunan çocuklar, STK temsilci heyetinin bir parçası olarak ön oturuma katılabilir. Bu, çocukların doğrudan Komite üyeleriyle konuşmalarına ve görüşlerini ifade etmelerine fırsat sağlar. Bununla birlikte, oldukça resmi bir ortamda teknik bir toplantı olduğundan, ön oturumun çocukların görüşlerini ifade etmeleri için en iyi yer olmayabileceği unutulmamalıdır. Çocuklar, iki İhtiyari Protokolü tartışmak için ön oturuma nadiren katılmıştır (daha yaygın olarak katıldıkları ÇHS oturumlarının aksine).

Çocuklara görüşlerini Komite ile tartışmaları için daha az resmi bir ortam sağlamak için, resmi toplantı saati dışında çocuklar ve Komite üyeleri arasında ayrı ve gayriresmi bir toplantı düzenlenebilir. Bu bir saatlik toplantı genellikle ön oturumdan önce veya sonra gerçekleşir ve çocukların görüşlerini ifade ederken kendilerini daha rahat hissedebilecekleri, daha gayri resmi, esnek bir ortam sağlar. Bununla birlikte, resmi toplantı zamanının dışında olduğu için herhangi bir tercüme hizmeti mevcut değildir, bu nedenle STK'ların bu toplantı için tercümanlık yapabilecek kişileri getirmeleri gerekir.

Alternatif olarak, STK'lar ülke raportörü olarak görev yapan Komite üyesinin çocuklarla sorunları görüşmek için ülkeyi ziyaret edip edemeyeceğini sorabilirler. Bir ülke raportörünün ziyareti geçmişte çok olumlu bir deneyim olmuştur, çünkü Komite üyesinin farklı kökenlerden çocuklarla çocuk dostu bir ortamda görüşmesine olanak tanımıştır. Böylece çocukların görüşlerini paylaşmak için daha fazla zamanları olur ve bazı durumlarda Komite üyesine ülkelerindeki çocukların yaşam gerçeklerini daha iyi gösterebilirler.

STK Grubu'nun çocuk katılımına ilişkin rehberine ek olarak, çocukların uluslararası toplantılara katılımı konusunda rehberlik sağlayan bir dizi başka araç da bulunmaktadır.⁵⁸

⁵⁸ Çocukların uluslararası toplantılara katılımı hakkında daha fazla bilgi için bkz. *So you want to consult with Children: A toolkit of good practice*; "Having children on your delegation", s. 49–53, International Save the Children Alliance, Kasım 2003. www.savethechildren.net/alliance/resources/childconsult_toolkit_final.pdf

5.2.3 STK'lar ön oturma nasıl hazırlanır?

Ön oturma sırasında, STK'lar; öncelikleri belirlemeye, hükümetle görüşülecek temel konuları belirlemeye ve takip için somut önerilerde bulunmaya yardımcı olabilir. STK'lar hem taraf devlet raporunun hem de ülkedeki fiili durumun yapıcı ve eleştirel bir analizini Komite'ye sunmaları için teşvik edilmektedirler. STK'lardan Komite'ye hassas konulara nasıl yaklaşılacağı konusunda tavsiyelerde bulunmaları veya olası tavsiyelerin uygulanabilirliği konusunda yorum yapmaları istenebilir.

STK'lar, sözlü sunum sırasında atıfta bulunulabilecek veya Komite üyelerinin ilgisini çekebilecek istatistiklerin veya çalışmaların kopyalarını getirmelidir. STK'lar tarafından sağlanan bilgiler, hükümete gönderilecek konu listesinin hazırlanmasında kullanılabilir.

STK'lar, Komite ile görüşmek üzere kuruluşlarından/koalisyonlarından iki veya üç temsilci göndermeye çalışmalıdır. Ne yazık ki, Komite seyahat masrafları için finansman sağlayamamakta veya seyahat düzenlemelerinin yapılmasına yardımcı olamamaktadır. Bununla birlikte, bazı durumlarda, STK Grubu, Komite tarafından ön oturma katılmaya davet edilen Küresel Güney'den veya Orta ve Doğu Avrupa'dan ulusal STK'ların veya koalisyonların temsilcilerinin seyahat giderleri ve harcırahları için sınırlı ölçüde finansman sağlayabilmektedir.

STK temsilcileri; STK raporunu hazırlama sürecine aktif olarak katılmış olmalı ve incelenmekte olan tematik alan ve ulusal mevzuat bağlamında ulusal düzeyde uygulama, hükümet politikaları ve programları, öncelikli alanlar ve önemli eksiklikler hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmalıdır. Buna ek olarak, temsilciler, İhtiyari Protokolün uygulanmasının çeşitli yasal yönleri ile ilgili sorulara cevap verebilen bir avukatı ve kaygı alanlarından en az birinden bir uzmanı içermelidir.

Ön oturma katılımcıları soru-cevap oturumlarında rahat ve etkili olmalı, toplantıya katılabilecek diğer sivil toplum kuruluşlarının veya BM'in temsilcileriyle işbirliği yapmaya istekli olmalı ve İngilizce, Fransızca veya İspanyolca'yı anlayabilmeli ve akıcı bir şekilde konuşabilmelidir (talep üzerine Arapça, Rusça ve Çince tercüme hizmeti sağlanabilir).

5.3 Ön oturma nasıl yürütülür?

Komite tarafından belirlenen sabit bir prosedür veya yaklaşım yoktur. Bu, her raporun yeterliliğine veya yetersizliğine ve diğer kaynaklardan ne kadar bilgi alınabildiğine göre değişiklik gösterir.

Toplantı, soru-cevap oturumu şeklinde yürütülür. Katılımcıların kısa giriş açıklamalarının ardından, Komite tarafından bir dizi soru yöneltilir.

5.3.1 Giriş açıklamaları

Katılımcılardan kısa bir giriş açıklaması yapmaları beklenmektedir. Katılımcılar, bu açıklamada her İhtiyari Protokol için sınırlı sayıda önemli konuyu ve takip önerilerini vurgulamalıdır.

n Süre: STK'lara genellikle on dakika verilir. Bununla birlikte, verilen süre, toplantı sırasında dikkate alınan rapor sayısına ve mevcut kuruluş sayısına bağlı olarak değişir. Birden fazla kişi konuşuyorsa, süre, katılımcılar arasında paylaştırılmalıdır. Birden fazla STK raporu varsa, STK açıklamalarına toplam on beş dakika ayrılır ve bu süre, farklı gruplar arasında paylaşılır.

STK Grubu, toplantıda bulunan diğer kuruluşların sayısına bağlı olarak kuruluşunuzun sunum yapmak için ne kadar zamanı olacağını size bildirir.

- n **İçerik:** Tüm tematik alanların kapsanmasını sağlamak için **önlemler, yasaklar ve koruma alanlarında sınırlı sayıda önemli konuya odaklanmak gerekir.** İhtiyari Protokollerin uygulanmasıyla ilgili olabilecek genel sorunlara ve hükümetin Protokollerini uygularken karşılaştığı temel zorluklara işaret edilmelidir. Yazılı bilgilerde olduğu gibi, OPSC ile ilgili sözlü sunum da çocukların satışının tüm yönlerini (organların nakli, zorla çalıştırma ve zorla evlat edinme de dâhil olmak üzere) içermelidir ve sadece ticari cinsel sömürü örneklerini içermemelidir. Sunum, taraf devletle birlikte gündeme alınması gereken önemli konuların ve temel önerilerin bir özetiyle sonuçlandırılmalıdır. Sunum sırasında STK'nın kendi çalışmaları hakkında bilgiler Komite üyelerine yazılı olarak dağıtılabilir de, sözlü sunumda STK'nın kendi çalışmaları hakkında bilgi verilmemelidir.
- n **Diller:** Sunumlar **İngilizce, Fransızca veya İspanyolca** olarak yapılmalıdır, ancak önceden tercüme hizmeti talep edildiyse Arapça, Rusça ve Çince olarak da gerçekleştirilebilir. Arapça, Çince veya Rusça tercüme ihtiyacı duyulduğu takdirde, bu ihtiyaç STK Grup sekreterliğine ön oturumdan en az bir ay önce bildirilmelidir.
- n **Açıklamanın / raporun kopyaları:** Komite üyelerine STK raporunun kopyaları dağıtılacaktır. Bu nedenle raporun özetlenmesi veya yüksek sesle okunması gerekli değildir. Sözlü açıklamaların sekiz nüshası; tercümanlar ve ülke raportörleri için STK Grubu'na önceden sunulmalıdır. Tüm Komite üyelerinin ileride başvurmak üzere kendi kopyalara sahip olabilmeleri için açıklamanın yirmi beş kopyasının ibraz edilmesi gerekmektedir.

STK sunumlarının ardından, Başkan, hükümetler arası kuruluşların (UNICEF ve UNHCR gibi) ve ulusal insan hakları kurumlarının (Kamu denetçileri gibi) temsilcilerinden de benzer sunumlar yapmalarını isteyecektir.

5.32 Sorular ve yanıtlar

Sözlü sunumlar tamamlandıktan sonra, Komite üyeleri, raporlar ve sunumlar hakkında yorum yapmaya veya sorular sormaya davet edilir. Bazı yorumlar genel olurken bazıları özellikle STK'lara veya BM kuruluşlarına yöneltilen soruları içerebilir. Komite üyeleri, her seferinde bir soru sormaktansa, raporun incelenmesine liderlik eden ülke raportöründen başlayarak bir dizi soru sorar. Tüm Komite üyeleri sorularını yönelttikten sonra STK'lara ve diğerlerine yanıt verme olanağı verilir.

Açıklamanın toplantıdan bir hafta önce elektronik ortamda gönderilmesi hâlinde, STK Grubu açıklamanın kopyalarını oluşturabilir. Aksi takdirde, STK'ların brifinge uygun sayıda fotokopi getirmesi beklenmektedir.

STK Grubu'nun ön oturumun yapıldığı BM binasında ofisi yoktur. Bu nedenle, toplantı günü açıklamaları yazdırmak veya kopyalamak zordur. STK'lar; Cenevre'ye geldikten sonra açıklamalarını yazdırmak istedikleri takdirde, ön oturumdan önce STK Grup ofislerine gitmeli ve açıklama kopyalarını almalıdır.

Konferans odasında PowerPoint sunum olanakları bulunmamaktadır. Bu sunum tarzını tercih eden STK'lar sunumlarının kopyalarını Komite üyelerine ve tercümanlara dağıtılmak üzere önceden göndermelidir.

Başkan, genel olarak, hazır bulunanların yanıtlarını hazırlamalarına zaman tanımak için kısa bir ara verir. Komite, sorulara sorulma sırasına göre yanıt verilmesi yerine, soruların temaya göre gruplandırılmasını ve soruların o konu alanında en fazla uzmanlığa sahip olan kişi tarafından yanıtlanmasını tercih eder. Ara sırasında cevaplar, katılımcılar arasında paylaştırılmalıdır. Ulusal insan hakları kurumlarının ve BM kuruluşlarının, özellikle de UNICEF'in temaların bölünmesine ilişkin tartışmalara dâhil edilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Zaman kısıtlamaları nedeniyle, Komite, her bir soruya bir STK'nın ve BM kuruluşunun yanıtını duymayı beklemez.

Toplantı yeniden başladığında, STK'lara, ulusal insan hakları kurumlarına ve BM kuruluşlarına soruları veya yorumları yanıtlama fırsatı verilir. Zaman son derece sınırlıdır ve mevcut olan sürede tüm konuları ele almak neredeyse imkânsız olacaktır. **Bu nedenle STK'lar, sorulara soruldukları sırayla yanıt vermek yerine, yanıtlarını ülkelerindeki en acil sorunlara göre öncelik sırasına koymalıdır.** Mümkün olduğunca kısa ve öz yorumlar yapmalıdırlar. Daha fazla bilgi gerekirse, Komite takip amaçlı bir soru soracaktır. Diğer kişiler de konuşmak isteyeceği için, hiç kimse bir seferde beş dakikadan fazla konuşmamalıdır. Tüm katılımcılar konuşma fırsatı bulduktan sonra, cevaplanmamış sorulara geri dönmek her zaman mümkündür.

5.33 Konu listesi

Ön oturumun ardından, Komite, Komite'nin huzuruna çıkması için resmi bir davetle birlikte taraf devlete iletilecek bir konu listesini hazırlar. STK'lar, BM kuruluşları ve ulusal insan hakları kurumları tarafından yazılı olarak ve oturum öncesinde sağlanan bilgiler, bu listeye temel oluşturabilir. Bu liste, ek bilgi talep edilen on ila on beş sorudan oluşur. Bu sorular ile genellikle veriler ve mevzuat gibi somut hususların netliğe kavuşturulması amaçlanır. Komite, konu listesini Taraf Devlete gönderir ve ön oturumdan yaklaşık 6 hafta sonra (genel oturumdan yaklaşık iki ay önce) yazılı bir yanıt talep eder.

Konu listesi ön oturumdan kısa bir süre sonra kamuoyuna açıklanır ve Komitenin internet sitesinde erişime sunulur.⁵⁹ STK Grubu ayrıca Komiteye yazılı bilgi sunan STK'lara da bu listenin bir kopyasını gönderir. Hükümet tarafından böyle bir yardım talep edildiği takdirde, STK'lar yazılı yanıtların hazırlanmasına katkıda bulunabilir veya isterlerse STK'lar, konu listesine kendi kısa yanıtlarını hazırlayabilir ve raporu incelemeyen önce Komite'ye sunabilirler. Konu listesine verilen yanıtlar, hükümet tarafından sunulmaz sunulmaz kamuoyuna açıklanır⁶⁰ ve STK Grubu tarafından, Komite'ye yazılı bilgi sunan STK'lara gönderilir.

BM'in yazılı cevapları Komitenin çalışma dillerine tercüme etmek için yeterli zamana sahip olmasını sağlamak için, STK'lar, eğer mümkünse, taraf devleti, Komite'ye yazılı cevaplarını zamanında iletmesi için teşvik etmelidir.

⁵⁹ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/sessions.htm>

⁶⁰ Ayrıca bakınız <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/sessions.htm>

Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubunun Rolü

STK Grubu, tüm süreç boyunca ulusal STK'lar ile Çocuk Hakları Komitesi arasında ikili iletişimi sağlayarak raporlama sürecine etkin bir şekilde dâhil olmalarını destekler. Bu doğrultuda:

- Ulusal koalisyonlar / STK'lar ile iletişime geçerek onları bir STK raporu hazırlamaya teşvik eder.
- Nasıl rapor hazırlanacağına dair rehber ilkeler sağlar.
- Ulusal çalıştaylar yoluyla veya e-posta yoluyla rapor hazırlama konusunda tavsiyelerde bulunur ve eğitim sağlar.
- STK'lar tarafından talep edilmesi hâlinde taslaklara yorum yapar.
- Ön oturum için nasıl hazırlanılacağı ve Komite tarafından hazırlanan belgelerin kullanılması da dâhil olmak üzere tüm raporlama süreci hakkında tavsiyelerde bulunur.
- STK raporlarının kopyalarını çıkartır (gerektiği takdirde) ve Komite sekreterliğine sunar.
- Oturum öncesi katılım için lojistiği organize eder.
- Ön oturum öncesinde STK temsilcilerine bilgi verir.
- Ön oturumda STK katılımını kolaylaştırır.
- Genel oturumda STK katılımının kolaylaştırır.
- Tüm raporlama süreci boyunca STK'lar ve Komite arasında bilgi akışını sağlar.

6. Genel Oturum

6.1 Ön oturum ve genel oturum arasında

Ön oturum ve genel oturum arasındaki dönemde, hükümet, resmi heyet üyelerini seçer. Heyetin bileşimi, Komite ile diyalogun başarısında önemli bir rol oynar. Heyet üyeleri çeşitli olmalıdır. Hem hükümet adına konuşma yetkisine sahip üst düzey yetkilileri hem de çalışmaları İhtiyari Protokollerin uygulanmasıyla doğrudan ilgili kişileri içermelidir. Genel bir kural olarak, Komite, hükümetin kendi ülkesinden uygun bir heyet göndermesi konusunda ısrar eder ve heyetin yalnızca Cenevre'de bulunan diplomatlardan oluşturulmasını teşvik etmez.

- n STK'lar; toplantı tarihlerini ilgili Bakanlıklarla teyit etmeli ve üst düzey ve bilgili bir heyet göndermenin önemini vurgulamalıdır.
- n STK'lar; genel oturum öncesinde, çocukları etkileyen önemli sorunlar ele alınırken STK topluluğu ile hükümet arasında kurulabilecek işbirliği yollarını görüşmek için hükümet heyetinin üyeleri ve diğer önemli kişilerle bir araya gelmek isteyebilir. Bu, STK'ların oynayabileceğin rolü netleştirilmesine ve hükümet raporunda yeterince ele alınmamış olabilecek önemli konuların vurgulanmasına yardımcı olabilir.
- n STK'lar ayrıca halka açık bir etkinlik de düzenleyebilir. Örneğin kamuoyunun dikkatini yaklaşan toplantıya, bu toplantının sonuçlarına ve STK'nın Komite'ye tavsiyelerine çekmek için bir basın toplantısı gerçekleştirebilir.
- n STK'lar, medyanın taraf devlet raporuna ve uygunsu, STK raporuna erişilmesini sağlamalıdır. Medyanın komite ile yapılan toplantı hakkında haber yapmasını da teşvik etmelidir, çünkü bu, çocuk haklarıyla ilgili tartışmalar yapılması ve halkın eğitilmesi için iyi bir fırsat sağlayacaktır.
- n STK'lar a ön oturum sırasında dikkat çekilen konulara netlik kazandırmak, cevapsız kalan sorulara yazılı yanıtlar vermek veya yazılı yanıtlara ilişkin sorular veya yorumlar listesine yanıt hazırlamak için Komite'ye ek bilgiler sunabilir. Komite, hükümetle görüşmeden önce en güncel ve ilgili bilgilere sahip olmak için ön oturum ile oturum arasındaki dönemde meydana gelebilecek her türlü yeni gelişmeye ilişkin bilgileri memnuniyetle karşılar.

Ön oturumun ardından, STK Grubu, katılan STK'lara daha fazla bilgi sunulabilecek son tarihler hakkında bilgi verir ve Komite'nin gerekli kopyaları almasını sağlar.

6.2 Genel oturum usulleri

İhtiyari Protokol kapsamındaki bir rapor, yarım gün içinde (üç saatlik bir toplantıda) incelenir. Her iki Protokol kapsamındaki raporların sunulduğu durumlarda, genel oturumdaki değerlendirme bir tam güne uzatılır (her biri üç saatlik iki toplantı). İhtiyari Protokollere ilişkin her rapor ayrı ayrı değerlendirilir. İhtiyari Protokol raporlarından biri veya her ikisi, periyodik bir raporla eşzamanlı olarak sunulduğunda, İhtiyari Protokoller kapsamındaki raporların değerlendirilmesi için ilave olarak yarım gün veya tam gün ayrılır.

İP'lere ilişkin takip bilgilerini gözden geçirmek için erken olmasına rağmen, Komite bu bilgileri periyodik raporların değerlendirilmesi için ayrılan altı saat içinde değerlendirmektedir. İP'lerin değerlendirilmesi için ek süre verilmez ve ayrı bir sonuç gözlemi yayımlanmaz.

ÇHS'yi onaylamayan bir Devletin İP'lere ilişkin periyodik raporlar sunması söz konusu olduğunda, prosedür, bir raporun değerlendirilmesi için azami üç saat ve iki raporun değerlendirilmesi için altı saat süre ayrılan ilk rapor sürecine benzerdir ve bu kapsamda ayrı sonuç gözlemleri hazırlanır.

Hükümet heyeti, kısa bir açılış konuşması yapmaya davet edilir. Bu konuşmayı Komite üyeleri tarafından yöneltilen bir dizi soru izler. Ülke raportörü, ön oturumla ilgili olarak, soru turuna başlar. Kısa bir aradan sonra, hükümetin soruları temalara göre yeniden gruplandırması ve Komite'nin soru ve kaygılarına yanıt vermesi beklenir. Komite daha sonra, hükümete derhal yanıt vermesi beklenen ek soruları sorar.

Aynı gün içinde iki İhtiyari Protokol de ele alınıyorsa, ikinci Protokole ilişkin değerlendirme, ilk Protokolün değerlendirilmesinin hemen ardından başlatılır. Ele alınan konulara bağlı olarak, her bir Protokolün değerlendirilmesi için ayrılan sürenin eşitsiz olması ve uygulanmasında daha fazla zorluğa sahip olabilecek Protokole daha fazla zaman ayrılması mümkündür.

6.2.1 STK'lar genel oturuma katılmalı mı?

STK'lar, halka açık bir toplantı olan genel oturuma katılma seçeneğini göz önünde bulundurmalıdır. STK'ların toplantı sırasında söz hakkı olmamasına rağmen, toplantıya gözlemci olarak katılabilirler ve hükümetle kurulan diyaloga ilişkin kapsamlı bir tablo elde edebilirler.

Ek bilgi sunmak, güncellemeler sağlamak veya olası soruları önermek için hükümetle yapılan toplantı öncesinde ve sırasında Komite üyeleriyle gayriresmi olarak görüşmek de mümkün olabilir.

Tartışmanın özet kayıtları hazırlansa da bunlar, görüşmelerin sözcüğü sözcüğüne kaydı değildir ve görüşmelerin özetini içerir. Ek olarak, özet kayıtlar oturumdan hemen sonra Fransızca veya İngilizce olarak erişime sunulur ve görüşmeden birkaç ay sonra diğer dile çevrilir.

STK Grubu, toplantıların özetlerini hazırlar ve bunları İhtiyari Protokoller hakkında raporlar sunan STK'lara gönderir.

6.3 Sonuç gözlemleri

Taraf Devlet ile görüşmenin ardından, Komite, sonuç gözlemlerini kabul eder. Bu gözlemler; olumlu yönler, İP'lerin uygulanmasını engelleyen faktörlere ve zorluklara ve ana ilgi alanlarına işaret eder. İleride atılacak adımlara ilişkin somut önerileri ve tavsiyeleri de içerir. Sonuç gözlemleri, Komite oturumunun son gününde kamuoyuna açıklanır ve hem taraf devlete hem de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na gönderilir.

STK Grubu, Komiteye yazılı bilgi sunan STK'lara sonuç gözlemlerini gönderir.

İlk iki bölümde genel olarak raporun sunulması ve hükümet heyetiyle kurulan diyalog takdir edilerek ilgili yasaların, programların ve eylem planlarının kabul edildiği belirtilir. Belgenin büyük bir bölümünde, kaygı duyulan alanlar ve tavsiyeler üzerinde durulur. Bu bölüm; netlik sağlamak amacıyla, raporların sunulmasına ilişkin rehber ilkeleri yansıtmak üzere alt bölümlere ayrılmıştır.

OPSC protokolü için sonuç gözlemleri aşağıda belirtilen bölümlere ayrılmıştır: veriler, genel uygulama önlemleri, çocuk satışının, çocuk fahişeliğinin ve çocuk pornografisinin önlenmesi; çocuk mağdurların haklarının korunması; çocuk satışının, çocuk pornografisinin ve çocuk fahişeliğinin yasaklanması; uluslararası yardım ve işbirliği; takip ve paylaşım faaliyetleri.

OPAC protokolü için sonuç gözlemleri ise şu bölümlere ayrılmıştır: genel uygulama önlemleri; önlemler; yasaklar ve ilgili konular; koruma, kurtarma ve yeniden entegrasyon; uluslararası yardım ve işbirliği; takip ve paylaşım faaliyetleri

Sonuç gözlemleri başlangıçta İngilizce olarak sunulur. Daha sonra, oturumu takip eden aylarda Komite'nin diğer çalışma dillerine (Fransızca ve İspanyolca) çevrilir. Taraf devletin ana dillerinden biri Arapça, Rusça veya Çince ise, sonuç gözlemleri o dile de tercüme edilir.

İvmeyi sürdürmek için, STK'lar, sonuç gözlemlerinin oturumdan sonra ulusal dil (ler) e çevrilmesi için taraf devleti teşvik edebilirler. STK'lar da sonuç gözlemlerini hem ulusal dillere çevirebilir hem de gözlemlerin çocuk dostu versiyonlarını hazırlayabilirler.

6.3.1 STK'lar sonuç gözlemlerini nasıl kullanabilir?

Komite'nin sonuç gözlemleri; ulusal düzeyde bir tartışmayı teşvik etmek, hükümete Komite'nin tavsiyelerine uyması için baskı uygulamak, mevzuat ve uygulamadaki değişiklikler için lobi yapmak için STK'lar için benzersiz bir araç olabilir.

STK'lar; sonuç gözlemlerini, ulusal düzeyde çocuklarla çalışan kişilerle paylaşmalıdır. Sonuç gözlemleri, çocuk dostu bir dil kullanılarak çocukların kendileriyle de paylaşılmalıdır. STK'lar; sonuç gözlemleri ve Komite üyelerinin basında çıkan yorumları haber yapmaları için ulusal kitle iletişim araçlarının da katılımını sağlamaya çalışmalıdır. STK'lar ayrıca Komite'nin tavsiyeleri hakkında farkındalık yaratmak için basın konferansları, yuvarlak masa toplantıları, çalıştaylar ve seminerler düzenleme seçeneğini de göz önünde bulundurmalıdır. Faaliyetlerin etkinliği

büyük ölçüde kamuoyunun ne ölçüde ilgisini çektiklerine bağlıdır. Medya ve kamuoyu tarafından yapılan inceleme, Komite tarafından dile getirilen kaygıların ulusal gündeme taşınmasına yardımcı olabilir.

Komite, raporlama süreci dışında bir takip mekanizmasına sahip olmadığından, raporlar arasındaki dönemde tavsiyelerin uygulanmasını sağlayamamaktadır. Komite üyelerinden bazıları (genellikle ülke raportörü) sonuç gözlemlerini takip etmek için geçmişte ülkeleri ziyaret etmiştir. Bu, Komite'nin çalışmasının resmi bir parçası olmadığından, devletin, STK'ların veya BM kuruluşlarının bu tür bir ziyareti düzenlenmesine ve masrafı karşılamasına bağlıdır. Bunun yanı sıra, Komite üyesinin zamanının bulunmasına da bağlıdır.

Komite; ulusal düzeydeki mekanizmalardan, tavsiyelerin devlet tarafından dikkate alınmasının sağlanması konusunda rol oynamalarını bekler. STK'lar, Kamu Denetçileri ve BM kuruluşları, hükümetin sonuç gözlemlerini takip etmesine yardımcı olmak için kısa ve uzun vadede önemli bir rol oynayabilmektedir. Bu kapsamda Komitenin tavsiyelerini ele almak için mevzuatı, politikaları, eylem planlarını ve stratejileri detaylandırmak için hükümet yetkilileriyle çalışmak da gerekebilir. STK'lar, devletin Komite'nin tavsiyelerini uygulamak ve değişimi teşvik etmek için gösterdiği çabaları düzenli olarak izlemeli ve değerlendirmelidir.

EKLER

- n Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokol 43
- n Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokol'ün 8. maddesinin 1. paragrafı uyarınca taraf devletler tarafından sunulacak ilk raporlara ilişkin gözden geçirilmiş rehber ilkeler, CRC/C/OPAC/2 (2007) 48
- n Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol 56
- n Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolün 12. maddesinin 1. paragrafı uyarınca taraf devletler tarafından sunulacak ilk raporlara ilişkin gözden geçirilmiş rehber ilkeler, CRC/C/OPSC/2 (2006) 63

Diğer Önemli Belgeler

- n Çocuk Hakları Sözleşmesi <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>
- n Birleşmiş Milletler, taraf devletler tarafından uluslararası insan hakları anlaşmaları kapsamında sunulacak raporların şekline ve içeriğine ilişkin rehber havuzu, 2009 (HRI/GEN/2/Rev6)
- n Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 44. maddesi paragraf 1 (b) uyarınca taraf devletler tarafından sunulacak periyodik raporların şekline ve içeriğine ilişkin sözleşmeye özgü rehber ilkeler (CRC/C/58/Rev.2)

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokol

**25 MAYIS 2000 TARİHLİ VE A/RES/54/263 SAYILI GENEL KURUL KARARI İLE
KABUL EDİLEREK İMZAYA, ONAYA VE KATILIMA AÇILMIŞTIR.**

12 ŞUBAT 2002 TARİHİNDE YÜRÜRLÜĞE GİRMIŞTİR.

İşbu Protokol'e Taraf olan Devletler,

Çocuk haklarının geliştirilmesi ve korunması için çaba gösterilmesi konusunda mevcut yaygın taahhüdün göstergesi olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye verilen geniş desteğin teşvikiyle,

Çocukların haklarının özel korunma gerektirdiğini tekrar teyit ederek ve çocukların durumlarının ayırım yapılmaksızın, sürekli iyileştirilmesi ve bunun yanısıra, huzurlu ve güvenli koşullar altında gelişimlerinin ve eğitimlerinin sağlanması için çağrıda bulunarak,

Silahlı çatışmanın çocuklar üzerindeki zararlı ve yaygın etkisinden ve bunun kalıcı barış, güvenlik ve kalkınmaya yönelik uzun vadeli sonuçlarından rahatsızlık duyarak,

silahlı çatışma durumlarında çocukların hedef alınmasını ve genellikle çok sayıda çocuğun bulunduğu okullar ve hastaneler gibi yerler dahil, uluslararası hukuk tarafından korunan hedeflere yönelik doğrudan saldırıları kınayarak,

Uluslararası Ceza Divanı Statüsü'nün kabul edilmesini ve Statü'nün, özellikle 15 yaşın altındaki çocukların askere yazılmasını ya da alınmasını veya uluslararası ya da uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda faal olarak muhasamata katılım için kullanılmasını savaş suçları kapsamına almasını not ederek,

Dolayısıyla, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile tanınan hakların kullanılmasının daha da güçlendirilmesi için, çocukların silahlı çatışmaya dahil olmalarına karşı daha fazla korunmalarına ihtiyaç duyulduğunu dikkate alarak,

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesinde, Sözleşme'nin amaçları açısından, çocuğa uygulanan kanun çerçevesinde daha erken yaşta rüşt kazanılmadıkça, "çocuk"tan 18 yaş altındaki her insanın kastedildiğini kaydederek,

Sözleşme'ye ek ihtiyari bir protokol ile, kişilerin silahlı kuvvetlere alınabilme ve hasmane davranışlara katılma yaşlarının yükseltilmesinin, çocuklarla ilgili tüm eylemlerde çocuğun en yüksek çıkarlarının öncelikle gözönüne alınması ilkesinin uygulanmasına etkin katkıda bulunacağına inanarak,

Aralık 1995'te düzenlenen 26. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Konferansı'nın, diğer hususların yanı sıra, çatışma taraflarının, 18 yaş altındaki çocukların hasmane davranışlara katılmalarının önüne geçilmesi için mümkün olan her türlü adımı atmaları tavsiyesinde bulunduğunu kaydederek,

Haziran 1999'da, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, diğer hususların yanı sıra, çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmak üzere zorla ya da zorunlu olarak askere alınmalarını yasaklayan 182 sayılı "En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem" Sözleşmesi'nin oybirliğiyle kabulünü memnuniyetle karşılayarak,

Devletin silahlı kuvvetleri dışında kalan silahlı gruplarca, ulusal sınırların içinde veya sınırını muhasamatta, çocukların silah altına alınmalarını, eğitilmelerini ve kullanılmasını şiddetle kınayarak ve bu çerçevede çocukları asker olarak silah altına alanların, eğitenlerin ve kullananların sorumluluklarını tanıyarak,

Silahlı çatışmadaki tarafların her birinin, uluslararası insancıl hukuk hükümlerine uyma yükümlülüğü bulunduğunu hatırlatarak,

Bu Protokol'ün, 51. madde dahil olmak üzere, Birleşmiş Milletler Andlaşması'nda yeralan hedef ve ilkeler ve insancıl hukukun ilgili kurallarına hanel getirmedini vurgulayarak,

Birleşmiş Milletler Andlaşması'nda yeralan hedeflere ve ilkelere tam olarak uyulmasına ve yürürlükteki insan hakları düzenlemelerinin gözetilmesine dayalı barış ve güvenlik koşullarının, çocukların özellikle silahlı çatışmalar ve yabancı işgali sırasında tam anlamıyla korunmaları için vazgeçilmez olduğunu akılda tutarak,

Ekonomik veya sosyal durumları ya da cinsiyetleri bakımından bu Protokol'e aykırı biçimde askere alınma ya da muhasamatta kullanılma konusunda özellikle duyarlı bir kesimi oluşturan çocukların özel ihtiyaçlarını tanıyarak,

Çocukların silahlı çatışmalara dahil olmalarının kökeninde yatan ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerin dikkate alınmasının gerekliliğini gözönünde bulundurarak,

Bu Protokol'ün uygulanmasının yanısıra, silahlı çatışma mağduru olan çocukların fiziksel ve psiko-sosyal rehabilitasyonlarında ve sosyal açıdan topluma geri kazandırılmalarında uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi ihtiyacına inanarak,

Başta çocuklar ve çocuk mağdurlar olmak üzere toplumun, Protokol'ün uygulanmasına ilişkin bilgilendirici ve eğitici programların yaygınlaştırılmasına katılımını teşvik ederek,

Aşağıdaki hususlar üzerinde mutabık kalmışlardır:

Madde 1

Taraf Devletler silahlı kuvvetlerinin 18 yaşına erişmemiş mensuplarının hasmane davranışlara doğrudan doğruya katılmalarının önlenmesi için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır.

Madde 2

Taraf Devletler 18 yaşına erişmemiş kişilerin silahlı kuvvetlerine zorunlu olarak alınmamasını sağlayacaklardır.

Madde 3

1. Taraf Devletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 38. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen ulusal silahlı kuvvetlerine gönüllü asker alımı için asgari yaşı, anılan maddede yeralan ilkeleri gözönüne alarak ve Sözleşme'ye göre 18 yaşından küçüklerin özel korunmaya hakkı olduğunu kabul ederek, yıllar itibariyle yükselteceklerdir.
2. Her Taraf Devlet, işbu Protokol'ü onaylamasının veya Protokol'e katılmasının ardından, ulusal silahlı kuvvetlerine gönüllü asker alımına izin vereceği asgari yaşı belirten ve bu tarz askere alımın zorlanmaması veya zorunlu kılınmaması için aldığı önlemleri tanımlayan bağlayıcı bir beyanı tevdi edecektir.

3. Ulusal silahlı kuvvetlerine 18 yaşın altındaki kişilerin gönüllü olarak alınmasına izin veren Taraf Devletler, asgari olarak aşağıdaki önlemleri almakla yükümlüdür:
  - (a) Bu koşullarda bir askere alım gerçekten gönüllü olmalıdır;
  - (b) Bu koşullarda bir askere alım ilgili kişinin ana-babasının veya yasal koruyucularının rızalarını bildirmesi suretiyle yapılır;
  - (c) Bu kişiler, bu koşullar altındaki bir askeri hizmetin içerdiği tüm görevler hakkında tam anlamıyla bilgilendirilmiş olmalıdır ve
  - (d) Bu kişiler, ulusal askeri hizmete kabul edilmeden önce yaşlarına dair güvenilir kanıtları ibraz etmelidirler.

4. Ulusal mevzuata bağlı kalmak kaydıyla, her Taraf Devlet, uygun olduğu hallerde, tüzel kişilerin bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen suçlara ilişkin yükümlülüklerini tesis etmek için önlemler alacaktır. Taraf Devletin yasal ilkelerine bağlı kalmak kaydıyla, tüzel kişilerin sorumluluğu cezaî, hukukî veya idarî olabilir.

5. Taraf Devletler evlat edinmeye müdahil olan tüm şahısların yürürlükteki uluslararası yasal düzenlemelere uygun bir biçimde hareket etmesini sağlamak için uygun olan her türlü yasal ve idarî önlemi alacaklardır.

Madde 4

1. Bir Devletin silahlı kuvvetleri dışında kalan silahlı gruplar, hiçbir koşul altında, muhasamatta 18 yaşın altındaki şahısları silah altına almamalı ve kullanmamalıdır.
2. Taraf Devletler bu tarz askere alım ve kullanımın önlenmesi için, bu tür uygulamaların yasaklanmasına ve suç addedilmesine yönelik yasal önlemlerin kabulü dahil, mümkün olan her türlü önlemi alacaklardır.
3. Sözkonusu Protokol'ün işbu maddesinin uygulanması bir silahlı çatışmanın herhangi bir tarafının hukuki statüsünü etkilemeyecektir.

Madde 5

İşbu Protokol'deki hiçbir husus, bir Taraf Devletin mevzuatının ya da uluslararası düzenlemelerin ve uluslararası insancıl hukukun çocuk haklarının yaşama geçirilmesine daha fazla katkıda bulunan hükümlerine halel getirecek şekilde yorumlanmayacaktır.

Madde 6

1. Her Taraf Devlet, yetkileri çerçevesinde, bu Protokol'ün hükümlerinin etkin uygulanması ve yürütülmesini sağlamak amacıyla gerekli tüm yasal, idari ve diğer önlemleri alacaktır.
2. Taraf Devletler, bu Protokol'ün ilkeleri ve hükümlerinin, yetişkinler ve çocuklarca aynı şekilde, uygun yollardan geniş biçimde bilinmesini ve tanınmasını sağlamayı yükümlenirler.
3. Taraf Devletler, bu Protokol'e aykırı olarak askere alınan veya muhasamatta kullanılan, yetkileri altındaki kişilerin terhis edilmeleri veya hizmetlerine başka bir şekilde son verilmesi için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır. Taraf Devletler, gerektiğinde, bu kişilere fiziksel ve psikolojik açıdan iyileşmeleri ve sosyal açıdan topluma geri kazandırılmaları için uygun tüm yardımı sağlayacaklardır.

Madde 7

1. Taraf Devletler, işbu Protokol'ün uygulanmasında, Protokol'e aykırı herhangi bir faaliyetin önlenmesi ve Protokol'e aykırı eylemlerin mağduru olan kişilerin rehabilitasyonu

işbirliğinde bulunacaklardır. Bu tarz yardım ve işbirliği, ilgili Taraf Devletler ve uluslararası kuruluşlar arasında danışmalar yoluyla tesis edilecektir.

2. Yardım yapabilecek durumda olan Taraf Devletler bu tür yardımları, mevcut çok taraflı, iki taraflı veya başka programlar yoluyla ya da bunların yanısıra, Genel Kurul kurallarına uygun olarak oluşturulan bir gönüllü fon aracılığıyla sağlayacaklardır.

Madde 8

1. Her Taraf Devlet, Protokol'ün kendisi açısından yürürlüğe giriş tarihi izleyen iki yıl içinde, Protokol'ün hükümlerinin katılım ve askere almaya ilişkin olanlar da dahil olmak üzere, uygulanması için almış olduğu önlemlere ilişkin kapsamlı bilgi içeren raporu Çocuk Hakları Komitesi'ne sunacaktır.
2. Kapsamlı raporun verilmesinden sonra, her Taraf Devlet Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu rapora Sözleşme'nin 44. maddesi uyarınca bu Protokol'ün uygulanmasına ilişkin her türlü ilave bilgiyi ekleyecektir. Bunun dışında Protokol'e Taraf Devletler her beş yılda bir rapor sunacaklardır.
3. Çocuk Hakları Komitesi Taraf Devletlerden bu Protokol'ün uygulanmasına yönelik ilave bilgi talebinde bulunabilecektir.

Madde 9.

1. İşbu Protokol Sözleşme'ye taraf olan veya Sözleşme'yi imzalamış bulunan herhangi bir Devletin imzasına açıktır.
2. İşbu Protokol onaya tabidir ve herhangi bir Devletin katılımına açıktır. Onay veya katılıma ilişkin belgeler Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nce saklanacaktır.
3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Sözleşme ve Protokol'ün Saklayıcısı sıfatıyla, Sözleşme'ye Taraf ve Sözleşme'yi imzalamış bulunan tüm Devletlere 3. madde uyarınca yapılan her beyana, Protokol'ün onayına veya Protokol'e katılıma ilişkin bilgi verecektir.

Madde 10

1. İşbu Protokol onaylama veya katılıma ilişkin onuncu belgenin Saklayıcıya verilmesinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.
2. İşbu Protokol, onu onaylayan veya yürürlüğe girmesinden sonra katılan her Devlet bakımından, o Devletin onay veya katılım belgesini Saklayıcıya verdiği tarihten bir ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 11

1. Herhangi bir Taraf Devlet işbu Protokol'ü Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne yapacağı yazılı bir bildirimle, herhangi bir zamanda feshedebilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, Sözleşme'ye Taraf diğer Devletleri ve Sözleşme'yi imzalamış bulunan tüm Devletleri bu konuda bilgilendirir. Fesih, bildirim Gen. Sekreterce teslim alınmasından bir yıl sonra yürürlüğe girecektir. Bununla beraber, şayet fesheden Taraf Devlet, o yılın bitiminde bir silahlı çatışma içindeyse, fesih silahlı çatışmanın bitiminden önce yürürlüğe girmeyecektir.
2. Böyle bir fesih bildirim, feshin yürürlüğe girmesinden önce meydana gelebilecek herhangi bir suç açısından, Taraf Devletin işbu Protokol çerçevesindeki yükümlülüklerinin ortadan kalkması sonucunu doğurmayacaktır. Aynı şekilde böyle bir fesih bildirim, feshin yürürlüğe girmesinden önce, Komite tarafından görüşülmekte olan herhangi bir hususun ele alınmasına devam edilmesine hiçbir şekilde hâle getirmeyecektir.

Madde 12

1. Herhangi bir Taraf Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne ibraz edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine, değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerilerin görüşülmesi ve oylanması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı düzenlenmesini isteyip istemediklerini bildirmeleri talebiyle iletacaktır. Böyle bir bildirim müteakip, dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin Konferans yapılmasını istemesi durumunda, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde Konferansı toplayacaktır. Konferansta hazır bulunan ve oy veren Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik önerisi onay için Genel Kurula sunulacaktır.
2. İşbu maddenin 1. fıkrasına uygun olarak kabul edilen bir değişiklik önerisi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylanıp Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğunca kabul edildiğinde yürürlüğe girecektir.
3. Yürürlüğe giren bir değişiklik önerisi, öneriyi kabul eden Taraf Devletler için bağlayıcılık kazanacaktır. Diğer Taraf Devletler ise, işbu Protokol'ün hükümleri ve daha önce kabul etmiş oldukları herhangi bir değişiklik ile bağlı kalmaya devam edeceklerdir.

Madde 13

1. İşbu Protokol'ün eşit derecede geçerli olan Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri Birleşmiş Milletler arşivlerinde saklanacaktır.
2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri işbu Protokol'ün onaylı örneklerini Sözleşme'ye Taraf ve Sözleşme'yi imzalamış bulunan tüm Devletlere iletacaktır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokol'ün 8. maddesinin 1. paragrafı uyarınca Taraflar Devletler tarafından sunulacak ilk raporlara ilişkin gözden geçirilmiş rehber ilkeler

EYLÜL 2007

Giriş

İhtiyari Protokol'ün 8. Maddesinin 1. paragrafı uyarınca, tüm taraflar devletler, söz konusu devlet için Protokolün yürürlüğe girmesini takip eden iki yıl içinde, Çocuk Hakları Komitesi'ne ("Komite") Protokol hükümlerini uygulamak için aldığı önlemler hakkında kapsamlı bilgiler içeren bir rapor sunacaktır. Bundan sonra, İhtiyari Protokolün 8. maddesinin, 2. paragrafı uyarınca, bu Protokol kapsamında ilk raporunu sunmuş olan taraflar devletler, İhtiyari Protokolün uygulanmasına ilişkin daha fazla bilgiyi Sözleşmenin 44'üncü maddesi, paragraf 1 (b) uyarınca Komiteye sundukları raporlara dâhil ederler. İhtiyari Protokol'e taraflar olan fakat Sözleşme'ye taraflar olmayan devletler, Protokolün yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl içinde ve daha sonra her beş yılda bir rapor sunacaktır.

İhtiyari Protokol'ün 8. maddesinin 1. paragrafı kapsamında taraflar devletler tarafından sunulacak ilk raporlara ilişkin rehber ilkeler, Komite tarafından 3 Ekim 2001 tarihinde tarihinde yapılan 736. Komite toplantısında kabul edilmiştir. Alınan raporları gözden geçiren Komite, henüz rapor vermemiş olan taraflar devletlerin, kaydettiği ilerlemeyi değerlendirmek ve ölçmek için gerekli gördüğü bilgi ve verilerin türünü daha iyi anlamalarına yardımcı olmak ve buna uygun gözlemler ve öneriler sunmasını sağlamak için gözden geçirilen rehber ilkeleri kabul etmiştir.

Gözden geçirilmiş rehber ilkeler altı bölüme ayrılmıştır. Bölüm I'de bu İhtiyari Protokol ile ilgili genel uygulama önlemleri ele alınmaktadır. Bölüm II, çocukların düşmanlıklarda askere alınmasının ve çatışmalarda kullanılmasının önlenmesiyle ilgilidir. Bölüm III'de bu tür uygulamaların ve ilgili fiillerin suç sayılması üzerinde durulur. Bölüm IV, mağdur çocukların haklarının korunmasıyla ilgilidir. Bölüm V kapsamında uluslararası yardım ve işbirliği konuları ele alınır. Bölüm VI'da ulusal veya uluslararası hukukun diğer ilgili hükümleri üzerinde durulur.

I. GENEL UYGULAMA ÖNLEMLERİ

1. Raporlar, raporun hazırlanma sürecine ilişkin bir açıklamayı içermelidir. Bu açıklamaya rapor taslağının hazırlanması ve paylaşılması sürecinde kamu kurumları, bağımsız ulusal insan hakları kurumları ve sivil toplum kuruluşları / organları ile yapılan istişareler de dâhil edilmelidir. Federal eyaletlere sahip devletlerin ve bağlı bölgelere veya özerk bölgesel yönetimlere sahip devletlerin raporlarında, bu yönetimlerin rapora nasıl katkıda bulduklarına dair özet ve analitik bilgiler de verilmelidir.
2. Raporlar, taraflar devletin iç hukukunda İhtiyari Protokolün yasal statüsü, protokol hükümlerinin doğrudan mahkemeler tarafından uygulanıp uygulanmadığı hakkında bilgileri de içermelidir. İhtiyari Protokolün uygulanması için ulusal mevzuatta değişiklikler yapılması gerekiyorsa, taraflar devlet, mevzuatta yapılan değişiklikleri belirtmelidir.

-
3. Raporlar; federal devletlerin tüm bölümleri, bağlı veya özerk bölgeleri, taraf devletin tüm askeri güçleri ve bu tür güçlerin etkili kontrol uyguladığı tüm yerler de dahil olmak üzere, taraf devletin yargı yetkisini kullandığı tüm bölgeler ve kişiler açısından İhtiyari Protokolün uygulanmasını doğru bir şekilde açıklamalıdır.
  4. Taraf devletler, raporlarında, ilgili olduğunda, taraf devletin İhtiyari Protokol'e koyduğu çekinceler varsa bu çekinceleri geri çekme niyeti hakkında bilgi vermelidir.
  5. Taraf devlet, İhtiyari Protokol'ün imzalanması veya onaylanması üzerine, 3. madde uyarınca yaptığı bağlayıcı beyanda gönüllü askere alım için 18 yaşın altında bir yaş belirlemişse, bu yaşı en az 18'e yükseltme planı olup olmadığını ve bunun için belirli bir takviminin bulunup bulunmadığını belirtmeye davet edilmektedir.
  6. Taraf devletler ayrıca, İhtiyari Protokol'ün uygulanmasında birincil sorumluluğa sahip olan devlet daireleri veya kamu kurumları ile bu kurumların sivil toplumla (bölgesel ve yerel makamlar, medya kuruluşları ve üniversiteler de dahil olmak üzere) koordinasyonunu sağlamak için kurulan veya kullanılan mekanizmalar hakkında bilgi sunmalıdır.
  7. Taraf devletler; başta silahlı kuvvetler ve uluslararası barış gücü mensupları, kolluk kuvvetleri, göçmenlerden sorumlu memurlar, hâkimler, sosyal çalışmacılar, öğretmenler, medya profesyonelleri ve yasa koyucular gelmek üzere ilgili tüm meslek gruplarına sunulan uygun insan hakları eğitiminin yaygınlaştırılması ve İhtiyari Protokolün onlarla paylaşılması hakkında ayrıntılı bilgi vermeye teşvik edilmektedir.
  8. Raporlarda yer alan veriler, mümkün olduğu ölçüde, yaşa, cinsiyete, uyruğa, bölgeye ve etnik kökene göre ayrıştırılmalıdır. Veriler, taraf devletin ilgili gördüğü ve Komite'nin protokolün uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi ve kalan eksiklikleri veya zorlukları daha doğru bir şekilde anlamasına yardımcı olacak diğer kriterlere göre de ayrıştırılabilir. Raporlarda ayrıca bu verileri toplamak için kullanılan mekanizmalar ve prosedürler hakkında bilgi verilmelidir. Taraf devletten özellikle de aşağıda belirtilen bilgi ve verileri sunması talep edilmektedir:
    - (a) Ulusal silahlı kuvvetlere gönüllü olarak alınan 18 yaşından küçük çocuk sayısına ilişkin veriler;
    - (b) Uygun ve mümkün olduğu takdirde, taraf devletteki silahlı gruplar tarafından silah altına alınan ve çatışmalarda kullanılan çocuk sayısına ilişkin mevcut veriler. Veriler ayrıca terhis edilen ve topluma yeniden entegrasyon programlarına katılan çocuk sayısını da içermelidir. Sağlanan veriler, mümkün olduğunda zaman içinde uygulamalardaki artışa veya azalmaya işaret etmelidir.
    - (c) Uygun olduğunda, çocukların silah altına alındığında veya çatışmalarda kullanıldığında işlenen savaş suçlarından dolayı hiçbir çocuğun suçlanıp suçlanmadığı ve suçlandıysa kaç çocuğun suçlandığı hakkında bilgi verilmelidir.
    - (d) Taraf devletlerin yargı alanındaki mülteci ve sığınmacı çocuklar arasında İhtiyari Protokol kapsamında yasaklanan uygulamalara maruz kalan mağdur çocuk sayısına ilişkin veriler.
  9. Taraf devletler; Komite'nin bağımsız ulusal insan hakları kurumlarının çocuk haklarının teşvik edilmesindeki ve korunmasındaki rolü hakkındaki 2 Sayılı (2002) genel yorumuna atıfta bulunarak, Komite'yi ülkede bağımsız bir ulusal insan hakları kurumunun bulunup bulunmadığı konusunda bilgilendirmeli ve uygun olduğunda bu kurumun görevi ve İhtiyari Protokol'ün uygulanışını izleme konusunda oynadığı rol hakkında bilgi vermelidir.

10. Komite, taraf devletleri, İhtiyari Protokol kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeleri etkileyen faktörlerin ve varsa zorlukların bir analizini sunmaya davet etmektedir.

II. ÖNLEME

(madde 1, 2, 4 para. 2, ve madde 6 para. 2)

11. Taraf devletler, 18 yaşını doldurmuş kişilerin zorunlu olarak silahlı kuvvetlere alınmasını ve düşmanlıklara doğrudan katılmamasını önlemek için alınan yasal, idari veya diğer tedbirler de dâhil olmak üzere alınan tüm önlemleri belirtmeye davet edilmektedir. Bu bağlamda, raporlarda aşağıda belirtilen konularda bilgi verilmelidir:
  - (a) Zorunlu askere alım süreci (örn. kayıttan, silahlı kuvvetlere fiziksel olarak katılmaya kadar) açıklanarak süreçteki her adım için asgari yaş ve bu sürecin hangi noktasında acemi askerlerin silahlı kuvvetlerin üyesi olduğu belirtilmelidir.
  - (b) Asker adaylarının zorunlu askerliğe kabul edilmeden önceki yaşlarını doğrulamak için güvenilir kabul edilen belgeler (doğum belgesi, yeminli ifade, kimlik kartı veya herhangi bir kimlik belgesi);
  - (c) Askere alma yaşının istisnai durumlarda düşürülmesini sağlayan herhangi bir yasal hüküm (örn. olağanüstü hâl)
  - (d) Zorunlu askerlik hizmetini askıya alan ancak kaldırmayan taraf devletler için, zorunlu askerlik için belirlenen askere alma yaşı ve zorunlu askeri hizmet uygulamasının nasıl ve hangi koşullarda yeniden başlatılacağı.
12. Devletlerin gönüllü askeri alımlar ile ilgili olarak uygulayacağı asgari güvenlik önlemleriyle ilgili olarak, raporlarda bu önlemlerin uygulanması hakkında bilgi verilmeli ve diğer hususların yanı sıra aşağıda belirtilen hususlar belirtilmelidir:
  - (a) Askere alımın gerçekten gönüllü olmasını sağlamak için uygulanan önlemlere ilişkin ayrıntılı bir açıklama ve gönüllü olma niyetinin ifade edilmesinden silahlı kuvvetlere fiziksel olarak katılmaya kadar bu tür askere alımlar için kullanılan prosedürlere ilişkin ayrıntılı bir açıklama
  - (b) Gönüllüler askere alınmadan önce öngörülen tıbbi muayeneler
  - (c) Gönüllülerin yaşını doğrulamak için güvenilir kabul edilen belgeler (doğum belgesi, yeminli ifade, kimlik kartı veya başka bir kimlik formu);
  - (d) Fiili asgari askerlik süresi ve erken terhis koşulları; 18 yaşından küçük acemi erlere askeri adaletin veya disiplin cezalarının uygulanması hakkında bilgiler, yargılanan veya gözaltında bulunan bu acemi asker sayısına ilişkin ayrıştırılan veriler; firar durumunda öngörülen asgari ve azami yaptırımlar;
  - (e) Gönüllülere, gönüllerin anne babalarına veya yasal koruyucularına sunulan bilgiler, kendi fikirlerini oluşturmalarına ve askerlik hizmetiyle ilgili görevlerden tam olarak haberdar olmalarına olanak sağlayan bilgiler (bu amaçla kullanılan herhangi bir materyalin bir kopyası raporun ekinde sunulmalıdır);
  - (f) Ulusal silahlı kuvvetlerin gönüllüleri teşvik etmek için kullandığı teşvik yöntemleri (mali teşvikler, burslar, kariyer beklentileri, reklam, okullarda toplantılar, oyunlar vb.).

-
13. İhtiyari Protokol'ün 3. maddesinin 5. paragrafı uyarınca, taraf devletlerden, aşağıda belirtilen konularda bilgi talep edilmektedir:
- Silahlı kuvvetler tarafından işletilen veya kontrol edilen okullara giriş yaşı;
  - Silahlı kuvvetler tarafından işletilen veya kontrol edilen okullara ilişkin ayrıntılı veriler; okul sayıları, verilen eğitimin türü, müfredatta akademik eğitimin ve askeri eğitimin oranları; eğitimin uzunluğu, ilgili akademik/askeri personel, eğitim tesisleri vb. de dahil olmak üzere
  - Eğitimin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. ve 29. maddelerine göre verilmesini ve okul müfredatının insan haklarını ve insani ilkeleri içermesini sağlamaya yönelik çalışmalar. Raporlarda ayrıca, okul disiplininin çocuğun insan onuruna uygun bir şekilde uygulanmasını sağlamak için alınan önlemler ve Komite'nin çocuğun fiziksel cezadan, diğer zalim veya onur kırıcı cezalandırma biçimlerinden korunması hakkında 8 (2006) sayılı genel yorumu hakkında bilgi içermelidir.
  - Silahlı kuvvetler tarafından işletilen veya kontrol edilen okullara devam eden öğrencilerle ilgili ayrıntılı veriler (örneğin, cinsiyet, yaş, bölge, kırsal/kentsel alanlar ve sosyal ve etnik kökene göre); çocukların statüleri (silahlı kuvvetlerin üyeleri veya üyeleri değil); bir seferberlik veya silahlı çatışma durumunda, gerçek bir askeri ihtiyaç bulunduğu veya başka bir acil durumda askeri statüleri; çocukların bu tür okullardan herhangi bir zamanda ayrılma ve askeri kariyerden vazgeçme hakları;
  - Askeri okullara devam eden çocukların bağımsız şikâyet mekanizmalarına erişip erişemediği hakkında bilgi verilmelidir.
14. Taraf devlet için geçerliyse, raporlarda, devletin silahlı kuvvetlerinden farklı silahlı gruplar tarafından çocukların askere alınmasını önlemek için alınan önlemlere ilişkin ayrıntılı bilgi sunulmalıdır. Özellikle de aşağıda belirtilen konular hakkında bilgi verilmelidir:
- İlgili devletin topraklarında faaliyet gösteren veya devletin topraklarından gelen silahlı gruplar;
  - Taraf devletin silahlı gruplarla müzakerelerinin durumu ve devam eden müzakereler kapsamında savaş suçları için herhangi bir affın tasarlanıp tasarlanmadığı hakkında güncel bilgiler;
  - Silahlı grupların 18 yaşın altındaki çocukları çatışmalara almamak çatışmalarda kullanmamak için yaptıkları yazılı veya sözlü taahhütler;
  - Taraf devletlerin, silahlı gruplar arasında 18 yaşından küçük çocukların askere alınmasını önlemek ve ihtiyari protokolda belirlenen asgari yaş ile ilgili yasal yükümlülükler konusunda farkındalık yaratmak amacıyla aldığı tedbirler;
  - Taraf devletin yukarıdaki amaç doğrultusunda Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) ile işbirliği yapıp yapmadığı belirtilmelidir.
15. Raporlarda, ekonomik ve sosyal statüleri nedeniyle, İhtiyari Protokol'e aykırı uygulamalar karşısında daha savunmasız olan çocukları (yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, ücra bölgelerde yaşayan çocuklar ve varsa mülteciler, ülke içinde yerinden edilmiş çocuklar, azınlıklara mensup çocuklar ve yerli çocuklar gibi) tespit etmek için kullanılan yöntemler açıklanmalıdır.
16. Taraf devlet için geçerli olması hâlinde, raporda uluslararası insani hukuk kapsamında ve diğer uluslararası sözleşmelerde koruma altına alınan sivilere yönelik saldırıları önlemek için alınan tedbirler hakkında bilgi verilmelidir.

Çok sayıda çocuğun bulunduğu okullar ve hastaneler gibi yerlerde alınan tedbirler de bu bilgilere dâhil edilmelidir.

17. Madde 6, paragraf 2 uyarınca, raporlarda, Protokolün ilke ve hükümleri hakkında kamuoyunu bilinçlendirmek için yürütülen kampanyalar veya diğer faaliyetler açıklanmalıdır, örneğin:
  - (a) Özellikle de çocukların silahlı çatışmaya dâhil olmalarının zararlı sonuçları, çocukların asker alınmasını önlemeye yönelik kaynaklar ve yardım kaynakları hakkında çocuklara bilgi vermeyi amaçlayan önlemler;
  - (b) Okul müfredatına barış eğitimi dâhil etme çabaları;
  - (c) Çocuklar ve genel halk dışındaki belirli grupları hedefleyen programlar (örn. silahlı kuvvetler ve uluslararası barış gücü üyeleri, kolluk kuvvetleri ve göç memurları, hâkimler, sosyal çalışmacılar, öğretmenler ve yasa koyucular için düzenlenen programlar);
  - (d) Yukarıda açıklanan farkındalık önlemlerinin tasarlanmasında ve uygulanmasında sivil toplum kuruluşlarının, medyanın, özel sektörün, toplumun ve özellikle de çocukların oynadığı rol;
  - (e) Yukarıda açıklanan önlemlerin etkinliğini ve elde edilen sonuçları ölçmek ve değerlendirmek için atılan her türlü adım.

III. YASAKLAR VE İLGİLİ KONULAR (madde 1, 2, 4, para. 1 ve 2.

18. Raporlarda yürürlükteki tüm düzenlemeler ve ceza mevzuatı hakkında bilgi sağlanmalıdır. İhtiyari Protokolün 1. ve 2. maddelerinde sıralanan eylemleri içeren ve tanımlayan kesin hükümler hakkında aşağıdaki hususlar da dâhil olmak üzere bilgi verilmelidir:
  - (a) Bu türden eylem ve suçların maddi unsurları, çocukların zorunlu olarak askere alınmasının ve çatışmalarda kullanılmasının tanımı, doğrudan katılımın kapsamı da dâhil olmak üzere
  - (b) Bu suçların her biri için verilebilecek azami ve asgari cezalar;
  - (c) Bu tür suçlarla ilgili kovuşturma ve mahkûmiyet sayısı ile ilgili mevcut veriler veya bilgiler;
  - (d) İhtiyari Protokol hükümlerine aykırı eylemler için üstlerin emrinin gerekçe olarak ileri sürülmemesini sağlamaya yönelik garantiler ve bu suçlara uygulanan herhangi bir ağırlaştırıcı veya hafifletici koşulun bulunup bulunmadığı;
  - (e) Bu suçların her biri için zaman aşımı süresi;
  - (f) Taraf devletin İhtiyari Protokolün uygulanması açısından önemli olduğunu düşündüğü ve kanunlarında tanımlanan diğer suçlar;
  - (g) İhtiyari protokol kapsamındaki suçların işlenmesi, bu suçlara teşebbüs, iştirak ve katılımın tespit edilmesi durumlarında Taraf Devletin kanun (lar) ı uyarınca uygulanacak cezalar.
19. Raporlarda, İhtiyari Protokol'ün 4. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında sıralanan suçları kapsayan ve tanımlayan kesin hükümlerin ayrıntıları da dâhil olmak üzere yürürlükteki ceza mevzuatı hakkında bilgi sağlanmalıdır.

-
- (a) Bu türden tüm eylemlerin ve suçların maddi unsurları; çocukların silah altına alınması ve çatışmalarda kullanılmasının tanımı ve doğrudan katılımın kapsamı da dâhil olmak üzere,
  - (b) Varsa, bu tür suçları kapsayan hükümlerin savaş suçları mahkemeleri veya hakikat komisyonları gibi geçiş dönemi adaleti tedbirlerine dahil edilip edilmediği;
  - (c) Bu suçların her biri için verilebilecek azami ve asgari cezalar;
  - (d) Bu tür suçlara ilişkin kovuşturma ve mahkumiyetlerin sayısına ilişkin mevcut veriler veya bilgiler, uygun olduğu hâllerde taraf devlet veya vatandaşları ile ilgili uluslararası yargı yetkisinin mevcudiyetine ilişkin bilgiler de dahil olmak üzere;
  - (e) Bu suçların her biri için zaman aşımı süresi;
  - (f) Taraf devletin İhtiyari Protokol'ün uygulanması için önemli olduğunu düşündüğü ve kanunlarında tanımladığı diğer suçlar;
  - (g) Protokol kapsamındaki suçların işlenmesi, bu suçlara teşebbüs, iştirak veya katılım durumlarında Taraf Devletin kanun (lar) ı uyarınca uygulanan cezalar.
20. Taraf devlet raporlarında aşağıda belirtilen konular hakkında bilgi verilmelidir:
- (a) İhtiyari Protokol'ü yürürlüğe koymak için taraf devletin ulusal düzeyde ya da eyalet düzeyinde kabul ettiği veya bölgesel yasama organları ya da diğer yetkili organlar tarafından kabul edilen tüm ilgili kanunlar, kararnameler, askeri yönetmelikler, kılavuzlar veya yönetmelikler;
  - (b) Taraf devlet mahkemeleri tarafından kabul edilen, özellikle Çocuk Hakları Sözleşmesi için geçerli olan her türlü önemli içtihat, bu rehberde sözü edilen İhtiyari Protokol ile ilgili uluslararası belgeler. Taraf Devletler, 8. madde kapsamındaki raporlarıyla birlikte, temel mevzuat, idari mevzuat ve diğer ilgili metinlerin, yargı kararlarının ve ilgili çalışmaların veya raporların kopyalarını sunmaya davet edilmektedir.
21. Raporlarda, taraf devletin, İhtiyari Protokol'ün uygulanmasına engel olarak gördüğü ve hâlihazırda yürürlükte olan mevzuat hükümleri ve bu hükümleri gözden geçirme planlarının olup olmadığı da belirtilmelidir.
22. Aşağıdaki antlaşmalara taraf olmayan, fakat İhtiyari Protokol'e taraf olan devletler, bu antlaşmalara taraf olmayı düşünüp düşünmediklerini belirtmelidir:
- (a) 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol I ve II, (1977);
  - (b) Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü (1998);
  - (c) Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Yasaklara ve Acil Önlemlere İlişkin 182 Sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi (1999).
23. Raporlarda, özel askeri şirketler ve güvenlik şirketleri gibi tüzel kişilerin Protokol'de sıralanan eylem ve faaliyetler için cezai sorumluluğuna ilişkin yasal tanımlar (varsa) açıklanmalı ve bu tür kanun hükümlerinin çocukların silahlı gruplara alınmasını caydırma açısından etkililiğine ilişkin yorum yapılmalıdır. Taraf devletin hukukunda bu tür suçlar için tüzel kişilerin cezai sorumluluğu tanımlanmadığı takdirde, raporda bunun nedenleri açıklanmalı ve taraf devletin bunu değiştirmenin uygunluğu ve arzu edilebilirliği konusundaki tutumu belirtilmelidir.

24. Raporlarda, İhtiyari Protokol'ün 1, 2 ve 4. maddelerinde atıfta bulunulan eylemler ve bu suçlar üzerinde yargı yetkisi tesis etmeye yönelik yasal hükümler belirtilmeli ve yargı yetkisinin gerekçelerine ilişkin bilgiler verilmelidir (bakınız madde 4, paragraf 1 ve 3).
25. Uluslararası insancıl hukukun ciddi ihlalleri söz konusu olduğunda, sınır ötesi yargı yetkisinin tesis edilmesi için hangi ulusal yasal hükümlerin sağlandığı ve taraf devletin bugüne kadar çocukları askere alma konusundaki yargı yetkisini bir savaş suçu olarak kullanıp kullanmadığı raporlarda belirtmelidir. Bunun yanı sıra, raporlarda, çocukları askere alma suçları konusunda bu türden bir yargı yetkisinin geçerli olduğu yaşı da belirtmelidir.
26. İhtiyari Protokol'de atıfta bulunulan suçları işlediği iddia edilen kişilerin iadesine ilişkin taraf devletin hukuku, politikası ve uygulamaları raporlarda açıklanmalıdır. Özellikle de soruşturmalara ilgili olarak diğer taraf devletlerle işbirliğinin yasal dayanağı (uluslararası anlaşmalar da dahil olmak üzere) belirtmelidir. Uygulanabilir olduğu takdirde, İhtiyari Protokol'de atıfta bulunulan suçlarla ilgili olarak verilen cezaların ve uygulanan iade işlemlerinin ayrıntıları açıklanmalıdır. Taraf devletin diğer taraf devletlerle işbirliği yaptığı vaka örnekleri ve diğer taraf devletlerle işbirliği yapma konusunda yaşadığı önemli zorlukların örnekleri de bilgilere dâhil edilmelidir.

IV. KORUMA, KURTARMA VE ENTEGRASYON (mad. 6, para 3)

27. Raporlarda, İhtiyari Protokol kapsamında yasaklanan uygulamaların mağduru olan çocukların haklarının ve yüksek yararının sağlanması amacıyla, protokolün 6. maddesinin 3. paragrafının uygulanması için taraf devletin aldığı tedbirlere ilişkin bilgiler verilmelidir. Bu tedbirlerle ilgili bilgiler; terhis süreçlerinin tüm aşamalarında ve ayrıca çocukların mağdur veya tanık oldukları ceza soruşturmalarında ve kovuşturmalarında çocuk haklarının tam olarak tanınmasını, korunmasını ve bu haklara saygı duyulmasını sağlamayı amaçlayan önlemlerle ilgili bilgileri de içermelidir. Devletler ayrıca Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 2005/20 Sayılı kararında kabul edilen Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla İlgili Konularda Adalet Rehberi İlkelerini uygulamak için gösterilen tüm çabalara atıfta bulunabilirler.
28. Raporlarda, bu Protokolde yasaklanmış suçların mağdurları ile mağdurlarla çalışan kişilerin hukuki, psikolojik eğitimlerini veya diğer türden eğitimlerini sağlamak için hangi önlemlerin alındığını belirtmelidir.
29. Raporlarda, silah altına alınan mağdur çocukların fiziksel ve psikolojik açıdan iyileştirilmesi, aileleriyle birleştirilmesi ve topluma yeniden kazandırılması için yardım sağlayan mevcut kamu programları ve özel terhis programları ele alınmalıdır. Bu bağlamda, aşağıda belirtilen konularda bilgi sağlanmalıdır:
  - (a) Bu tür programlar için tahsis edilen bütçeler;
  - (b) Bu bağlamda kamu kuruluşları ile sivil toplum arasındaki işbirliği düzeyi;
  - (c) Çocukların tasarım ve uygulamalara katılım düzeyi;
  - (d) Bu tür programların toplumsal cinsiyete ne ölçüde duyarlı olduğu.
30. Raporlarda ayrıca, taraf devletin çocukların gizliliği korumak ve mağdurların medyaya maruz kalmasını ve damgalanmasını önlemek amacıyla, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 16. maddesi uyarınca çocuğun kimliğinin korunmasını sağlamak için aldığı önlemler de açıklamalıdır.
31. Silahlı çatışmalara karışmış refakatsiz yabancı çocukların taraf devletin yargı alanında bulunduğu durumlarda, raporlarda, Komite'nin menşe ülkelerinin dışındaki refakatsiz ve ailelerinden ayrı düşmüş çocuklara yönelik muamelelere ilişkin 6 (2005) numaralı genel yorumununun 54 ila 60. paragraflarına uygun olarak muamele görmelerini sağlamak için alınan önlemler belirtmelidir.

-
32. Raporlarda, askere alım mağduru olan çocukların başvurulabilecekleri mevcut çözüm ve tazmin yolları, özellikle de bu tür önlemlerin uygulanması konusunda devletin rolü hakkında bilgi verilmelidir. Taraf devletler, 2006 yılında Genel Kurul tarafından 60/147 Sayılı Karar ile kabul edilen Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Ağır İhlalleri ve Uluslararası İnsancıl Hukukun Ciddi İhlalleri İçin Mağdurların Çözüm ve Telafi Haklarına Dair Temel İlkeler ve Esasların uygulanmasını teşvik etmek ve bunları uygulamak için gösterilen çabaları açıklamaya teşvik edilmektedir.

V. ULUSLARARASI YARDIM VE İŞBİRLİĞİ (mad. 7, para 1)

33. Raporlarda İhtiyari Protokolün uygulanmasına yönelik uluslararası işbirliğini güçlendirmeyi amaçlayan tedbirler hakkında bilgi sağlanmalıdır. Örneğin teknik işbirliği ve mali yardımlar vasıtasıyla İhtiyari Protokol'e aykırı herhangi bir faaliyetin önlenmesi, soruşturulması ve bu eylemlere maruz kalan çocukların kurtarılması ve topluma yeniden entegrasyonu hakkında da bilgi verilmelidir. Uygulanabilir durumlarda, taraf devletlerden uluslararası mahkemelerle yaptıkları işbirliği hakkında bilgi vermeleri talep edilmektedir.
34. Taraf devlet, ulusal mevzuatta küçük ve hafif silahların ticaretini ve ihracatını ve ayrıca çocukların silahlı çatışmalara dâhil olduğu ülkelere askeri yardım yapılmasının yasaklanıp yasaklanmadığını belirtmelidir. Bunlar yasaklanmadığı takdirde, bu tür bir mevzuatın kabul edilme ihtimalinin gözden geçirilip geçirilmediği de belirtilmelidir.
35. Raporlarda, Taraf Devletin Silahlı Çatışmalardaki Çocuklar için Genel Sekreter Özel Temsilcisi Ofisi ile işbirliği yapıp yapmadığına dair bilgi sağlanmalıdır.
36. Raporlar, Genel Sekreterin 1612 (2005) sayılı karar uyarınca Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporlarda Taraf Devletteki durumun tespit edilip edilmediğine ilişkin bilgi sağlamalıdır.

VI. DİĞER YASAL HÜKÜMLER

(mad. 5)

37. Raporlarda aşağıda belirtilen hususlar açıklanmalıdır:
- Çocuk haklarının hayata geçirilmesi açısından İhtiyari Protokol hükümlerinden daha uygun olan ve taraf devlette yürürlükte olan ulusal mevzuat hükümleri (varsa)
  - Çocuk haklarının hayata geçirilmesi açısından İhtiyari Protokol hükümlerinden daha uygun bulunan ve taraf devlet için bağlayıcı olan uluslararası hukuk hükümleri veya taraf devletin İhtiyari Protokolü uygularken dikkate aldığı diğer uluslararası hukuk hükümleri (varsa)
  - Çocukların çatışmalarda kullanılmasıyla ilgili insancıl hukukun temelini oluşturan uluslararası belgelerin onaylanma durumu ve bu konularla ilgili olarak Devlet tarafından yapılan diğer uluslararası veya bölgesel taahhütler.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek

Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili ihtiyar Protokol

25 MAYIS 2000 TARİHLİ VE A/RES/54/263 SAYILI GENEL KURUL KARARI İLE KABUL EDİLEREK İMZAYA, ONAYA VE KATILIMA AÇILMIŞTIR.

18 OCAK 2002 TARİHİNDE YÜRÜRLÜĞE GİRMİŞTİR.

İşbu Protokol'e Taraf olan Devletler,

Taraf Devletlerin, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin amaçlarını daha fazla gerçekleştirmek ve Sözleşme hükümlerinin, özellikle 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 ve 36'ncı maddelerinin daha iyi uygulanmasını sağlayabilmek amacıyla, çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisinden çocukların korunmasını güvence altına almak için almaları gereken önlemleri artırmalarının uygun olacağını düşünerek;

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin, çocukları ekonomik istismardan ve çocuk açısından tehlike arz edebilecek veya çocuğun eğitimini aksatabilecek veya çocuk sağlığına veya fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ya da sosyal gelişimine zarar verebilecek herhangi bir işte çalışmaktan korunma hakkını tanıdığını da göz önünde bulundurarak,

Çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi amacıyla yapılan kayda değer ve giderek artan uluslararası çocuk ticaretinden ciddi endişe duyarak,

Çocukların özellikle duyarlı oldukları yaygın ve sürekli seks turizmi uygulamasından çocuk satışı, çocuk fahişeliğini ve çocuk pornografisini doğrudan teşvik etmesi nedeniyle derin endişe duyarak,

Kız çocukları dahil olmak üzere, özellikle duyarlılık taşıyan birtakım grupların cinsel istismara maruz kalma hususunda daha büyük bir risk altında olduklarını ve kız çocuklarının cinsel açıdan istismar edilenler arasında orantısız ölçüde temsil edildiklerini kabul ederek,

Çocuk pornografisinin internette ve diğer gelişen teknolojiler üzerinde artan erişilebilirliğinden endişe duyarak ve internet üzerinde Çocuk Pornografisiyle Mücadele Uluslararası Konferansı (Viyana, 1999) ve özellikle de, bu konferansın çocuk pornografisinin üretiminin, dağıtımının, ihracatının, naklinin, ithalatının, kasıtlı zilyetliğinin ve reklamının tüm dünyada suç olarak kabul edilmesi için çağrıda bulunan sonuç kararını anımsayarak ve hükümetler ile internet endüstrisi arasında daha yakın işbirliği ve ortaklığın önemini vurgulayarak,

Çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisinin ortadan kaldırılmasının, az gelişmişlik, yoksulluk, ekonomik eşitsizlikler, adil olmayan sosyo-ekonomik yapı, gereği gibi işlemeyen aile yapısı, eğitim eksikliği, kır-kent arası göç, cinsiyet ayrımcılığı, yetişkinlerin sorumsuz cinsel davranışları, zararlı geleneksel uygulamalar, silahlı çatışmalar ve çocuk ticareti dahil, bu durumu ağırlaştıran etkenleri ele alan bütüncül bir yaklaşım benimsemekle kolaylaşacağına inanarak,

Çocuk satışına, çocuk fahişeliğine ve çocuk pornografisine olan tüketici talebini azaltmak amacıyla kamuoyundaki bilinci artırmak için çaba göstermek gerektiğine ve tüm taraflar arasındaki küresel ortaklığın güçlendirilmesinin ve ulusal düzeyde hukukun uygulanmasının geliştirilmesinin de önemine inanarak,

Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinmede İşbirliği Hakkında Lahey Sözleşmesi, Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine ilişkin Lahey Sözleşmesi, Çocukların

---

Korunması için Tedbirler ve Ebeveyn Sorumluluğu ile ilgili İşbirliği, Tanıma, Tenfiz, Uygulanabilir Kanun ve Mahkeme Yetkisine ilişkin Lahey Sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına ilişkin Acil Eylem Sözleşmesi gibi çocukların korunmasına ilişkin uluslararası yasal düzenlemelerin hükümlerini kaydederek,

Çocuk haklarının ilerletilmesi ve korunmasına yönelik geniş çaplı bağlılığı ortaya koyan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye gösterilen güçlü destekten cesaret alarak,

Çocukların Satışını, Çocuk Fahişeliğini ve Çocuk Pornografisini Önlemek için Eylem Programının hükümlerinin ve Çocukların Ticari Amaçlı Cinsel İstismarına Karşı 1996 Stockholm Kongresi Bildirisi ve Eylem Gündeminin ve ilgili uluslararası organların bu konulardaki diğer karar ve tavsiyelerinin uygulanmasının önemini kabul ederek,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişimi için her halkın geleneklerinin ve kültürel değerlerinin önemini gerektiği gibi dikkate alarak,

Aşağıdaki maddeler üzerinde anlaşma sağlamışlardır:

Madde 1

Taraf Devletler çocuk satışı, çocuk fahişeliğini ve çocuk pornografisini bu Protokol uyarınca yasaklayacaklardır.

Madde 2

İşbu Protokol'ün amacı bakımından:

(a) Çocuk satışı, herhangi bir şahıs veya bir grup şahıs tarafından, ücret ya da başka herhangi bir şey karşılığında bir çocuğun başka birine devredildiği herhangi bir fiil veya işlem anlamına gelmektedir.

(b) Çocuk fahişeliği, bir çocuğun ücret veya başka herhangi bir şey karşılığında cinsel faaliyetlerde kullanılması demektir.

(c) Çocuk pornografisi, çocuğun gerçekte veya taklit suretiyle bariz cinsel faaliyetlerde bulunur şekilde herhangi bir yolla teşhir edilmesi veya çocuğun cinsel uzuvlarının, ağırlıklı olarak cinsel amaç güden bir şekilde gösterilmesi anlamına gelir.

Madde 3

1. Her Taraf Devlet asgari olarak aşağıdaki fiil ve faaliyetlerin ülke içinde veya ülke dışında veya ferdi veya örgütlü bir biçimde işlenmiş olup olmamalarına bakılmaksızın, kendi suç veya ceza yasalarının tam anlamıyla kapsamı içine girdiğini garanti edecektir.

(a) 2 nci maddede tanımlandığı üzere, çocuk satışı çerçevesinde:

(i) Hangi yolla olursa olsun, çocuğun,

a. Cinsel istismarı,

b. Organlarının kâr sağlama amacıyla nakli,

c. Zorla çalıştırılması amaçlarıyla teklifi, teslimi ya da kabulü;

(ii) Evlat edinme konusunda yürürlükteki uluslararası yasal düzenlemeler ihlal edilmek suretiyle bir çocuğun evlat edinilmesi için uygunsuz bir şekilde rıza istihsal edilmesini teminen aracılık yapılması,

(b) Çocuğun, 2 nci maddede tanımlandığı üzere, çocuk fahişeliği amacıyla teklifi, elde edilmesi, tedariki veya temini;

(c) 2 nci maddede tanımlandığı üzere, çocuk pornografisinin, yukarıda belirtilen amaçlar için üretimi, dağıtımı, yayılması, ithali, ihracı, sunumu, satışı veya zilyetliği;

2. Taraf Devletlerin ulusal mevzuatına bağlı kalmak kaydıyla, yukarıdaki hükümler, bu fiillerden herhangi birine teşebbüs halinde ve bu fiillerden herhangi birine suç ortaklığı veya katılım olduğunda da uygulanacaktır.

3. Her Taraf Devlet bu fiilleri, vahametini dikkate alan uygun cezalarla cezalandırılabilir suçlar haline getirecektir.

4. Ulusal mevzuata bağlı kalmak kaydıyla, her Taraf Devlet, uygun olduğu hallerde, tüzel kişilerin bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen suçlara ilişkin yükümlülüklerini tesis etmek için önlemler alacaktır. Taraf Devletin yasal ilkelerine bağlı kalmak kaydıyla, tüzel kişilerin sorumluluğu cezaî, hukukî veya idarî olabilir.

5. Taraf Devletler evlat edinmeye müdahil olan tüm şahısların yürürlükteki uluslararası yasal düzenlemelere uygun bir biçimde hareket etmesini sağlamak için uygun olan her türlü yasal ve idarî önlemi alacaklardır.

Madde 4

1. Her Taraf Devlet, suçun kendi topraklarında veya kendi kayıtlarında yer alan bir gemide veya bir uçakta işlenmesi halinde, 3 üncü maddenin 1 inci fıkrasında atıfta bulunulan suçlar üzerinde yargılama yetkisini tesis etmek için gerekli olabilecek bütün önlemleri alacaktır.

2. Her Taraf Devlet 3 üncü maddenin 1 inci fıkrasında atıfta bulunulan suçlar üzerinde yargılama yetkisini tesis etmek için aşağıdaki durumlarda gerekli olabilecek bütün önlemleri alacaktır:

(a) Suç isnat edilen kişi o devletin uyruğu ise veya o devletin topraklarında ikamet ediyorsa;

(b) Mağdur o devletin uyruğu ise;

3. Her Taraf Devlet, suç isnat edilen şahsın kendi topraklarında bulunması halinde ve suçun kendi uyruğu olan biri tarafından işlenmiş olmasına dayanarak anılan şahsı başka bir Taraf Devlete iade etmiyorsa, yukarıda belirtilen suçlar üzerinde yargılama yetkisini tesis etmek için de gerekli olabilecek bütün önlemleri alacaktır.

4. Bu Protokol, iç hukuk uyarınca uygulanan herhangi bir cezaî yargılama yetkisini ortadan kaldırmaz.

Madde 5

1. 3'üncü maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen suçların Taraf Devletler arasında herhangi bir suçluların iadesi sözleşmesine iadeyi gerektiren suçlar olarak dahil edilecekleri kabul edilecektir ve bu suçlar Taraf Devletler arasında sonradan akdedilen her iade anlaşmasına da, bu anlaşmalarda öngörülen koşullarla uyum içinde, iade gerektiren suçlar olarak dahil edileceklerdir.

2. Eğer, suçluların iadesini bir sözleşmenin mevcudiyeti koşuluna dayandıran bir Taraf Devlet aralarında iade sözleşmesi bulunmayan başka bir Taraf Devlettten iade talebi alırsa, bu Protokolü, bu tür suçlarda suçluların iadesine ilişkin bir yasal zemin olarak değerlendirebilir. İade, talepte bulunulan Devlet hukukunun öngördüğü koşullara tabidir.

3. İadeyi bir andlaşmanın mevcudiyeti koşuluna dayandırmayan Taraf Devletler bu tür suçları, iadenin talepte bulunulan ülkenin hukukunun öngördüğü koşullara tabi olması kaydıyla, kendi aralarında iade gerektiren suçlar olarak tanıyacaklardır.
4. Bu tür suçlar, Taraf Devletler arasında suçluların iadesi amacıyla yalnızca suçun meydana geldiği yerde işlenmiş gibi değil, aynı zamanda 4 üncü madde uyarınca kendi yargılama hakkını tesis eden Devletlerin topraklarında işlenmiş gibi muamele görecektir.
5. Eğer 3'üncü maddenin 1 inci fıkrasında tanımlanan bir suça ilişkin bir iade talebinde bulunulursa ve eğer talepte bulunulan Taraf Devlet iadeyi suçlunun uyruğu temelinde gerçekleştirmez veya gerçekleştirmeyecek ise, iade talebinde bulunan Taraf Devlet dava açılması amacıyla durumun kendi yetkili makamlarına intikali için uygun önlemleri alacaktır.

Madde 6

1. Taraf Devletler 3'üncü maddenin 1 inci fıkrasında ileri sürülen suçlara yönelik soruşturma veya ceza veya suçluları iade davaları bağlamında ellerinde bulunan duruşmalar için gerekli delillerin temin edilmesinde yardım dahil, birbirlerine en büyük ölçüde yardımcı yapacaklardır.
2. Taraf Devletler işbu maddenin 1 inci fıkrası çerçevesindeki yükümlülüklerini karşılıklı yasal yardıma ilişkin olarak aralarında varolan herhangi bir andlaşma veya diğer düzenlemelerle uyum içinde yerine getireceklerdir. Taraf Devletler bu tür bir andlaşma ya da düzenlemenin yokluğu halinde birbirlerine yardımlarını kendi iç hukukları çerçevesinde üstleneceklerdir.

Madde 7

Taraf Devletler kendi ulusal hukuklarının hükümlerine tabi olmak kaydıyla,

(a) Aşağıdaki unsurların zapt ve müsadere edilmesini sağlamak için uygun olan önlemleri alacaklardır:

(i) İşbu Protokol'de belirtilen suçları işlemek veya bu suçların işlenmesini kolaylaştırmak için kullanılan malzeme, mal ve diğer araç gibi her türlü eşyalar;

(ii) Bu tür suçlardan elde edilen kazanç;

(b) (a) bendinde belirtilen mallara ve kazançla yönelik başka bir Taraf Devletten gelen zapt ve müsadere taleplerini yerine getireceklerdir.

(c) Bu suçları işlemek için kullanılan bina ve müstemilat dahil alanın, geçici veya kesin surette kapatılmasını amaçlayan önlemler alacaklardır.

Madde 8

1. Taraf Devletler çocuk mağdurların haklarını ve çıkarlarını işbu Protokol ile yasaklanmış olan uygulamalardan korumak için uygun önlemleri ceza adaleti sürecinin her aşamasında ve özellikle de,

(a) Çocuk mağdurların duyarlılıklarını kabul ederek ve onların tanık sıfatıyla özel ihtiyaçları da dahil olmak üzere özel ihtiyaçlarını karşılayacak usulleri uyarlayarak;

(b) Çocuk mağdurları sahip oldukları hakları, adalet sürecindeki rolleri, duruşmaların kapsamı, zamanlaması, gelişimi ve davalarının vaziyeti konusunda bilgilendirerek;

-
- (c) Çocuk mağdurların görüşlerinin, ihtiyaçlarının ve endişelerinin şahsi çıkarlarının etkilendiği duruşmalarda dile getirilmesine ve gözönünde bulundurulmasına ulusal hukukun usul kurallarıyla tutarlı bir biçimde müsaade edilerek;
- (d) Yasal sürecin tümü boyunca çocuk mağdurlara uygun destek hizmetlerini sağlayarak;
- (e) Çocuk mağdurların mahremiyetini ve kimliklerini uygun şekilde koruyarak ve kimliklerinin tespit edilmesine yol açabilecek bilgilerin uygunsuz bir biçimde yayılmasını önlemek için ulusal yasalara uygun önlemleri alarak;
- (f) Çocuk mağdurların ve onların yanısıra ailelerinin ve lehine tanıklık edenlerin korkutma ve misillemelere karşı güvenliklerini gereken durumlarda sağlayarak;
- (g) Davaların düzenlenmesinde, mahkeme kararlarının icra ve infazında veya çocuk mağdurlara tazminat öngören emirlerin veya kararnamelerin icrasında gereksiz ertelemelerden kaçınarak,

benimseyeceklerdir.

2. Taraf Devletler, mağdurun gerçek yaşına ilişkin belirsizliğin, mağdurun yaşını tespit etmeye yönelik soruşturma dahil, cezai soruşturmanın başlamasına engel teşkil etmeyeceğini garanti edeceklerdir.
3. Taraf Devletler, işbu Protokolde tanımlanan suçların mağduru çocuklara yönelik ceza adaleti sistemi muamelelerinde, çocuğun en yüksek çıkarlarının öncelikli olarak gözetilmesini garanti edeceklerdir.
4. Taraf Devletler, işbu Protokol tarafından yasaklanan suçların çocuk kurbanları ile çalışan kişilerin, özellikle hukukî ve psikolojik olmak üzere, uygun eğitime tâbi tutulmalarını sağlayabilmek için önlemler alacaklardır.
5. Taraf Devletler gerekli durumlarda bu tür suçların çocuk mağdurlarının önlenmesine ve/veya korunmasına ve rehabilitasyonuna müdahil olmuş kişilerin ve/veya örgütlerin güvenliğini ve bütünlüğünü koruyabilmek amacıyla önlemler alacaklardır.
6. Bu maddede yer alan hiçbir hüküm sanığın adil ve tarafsız bir duruşma hakkına hâle getirmeyecek ve bu hakla çelişir biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 9

1. Taraf Devletler işbu Protokolde belirtilen suçları önlemek için gerekli kanunları, idarî önlemleri, sosyal politikaları ve programları kabul edecek veya güçlendirecek, uygulayacak ve yayacaklardır. Bu fiillere karşı özellikle duyarlı olan çocukların korunmasına özel dikkat gösterilecektir.

-
2. Taraf Devletler önleyici tedbirler ve bu Protokolde belirtilen suçların zarar verici etkileri hakkında tüm uygun araçlarla edinilecek bilgi, eğitim ve öğretim yoluyla çocuklar dahil kamuoyunun, büyük ölçüde bilincini artıracaklardır. Taraf Devletler bu maddedeki yükümlülüklerini yerine getirirken toplumun ve özellikle de çocukların ve çocuk mağdurların, bu türden bilgilendirme ve eğitim ve öğretim programlarına, uluslararası düzey de dahil olmak üzere, katılımını teşvik edeceklerdir.
  3. Taraf Devletler bu tür suçların mağdurlarına sosyal açıdan topluma geri kazandırılmaları ve fiziksel ve psikolojik yönden tamamen iyileşmeleri dahil olmak üzere uygun olan tüm yardımları temin etmek amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alacaklardır.
  4. Taraf Devletler işbu Protokol'de tanımlanan suçların tüm çocuk mağdurlarına yasal sorumlulardan zararlarının tazmin edilmesine ilişkin kanunî yollardan ayırım gözetilmeksizin yararlanmalarını sağlayacaklardır.
  5. Taraf Devletler bu Protokol'de tanımlanan suçların reklamında kullanılan malzemelerin üretiminin ve yayılmasının etkin şekilde yasaklanması için uygun önlemleri alacaklardır.

Madde 10

1. Taraf Devletler çocuk satışı, çocuk fahişeliği, çocuk pornografisi ve çocuk seks turizmini içeren faaliyetlerden sorumlu olanların önlenmesine, meydana çıkarılmasına, soruşturma, kovuşturma ve cezalandırılmasına yönelik uluslararası işbirliğini çok taraflı, bölgesel ve iki taraflı düzenlemelerle güçlendirmek için gerekli olan bütün adımları atacaktırlar. Taraf Devletler kendi makamları, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler arasındaki uluslararası işbirliği ve eşgüdümü de geliştireceklerdir.
2. Taraf Devletler çocuk mağdurlara fiziksel ve psikolojik yönden iyileşmeleri, sosyal açıdan topluma geri kazandırılmaları ve vatanlarına geri dönmeleri konusunda yardımcı olabilmek için uluslararası işbirliğini geliştireceklerdir.
3. Taraf Devletler çocukların, satış, fahişelik, pornografik uygulamaları ve çocuk seks turizmine karşı zaafiyetini artıran yoksulluk, az gelişmişlik gibi temel nedenleri ele almak amacıyla uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesini teşvik edeceklerdir.
4. Taraf Devletler, yapabildikleri takdirde, mevcut çok taraflı, bölgesel ve ikili veya diğer programlar yoluyla malî, teknik veya diğer yardımları sağlayacaklardır.

Madde 11

Bu Protokol'deki hiçbir hüküm çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha fazla imkân sağlayan ve

(a) Taraf Devletin hukuku veya

(b) Taraf Devlet açısından yürürlükte olan uluslararası hukuk,

kapsamında yer alabilecek herhangi bir hükmü etkilemeyecektir.

Madde 12

1. Her Taraf Devlet, Protokol'ün kendisi açısından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde, Protokol'ün hükümlerinin uygulanması için almış olduğu önlemlere ilişkin kapsamlı bilgi içeren bir raporu Çocuk Hakları Komitesine sunacaktır.
2. Kapsamlı raporun verilmesinden sonra, her Taraf Devlet Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu rapora Sözleşmenin 44 üncü maddesi uyarınca bu Protokol'ün uygulanmasına ilişkin her türlü ilave bilgiyi ekleyecektir. Bunun dışında, Protokol'e Taraf Devletler her beş yılda bir rapor sunacaklardır.
3. Çocuk Hakları Komitesi Taraf Devletlerden bu Protokol'ün uygulanmasına yönelik ilave bilgi talebinde bulunabilecektir.

Madde 13

1. İşbu Protokol Sözleşme'ye taraf olan veya Sözleşme'yi imzalamış bulunan herhangi bir Devletin imzasına açıktır.
2. İşbu Protokol Sözleşme'ye taraf olan veya Sözleşme'yi imzalamış bulunan herhangi bir Devletin onayına tâbidir ve katılıma açıktır. Onay veya katılıma ilişkin belgeler Birleşmiş Milletler Genel Sekreter'inde saklanacaktır.

Madde 14

1. İşbu Protokol onaylama veya katılıma ilişkin onuncu belgenin Saklayıcıya verilmesinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.
2. İşbu Protokol onu onaylayan veya yürürlüğe girmesinden sonra katılan her Devlet bakımından, o Devlet'in onay veya katılım belgesini Saklayıcıya verdiği tarihten bir ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 15

1. Herhangi bir Taraf Devlet işbu Protokolü Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yapacağı yazılı bir bildirimle, herhangi bir zamanda feshedebilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, Sözleşmeye Taraf diğer Devletleri ve Sözleşmeyi imzalamış bulunan tüm Devletleri bu konuda bilgilendirir. Fesih, bildirim Gen. Sekreterce teslim alınmasından bir yıl sonra yürürlüğe girecektir.
2. Böyle bir feshin bildirim feshin yürürlüğe girmesinden önce meydana gelebilecek herhangi bir suç açısından Taraf Devletin işbu Protokol çerçevesindeki yükümlülüklerinin ortadan kalkması sonucunu doğurmayacaktır. Aynı şekilde böyle bir fesih bildirim, feshin yürürlüğe girmesinden önce, Komite tarafından görüşülmekte olan herhangi bir hususun ele alınmasına devam edilmesine hiçbir şekilde hâle getirmeyecektir.

Madde 16

1. Herhangi bir Taraf Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne ibraz edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine, değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerilerin görüşülmesi ve oylanması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı düzenlenmesini isteyip istemediklerini bildirmeleri talebiyle iletacaktır. Böyle bir bildirim müteakip, dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin Konferans yapılmasını istemesi durumunda, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde Konferansı toplayacaktır. Konferansta hazır bulunan ve oy veren Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik önerisi onay için Genel Kurula sunulacaktır.
2. İşbu maddenin 1 inci fıkrasına uygun olarak kabul edilen bir değişiklik önerisi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylanıp Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğunca kabul edildiğinde yürürlüğe girecektir.
3. Yürürlüğe giren bir değişiklik önerisi, öneriyi kabul eden Taraf Devletler için bağlayıcılık kazanacaktır. Diğer Taraf Devletler ise, işbu Protokol'ün hükümleri ve daha önce kabul etmiş oldukları herhangi bir değişiklik ile bağlı kalmaya devam edeceklerdir.

Madde 17

1. İşbu Protokolün, eşit derecede geçerli olan Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri Birleşmiş Milletler arşivlerinde saklanacaktır.
2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri işbu Protokolün onaylı örneklerini Sözleşmeye Taraf tüm Devletlere ve Sözleşmeyi imzalamış bulunan Devletlere iletacaktır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol'ün 12. maddesinin 1. paragrafı uyarınca taraf devletler tarafından sunulacak ilk raporlara ilişkin Gözden Geçirilmiş Rehber İlkeler

29 EYLÜL 2006 TARİHİNDE KOMİTE'NİN KIRK ÜÇÜNCÜ OTURUMUNDA KABUL EDİLMİŞTİR.

Giriş

İhtiyari Protokolün 12. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, her bir Taraf Devlet, Protokolün yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl içinde, Çocuk Hakları Komitesi'ne ("Komite") bir rapor sunacaktır. Bu rapor, devletin Protokol hükümlerini uygulamak için aldığı önlemlere ilişkin kapsamlı bilgiler içerecektir. Daha sonra, Protokol'ün 12. maddesinin 2. paragrafına uygun olarak, bu Protokol uyarınca ilk raporlarını sunmuş olan taraf devletler, Sözleşme'nin 44. maddesinin 1 (b) paragrafı uyarınca Komite'ye sundukları raporlara, İhtiyari Protokolün uygulanmasına ilişkin ilave bilgileri ekleyeceklerdir. İhtiyari Protokol'e taraf olan fakat Sözleşme'ye taraf olmayan devletler, Protokolün yürürlüğe girmesini takip eden iki yıl içinde ve daha sonra her beş yılda bir rapor sunacaktır.

Taraf Devletlerin İhtiyari Protokol'ün 12. maddesinin 1. paragrafı uyarınca sunacağı ilk raporlara ilişkin rehber ilkeler, Komite tarafından 1 Şubat 2002 tarihinde Komite'nin 777. toplantısında kabul edilmiştir. Komite, alınan raporları gözden geçirdikten sonra, henüz rapor vermemiş taraf devletlerin kaydettiği ilerlemeyi anlamak ve değerlendirmek için gerekli gördüğü bilgi ve verileri daha iyi anlamalarına yardımcı olmak amacıyla gözden geçirilmiş rehber ilkeleri kabul etmiştir.

Gözden geçirilmiş rehber ilkeler sekiz bölüme ayrılmıştır. Bölüm I, raporlama süreciyle ilgili genel rehber ilkeleri içerir. Bölüm II verilerle ve bölüm III ise bu Protokol ile ilgili genel uygulama önlemleriyle ilgilidir. Bölüm IV'den VIII'e kadar olan bölümlerde, Protokol kapsamında kabul edilen temel yükümlülükler ele alınmaktadır: Bölüm IV, çocuk satışının, çocuk fuhuşunun ve çocuk pornografisinin önlenmesi ile ilgilidir; Bölüm V, bu uygulamaların suç sayılması ve ilgili konularla ilgilidir; Bölüm VI, çocuk mağdurların haklarının korunmasıyla ilgilidir; Bölüm VII uluslararası yardım ve işbirliğiyle ilgilidir; Bölüm VIII, ulusal veya uluslararası hukukun diğer ilgili hükümleriyle ilgilidir.

Komite, taraf devletlerin dikkatini bu rehber ilkelerin ekine çekmek istemektedir. Söz konusu ekte, taraf devletlerin bu Protokolün uygulanmasına ilişkin kapsamlı bir raporu için ihtiyaç duyulan bilgilere ilişkin ek göstergeler ve bazı konularda ek rehberlik sağlanmaktadır.

I. GENEL REHBER İLKELER:

1. Protokol'ün 12. maddesinin 1. paragrafı uyarınca sunulan raporlarda raporu hazırlama süreci açıklanmalıdır. Bu açıklamaya raporun hazırlanmasında ve paylaşılmasına rol oynayan kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşları katkıları da dâhil edilmelidir. Federal eyaletleri, bağlı bölgeleri veya özerk bölgesel hükümetleri olan diğer devletlerin raporları, bu bölgelerin rapora nasıl katkıda bulduklarına dair bir özet ve analitik bilgileri içermelidir.
2. Raporlarda, Protokol kapsamında kabul edilen önlemler tasarlanırken ve uygulanırken taraf devlet tarafından Sözleşme'nin genel ilkelerinin (diğer bir deyişle ayrımcılık yasağı, çocuğun yüksek yararının önceliği, yaşam hakkı, yaşama ve gelişme hakkı ve çocuğun görüşlerine saygı gibi hakların) nasıl dikkate alındığı belirtilmelidir (bkz. Ek).
3. Protokol, Çocuk Haklarına Sözleşmesi'nin özellikle de 1, 11, 21, 32, 34, 35 ve 36. maddelerinin daha iyi uygulanmasını amaçladığından, Protokol'ün 12. maddesi uyarınca sunulan raporlarda, protokolün uygulanması için alınan tedbirlerin, başta yukarıda listelenen maddeler olmak üzere, Sözleşme hükümlerinin uygulanmasına nasıl ve ne ölçüde katkıda bulunduğu belirtilmelidir.
4. Raporlar, Protokol'ün taraf devletin ulusal mevzuatındaki hukuki statüsü ve ilgili tüm yerel yargı alanlarında uygulanabilirliği hakkında bilgi içermelidir.
5. Taraf devletler ayrıca, ilgili olduğu durumlarda, varsa taraf devletin Protokol'e koyduğu çekince(ler)e / çekinceleri geri çekme niyetine ilişkin bilgileri raporlara dâhil etmelidir.
6. Raporlar, Protokolü uygulamak için alınan önlemler hakkında bilgilere ek olarak şunları da içermelidir:
  - (a) Çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisinin ortadan kaldırılması, Protokolde belirtilen hakların korunması ve bunlardan yararlanılması için kaydedilen ilerlemeye ilişkin bilgiler, mevcut olduğu takdirde konuyla ilgili ölçülebilir veriler de dahil olmak üzere
  - (b) Protokol kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilme derecesini etkileyen faktörlerin ve zorlukların analizi ve
  - (c) Taraf devlet topraklarındaki tüm özerk bölgelerden veya diğer bölgelerden gelen bilgilerin özeti (bu tür kuruluşlarla ilgili bilgilerin tam metinleri rapora eklenebilir).
7. Raporlarda taraf devletin yargı yetkisini kullandığı tüm bölgeler ve kişilerle ilgili olarak Protokolün uygulanışı doğru bir şekilde açıklanmalıdır. Bu bölgelere federal devletlerin tüm bölümleri, bağlı veya özerk bölgeleri, taraf devletin tüm askeri kuvvetleri ve bu tür kuvvetlerin uygulandığı tüm yerler dâhil olmak üzere devletin fiilen etkili kontrolü altındaki tüm bölgeler dâhil edilmelidir.
8. Taraf devletler, 12. madde kapsamındaki raporlarıyla birlikte, temel yasal, idari metinlerin ve diğer ilgili metinlerin, adli kararların ve ilgili çalışma veya raporların kopyalarını sunmaya davet edilmektedir.

II. VERİLER

9. Protokol'ün 12. maddesi uyarınca sunulan raporlarda yer alan veriler, mümkün olduğu ölçüde cinsiyete, bölgeye, yaşa ve ilgili ise milliyete ve etnik kökene ve Taraf Devletin ilgili gördüğü diğer kriterlere göre ayrıştırılmalıdır.

Bu, Komite'nin Protokolün uygulanması konusunda kaydedilen ilerlemeyi ve kalan eksiklikleri veya zorlukları daha doğru bir şekilde anlamasına yardımcı olacaktır. Raporda ayrıca bu verileri toplamak için kullanılan mekanizmalar ve prosedürler hakkında bilgi verilmelidir.

10. Raporlarda, taraf devlette çocuk satışına ilişkin mevcut veriler özetlenmelidir. Bu bağlamda aşağıda belirtilen hususlara ilişkin veriler de sağlanmalıdır:
  - (a) Çocukların cinsel istismar amacıyla satılması veya devredilmesi;
  - (b) Çocukların organlarının kâr amacıyla nakledilmesi;
  - (c) Çocukların zorla çalıştırılması (bkz. Ek);
  - (d) Sözleşmenin 21. maddesine veya diğer geçerli uluslararası standartlarla uygun olmayan yöntemler kullanan araçların çabalarıyla evlat edinilen çocukların sayısı;
  - (e) Bir çocuğun herhangi bir kişi veya grup tarafından herhangi bir şekilde diğerine devredilmesini içeren geleneksel uygulamalar da dahil olmak üzere, taraf devlet topraklarında gerçekleşen diğer her türlü çocuk satışı şekli ve bu türden uygulamalardan etkilenen çocuk sayısına ilişkin mevcut tüm göstergeler;
  - (f) Taraf devletin topraklarında ticareti yapılan ya da taraf devletin topraklarından diğer devletlere kaçırılan veya diğer devletlerden taraf devletin topraklarına kaçırılan mağdur çocuk sayısı (insan ticareti mağduru çocukların maruz kaldığı sömürü türü hakkında bilgiler de dâhil olmak üzere-bkz. ek) hakkında bilgi verilmelidir.
  - (g) Mümkün olduğu takdirde, sağlanan veriler, bu uygulamalarda zaman içindeki artış veya azalma eğilimine işaret etmelidir.
11. Raporlarda, çocuk fahişeliği ile ilgili mevcut veriler özetlenmelidir. Bu bağlamda aşağıda belirtilen hususlarla ilgili bilgi de verilmelidir:
  - (a) Taraf devlet topraklarında fahişelik yapan 18 yaşından küçük kişilerin sayısı;
  - (b) Zaman içinde çocuk fahişeliğinin veya çocuk fahişeliğinin herhangi bir özel biçiminin artması veya azalması (bkz. Ek) ve
  - (c) Çocuk fahişeliğinin, taraf devletin topraklarında seks turizmiyle ne ölçüde bağlantılı olduğu veya taraf devletin kendi sınırları içerisinde diğer ülkelerde çocuk fahişeliğini içeren seks turizmini teşvik etme çabalarını ne ölçüde tespit ettiği.
12. Raporlarda, gerçekte veya görünürde 18 yaşından küçük kişileri içeren pornografik materyaller hakkında bilgi verilmelidir. Tespit ve ölçümlere göre taraf devletin topraklarında çocuk pornografisinin ne ölçüde üretildiği, ithal edildiği, dağıtıldığı veya tüketildiği ile ilgili bilgilerin yanı sıra üretim, ithalat, dağıtım veya tüketimde artış veya azalma eğilimleriyle ilgili mevcut bilgiler özetlenmelidir. Bu bağlamda:
  - (a) Fotoğraflar ve diğer basılı malzemeler;
  - (b) Videolar, filmler ve elektronik olarak kaydedilmiş materyaller;
  - (c) Çocuk pornografisi içeren, sunan veya çocuk pornografisinin reklamını yapan fotoğraflar, videolar, filmler veya animasyonlu yapımlar (örn. çizgi filmler) içeren internet siteleri ve
  - (d) Canlı performanslar hakkında bilgi verilmelidir.

Raporda suçun niteliğine göre (çocuk satışı, çocuk fahişeliği veya çocuk pornografisi) araştırılmış bu tür suçlara ilişkin kovuşturma ve mahkûmiyet sayısı ile ilgili mevcut veriler de sunulmalıdır.

III. GENEL UYGULAMA ÖNLEMLERİ

13. Gönderilen raporlar aşağıda belirtilen konularda bilgileri içermelidir:
- Protokolü yürürlüğe koymak için taraf devletin ulusal düzeyde, eyalet düzeyinde veya bölgesel düzeyde yetkili yasama organları veya diğer yetkili organları tarafından kabul edilen tüm kanunlar, kararnameler ve yönetmelikler (bkz. Ek);
  - Taraf devlet mahkemeleri tarafından çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ile ilgili olarak kabul edilen önemli içtihatlar, özellikle de Sözleşmeyi, Protokolü veya bu rehber ilkelerde atıfta bulunulan ilgili uluslararası belgeleri uygulayan içtihat;
  - Bu Protokolün uygulanması konusunda birincil sorumluluğa sahip olan devlet daireleri veya organları. Bunlar ve ilgili bölgesel ve yerel makamlar arasında ve sivil toplum (özel sektör, medya kuruluşları ve üniversiteler de dâhil olmak üzere) arasında koordinasyonu sağlamak için kurulmuş veya kullanılan mekanizma (lar)
  - Protokolü yaygınlaştırma faaliyetleri; göçmen memurları ve kolluk görevlileri, hâkimler, sosyal çalışmacılar, öğretmenler ve yasa koyucular da dâhil olmak üzere ilgili tüm uzmanlara ve yarı uzman gruplara sunulan uygun eğitimler
  - Bu Protokol'ün uygulanmasıyla ilgili verileri ve diğer bilgileri periyodik veya sürekli olarak toplamak ve değerlendirmek için kullanılan mekanizmalar ve prosedürler;
  - Taraf devletin işbu Protokol'ün uygulanmasıyla ilgili çeşitli faaliyetleri için tahsis edilen bütçe;
  - Taraf devletin çocuk satışını, çocuk fahişeliğini ve çocuk pornografisini ortadan kaldırmaya ve mağdurları korumaya yönelik genel stratejisi, varsa bu protokolü uygulama çabalarını güçlendirmek için benimsenen tüm ulusal veya bölgesel planlar ya da yerel olarak önemli planlar; bu tür uygulamaları ortadan kaldırmayı veya mağdurların korumayı, çocuk haklarını, kadın haklarını veya ya da insan haklarını hayata geçirmeyi amaçlayan bileşenlere sahip planlar
  - Sivil toplumun çocuk satışını, çocuk fahişeliğinin ve çocuk pornografisinin ortadan kaldırılmasına yönelik çabalara yaptığı katkılar ve
  - Çocuklardan sorumlu yasal kamu denetçilerinin veya varsa çocuk hakları için benzer özerk kamu kurumlarının, bu Protokolün uygulanmasında veya uygulanmasının izlenmesinde oynadığı rol (bkz. Ek).

IV. ÖNLEMLER (mad. 9, paragraflar. 1 ve 2.

14. Protokolün 9. maddesinin 1. paragrafı uyarınca, taraf devletlerin çocuk satışı, çocuk fahişeliği veya pornografisine karşı "özellikle savunmasız durumdaki" çocukların korunmasına "özel bir önem" vermesi gerektiği hususu göz önünde tutularak raporlarda sokak çocukları, kız çocukları, ücra yerlerde yaşayan çocuklar ve yoksulluk içinde yaşayanlar çocuklar gibi çocukları tespit etmek için kullanılan yöntemler açıklanmalıdır. Buna ek olarak, çocukları, özellikle de savunmasız çocukları bu tür uygulamalardan korumak için benimsenen veya güçlendirilen sosyal programlar ve politikalar da ele alınmalıdır (örn. sağlık ve eğitim alanlarında). Çocukları bu uygulamalardan korumak için alınan idari veya yasal tedbirler (Bölüm V'de yer alan rehber ilkeler doğrultusunda açıklanan tedbirler dışında) hakkında da bilgi verilmelidir.

İstismarı önlemeyi amaçlayan nüfus kayıt uygulamaları da bu kapsamda yer alır. Raporlarda ayrıca bu tür sosyal önlemlerin ve diğer önlemlerin etkisine ilişkin mevcut veriler özetlenmelidir.

15. Raporlarda Protokol'ün 9. maddesinin 2. paragrafı uyarınca, çocuk satışının, çocuk fahişeliğinin ve pornografinin zararlı sonuçlarına ilişkin kamuoyunun bilinçlendirilmesi için yürütülen tüm kampanyalar veya alınan diğer önlemler de açıklanmalıdır. Bu kapsamda:
  - (a) Çocukların bu tür uygulamaların zararlı sonuçları, mağdur olmalarını önlemeye yönelik kaynaklar ve yardım kaynakları hakkında farkındalığını arttırmayı amaçlayan tedbirler;
  - (b) Çocuklar ve genel halk dışındaki belirli grupları hedefleyen programlar (örn. Turistler, ulaşım ve otel çalışanları, yetişkin seks işçileri, silahlı kuvvetler mensupları, hapisane personeli için programlar)
  - (c) Yukarıda açıklanan farkındalık önlemlerinin tasarlanması ve uygulanmasında başta çocuklar olmak üzere toplumun, STK'ların, medyanın ve özel sektörün oynadığı rol ve
  - (d) Yukarıda açıklanan önlemlerin etkinliğini ve elde edilen sonuçları ölçmek ve değerlendirmek için atılan her türlü adım hakkında bilgi verilmelidir.

V. YASAKLAR VE İLGİLİ HUSUSLAR (mad. 3; 4, paragraflar. 2 ve 3; 5; 6 ve 7)

16. Raporlarda, Protokol'ün 3. maddesinin 1. paragrafından belirtilen fiil ve faaliyetleri kapsayan, tanımlayan ve hâlihazırda yürürlükte olan tüm cezalar veya ceza kanunları hakkında bilgi sağlanmalıdır. Aşağıda belirtilen hususlar da bu bilgilere dâhil edilmelidir:
  - (a) Bu türden tüm suçların maddi unsurları; mağdurun yaşı ve mağdurun ya da failin cinsiyeti de dahil olmak üzere
  - (b) Bu suçların her biri için verilebilecek azami ve asgari cezalar (bkz. Ek);
  - (c) Bu suçlar için özel olarak geçerli olan ağırlaştırıcı veya hafifletici koşullar;
  - (d) Bu suçların her biri için zaman aşımı süresi;
  - (e) Taraf devletin kanunlarında tanımlanan ve işbu Protokol'ün uygulanmasıyla ilgili olduğunu düşünülen diğer suçlar (bkz. Ek); ve
  - (f) Taraf devletin bu rehber ilkeler doğrultusunda kanun (lar) ı kapsamında yer alan suçların fiilen işlenmesi, bu suçlara teşebbüs, iştirak veya katılım için uyguladığı cezalar.
17. Raporlarda ayrıca, taraf devletin işbu Protokol'ün uygulanmasının önünde bir engel olarak gördüğü yürürlükteki kanun hükümleri ve varsa bunları gözden geçirme planları belirtilmelidir.
18. Raporlarda Protokol'ün 3. maddesinin 1. paragrafında belirtilen eylem ve faaliyetlerden dolayı tüzel kişilerin cezai sorumluluğuna ilişkin her türlü kanun açıklanmalı ve bu tür kanunların çocuk satışını, çocuk fahişeliğini ve çocuk pornografisini caydırma konusunda etkinliği hakkında yorum yapılmalıdır. Taraf devletin mevzuatında bu tür suçlar için tüzel kişilerin cezai sorumluluğu tanımlanmıyorsa, raporda bunun nedenleri, taraf devletin bunu değiştirmeyi uygun ve arzu edilebilir görüp görmediğine ilişkin tutumu açıklanmalıdır (bkz. ek).

-
19. Kanunları evlat edinmeye izin veren taraf devletlerin raporlarında, çocukların evlat edinilmesinde yer alan tüm kişilerin, varsa iki taraflı ve çok taraflı anlaşmalara ve Çocukların Korunması ve Refahına İlişkin Sosyal ve Hukuki İlkeler Bildirisine (3 Aralık 1986 tarihli 41/85 sayılı Genel Kurul kararı) uygun hareket etmesini sağlamak için aldığı tedbirler belirtilmelidir, örneğin:
- (a) Yasadışı evlat edinmeleri önlemek için alınan yasal tedbirler ve diğer önlemler, örn. ülke içinde ve ülkeler arasında evlat edinmeden sorumlu yetkili makamlar tarafından izin verilmemiş evlat edinmelerle ilgili tedbirler
  - (b) Aracıların, anneleri veya hamile kadınları çocuklarını evlat edinmeye ikna etmeye teşebbüs etmesini önlemek ve yetkisiz kişi veya kurumların evlat edinme ile ilgili reklam hizmetlerini engellemek için alınan hukuki tedbirler ve diğer tedbirler;
  - (c) Evlat edinme için aracı olarak görev yapan kurum ve kişilere ilişkin düzenlemeler, izinler ve şimdiye kadar belirlenen yasal uygulamalar;
  - (d) Yürürlükteki cezai yaptırımlar da dahil olmak üzere, küçük çocukların hırsızlığını ve sahte doğum kayıtlarını önlemek için alınan yasal ve idari önlemler;
  - (e) Bir ebeveynin evlat edinme rızasından feragat edilebileceği koşullar ve rızanın bilgilendirilmiş ve özgürce verilmesini sağlamak için tasarlanmış her türlü önlem ve
  - (f) Evlat edinme ile bağlantılı olarak ajanslar, hizmet kuruluşları veya bireyler tarafından talep edilen ücretleri sınırlandıran ve bunlara uyulmaması durumunda uygulanabilecek yaptırımları düzenleyen tedbirler
20. Evlat edinmeyi kabul eden ve bu Protokolü kabul eden, fakat Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinmeye İlişkin İşbirliğine Dair 1993 Lahey Sözleşmesi'ne taraf olmayan devletler, bu Sözleşme 'ye taraf olmayı düşünüp düşünmediklerini ve bunu şimdiye kadar yapmama nedenlerini belirtmeye davet edilmektedir.
21. Raporlarda aşağıda belirtilen hususlar belirtilmelidir:
- (a) Protokolde tanımlanan suçlardan herhangi birinin reklamını yapan materyallerin üretilmesini ve yayılmasını yasaklayan yürürlükteki yasalar;
  - (b) Uygulanacak yaptırımlar;
  - (c) Suçun niteliğine göre ayrıştırılan ve bu tür suçlara ilişkin kovuşturma ve mahkumiyetlerin sayısına ilişkin mevcut her türlü veri veya bilgi (çocuk satışı, çocuk fahişeliği veya çocuk pornografisi) ve
  - (d) Bu tür kanunların çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi reklamlarını önleme konusunda etkili olup olmadığı ve etkili değilse, bunun nedenleri ve devletin bu tür yasaları ve / veya bunların uygulanmasını güçlendirmek için yaptığı planlar.
22. Raporlarda, Protokol'ün 3. maddesinde atıfta bulunulan bu suçlar üzerinde yargı yetkisinin tesis edilmesine ilişkin yasal hükümler belirtilmelidir. Bu kapsamda bu yargı yetkisinin dayandığı gerekçeler hakkında da bilgi verilmelidir (bkz. Madde 4, paragraf 1 ve 3).
23. Raporlar ayrıca, 4. maddenin 2. paragrafında belirtilen gerekçelerle ve / veya taraf devletin mevzuatında yer alan diğer herhangi bir gerekçeyle bu tür suçlar üzerinde sınır ötesi yargı yetkisi tesis edilmesine ilişkin yasal hükümler de belirtmelidir.

-
24. Raporlarda Protokol'ün 3. maddesinde atıfta bulunulan suçlardan birini veya birkaçını işlemekle suçlanan kişilerin iade edilmesine ilişkin taraf devletin mevzuatı, politikası ve uygulamaları açıklanmalıdır. Bu bağlamda aşağıda belirtilen hususlar hakkında da bilgi verilmelidir:
- (a) İade talebinde bulunan devlet ile bir iade anlaşmasının yapılmasının gerekli olup olmadığı ve eğer gerekli değilse, iade taleplerinin değerlendirilmesinde uygulanan herhangi bir koşul (örn. karşılıklık)
  - (b) İade, taraf devlet ve talep eden devlet arasında yürürlükte olan bir iade anlaşmasının mevcudiyeti bağlıysa, taraf devletin yetkili makamlarının, başka bir tarafın yaptığı iade talebini kabul etmek için yeterli dayanak olarak 5. maddenin 2. paragrafını kabul edip etmediği. İade talebinin, talebi alan Devletin bir vatandaşı ile ilgili olduğu durumlar da dâhil olmak üzere
  - (c) Taraf devletin bu Protokole taraf olduktan sonra herhangi bir iade anlaşması imzalayıp imzalamadığı veya herhangi bir iade anlaşması müzakere edip etmediği ve eğer öyleyse, bu tür anlaşmalarda Protokolde atıfta bulunulan suçların iadeyi gerektiren suçlar olarak kabul edilip edilmediği
  - (d) Taraf devletin, Protokolün yürürlüğe girmesinden bu yana, başka bir devlet tarafından işbu Protokolde atıfta bulunulan suçlardan herhangi biri ile suçlanan ve kendi yargı yetkisine tabi bir kişinin iade talebini / taleplerini reddedip etmediği ve eğer öyleyse, iade reddinin / kişilerin iade edilmesinin gerekçeleri ve ilgili kişi (ler) in kovuşturma için taraf devletin yetkili makamlarına sevk edilip edilmediği;
  - (e) Protokolün yürürlüğe girmesinden bu yana veya Protokolün uygulanmasına ilişkin en son raporundan bu yana Protokol'e atıfta bulunulan suçlardan herhangi biri için kabul edilen iade taleplerinin sayısı, suçların niteliğine göre ayrıştırılmış bir şekilde
  - (f) Taraf devletin, Protokolün yürürlüğe girmesinden bu yana, bu Protokolde atıfta bulunulan suçlardan herhangi biriyle suçlanan herhangi bir kişinin iadesini talep edip etmediği ve eğer öyleyse, bu talep (ler)in iade talep edilen devlet tarafından yerine getirilip getirilmediği ve
  - (g) Suçluların iadesine ilişkin herhangi bir yeni mevzuatın, yönetmeliğin veya adli kurallarının teklif edilip edilmediği, bunların taslaklarının hazırlanıp hazırlanmadığı ya da uygulamaya konup konmadığı eğer öyleyse, bunların bu Protokol'ün 3. maddesinde açıklanan davranışlara karşılık gelen suçları işlediği iddia edilen kişilerin iadesi açısından sonuçları.
25. Raporlarda, (Protokol'de atıfta bulunulan suçlara ilişkin soruşturmalar, ceza ve iade işlemlerine ilişkin diğer Taraf Devletlerle işbirliğine yönelik uluslararası anlaşmalar da dâhil olmak üzere) bu işbirliğinin yasal dayanağı, taraf devletin bu konudaki politikası ve uygulamaları açıklanmalıdır. Bu kapsamda taraf devletin diğer taraf devletlerle işbirliği yaptığı vakaların örnekleri verilmelidir. Diğer taraf devletlerle işbirliği konusunda yaşanan önemli zorluklar da belirtilmelidir.
26. Raporlarda taraf devletin aşağıdakilerle ilgili mevzuatı, politikası ve uygulaması açıklanmalıdır:
- (a) Protokolde belirtilen suçlardan herhangi birini işlemek veya kolaylaştırmak için kullanılan materyallere, varlıklara ve veya diğer mallara el konulması ve bunların müsadere edilmesi;
  - (b) Bu tür suçların işlenmesinden elde edilen kazançlara el konulması ve

- (c) Bu tür suçları işlemek için kullanılan binaların kapatılması. Bu kapsamda Protokol'ün 7 (a) maddesinde tanımlanan herhangi bir malzeme, varlık, araç veya kazanca el konulması için diğer taraf devletler tarafından yapılan taleplerin yerine getirilmesi de dâhil olmak üzere; taraf devletin mallara ve gelirlere el konulması taleplerine diğer tarafların yanıtlarına ilişkin deneyimi; Protokolün yürürlüğe girmesinden bu yana bu konularla ilgili olarak teklif edilen, taslak haline getirilen veya yürürlüğe giren herhangi bir mevzuat ve bu konularla ilgili özel öneme sahip herhangi bir adli karar.

VI. MAĞDURLARIN HAKLARININ KORUNMASI

(mad. 8 ve 9, paragraflar. 3 ve 4.

27. Raporlarda, işbu Protokol kapsamında yasaklanmış uygulamalara maruz kalan çocukların haklarının ve yüksek yararlarının kendilerini ilgilendiren cezai soruşturmaların ve kovuşturmalarının tüm aşamalarında haklarının korunmasını, haklarının tam olarak tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla, Protokol'ün 8. maddesini uygulamak için Taraf Devlet tarafından kabul edilen tedbirlerle ilişkin bilgi verilmelidir. Devletler ayrıca Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından 2005 yılında kabul edilen Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklarla ilgili Konularda Adalet Rehberi'ni uygulamak için gösterilen çabaları da açıklayabilirler (bkz. Ek)
28. Raporlarda, mağdurun 18 yaşın altında görüldüğü ancak gerçek yaşının bilinmediği durumlarda, Protokolde atıfta bulunulan suçların soruşturulmasına ilişkin taraf devletin topraklarında uygulanan mevzuat, politika ve uygulama açıklanmalıdır (bkz. Ek).
29. Raporlarda ceza adaleti sisteminin bu Protokolde belirtilen suçların mağduru olan çocuklara yönelik muamelelerinde çocuğun yüksek yararının öncelikli olmasını sağlamak için ilgili makamlar tarafından benimsenen tüm kurallar, düzenlemeler, rehberler veya talimatlar da açıklanmalıdır (Bkz. Ek).
30. Raporlarda ayrıca, mevcut kanunların, prosedürlerin ve politikaların hangi hükümlerinde bu tür suçların mağduru olan çocukların yüksek yararının tanımlandığı ve çocuğun yüksek yararının cezai soruşturma ve kovuşturmalarda dikkate alınmasını sağladığı belirtilmelidir. Çocuğun yüksek yararı dikkate alınmıyorsa, hükümleri ve uygulamaları Protokolün 8. maddesinin 3. paragrafına uyumlu hâle getirmek için hangi adımların ya da planları gerekli görüldüğü belirtilmelidir (Bkz. Ek).
31. Raporlarda, bu Protokolde yasaklanan suçların mağdurları ile çalışan kişilerin hukuki ve psikolojik eğitimini veya diğer türden eğitimlerini sağlamak için hangi önlemlerin alındığı da belirtilmelidir (Bkz. Ek).
32. Kurumlara, kuruluşlara, ağırlara ve bireylere müdahale veya misilleme korkusu olmadan çalışmalarını yürütmeleri için gerekli koşulları sağlayan mevcut önlemler raporlarda belirtilmelidir. Bu tür önlemler bulunmuyorsa, Protokolün 8. maddesinin 5. paragrafına uygunluğu sağlamak için hangi önlemlerin planlandığı veya gerekli görüldüğü belirtilmelidir (Bkz. Ek).
33. Raporlarda bu Protokol ile atıfta bulunulan suçlara maruz kalan çocukların haklarını korumak için tasarlanan tedbirlerin, sanıkların adli ve tarafsız yargılanma hakları üzerinde gereksiz bir etkiye sahip olmasını önlemek için benimsenen veya güçlendirilen her türlü özel güvence veya telafi edici önlem açıklanmalıdır (Bkz. Ek).

-
34. Raporlarda çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve pornografi mağdurlarının fiziksel ve psikolojik iyileşmesine, aileleriyle birleştirilmesine ve topluma yeniden kazandırılmasına özel bir önem veren mevcut kamu programları ve özel programlar ele alınmalıdır (bkz. Ek).
  35. Raporlarda ayrıca, çocuğun maruz kaldığı sömürü, çocuğun kimliğinin herhangi bir unsurunu (adı, uyruğu ve aile bağları gibi) olumsuz yönde etkilediğinde, çocuğun kimliğini geri kazanmasına yardımcı olmak için taraf devletin aldığı önlemler de açıklanmalıdır (Bkz. Ek).
  36. Toplumla yeniden entegrasyon, fiziksel ve psikolojik iyileşme, kimliğin yeniden kazanılması için sağlanan yardımlara ilişkin raporlarda verilen bilgiler kapsamında taraf devletin vatandaşı olan veya vatandaşı varsayılan çocuklarla vatandaşı olmayan ya da uyruğu bilinmeyen çocuklar arasında herhangi bir fark bulunup bulunmadığı belirtilmelidir (Bkz. Ek).
  37. Raporlarda çocuk satışı, fahişeliği veya çocuk pornografisi mağdurlarının yasal olarak sorumlu olanlardan tazminat talep etmek için kullanılabilecekleri mevcut çözümler ve prosedürler hakkında bilgi verilmelidir (Bakınız Ek).

VII. ULUSLARARASI YARDIM VE İŞBİRLİĞİ (mad. 10)

38. Raporlarda aşağıda belirtilen hususlar açıklanmalıdır:
  - (a) Taraf Devlet'in bu Protokol ile atıfta bulunulan herhangi bir suçun önlenmesi, sorumluların tespiti, soruşturulması, kovuşturulması ve cezalandırılması için taslağının hazırlanmasına yardım ettiği veya müzakere ettiği, imzaladığı ya da yaptığı çok taraflı, bölgesel ve çift taraflı düzenlemeler
  - (b) Bu tür düzenlemelerin uygulanmasını koordine etmek amacıyla prosedürler ve mekanizmalar oluşturmak için atılan adımlar ve
  - (c) Bu tür düzenlemelerle elde edilen sonuçlar, bunların uygulanmasında karşılaşılan önemli zorluklar ve bu tür düzenlemelerin uygulanmasını iyileştirmek için yapılan veya gerekli görülen çalışmalar.
39. Raporlarda ayrıca, Protokol'de atıfta bulunulan tür suçların tespiti, soruşturulması, kovuşturulması ve cezalandırılması için sorumlu makamlar ile ilgili bölgesel veya uluslararası kuruluşlar arasında uluslararası işbirliği ve koordinasyonu teşvik etmek için Taraf Devlet tarafından atılan diğer adımlar belirtilmelidir. Bunun yanı sıra yetkililer ile ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini desteklemeye yönelik adımlar üzerinde de durulmalıdır.
40. Raporlarda bu Protokol ile atıfta bulunulan suç mağdurlarının fiziksel ve psikolojik iyileşmesine, topluma yeniden kazandırılmasına ve ülkelerine geri gönderilmesine yardımcı olmak üzere uluslararası işbirliğini desteklemek amacıyla Taraf Devlet tarafından atılan her türlü adım açıklanmalıdır. Bu kapsamda ulusal veya uluslararası sivil toplum kuruluşlarının ilgili faaliyetlerine ve programlarına sağlanan destek de dâhil olmak üzere uluslararası kurum veya kuruluşların faaliyetleri, uluslararası konferanslar ve uluslararası araştırma veya eğitim programları için sağlanan destek, ikili yardımlar ve teknik yardımlar hakkında da bilgi verilmelidir.
41. Raporlarda çocukların çocuk satışı, çocuk fahişeliği, çocuk pornografisi ve seks turizmi karşısında savunmasızlığını arttıran temel nedenleri (özellikle de yoksulluk ve az gelişmişliği) ele almaya yönelik uluslararası işbirliğine taraf devletin katkılarını açıklanmalıdır.

VIII. DİĞER YASAL HÜKÜMLER (md. 11)

42. Raporlarda aşağıda belirtilen hususlar açıklanmalıdır:

- (a) Taraf devlette çocuk haklarının hayata geçirilmesi açısından bu Protokol hükümlerinden daha uygun olduğu düşünülen ve hâlihazırda yürürlükte olan ulusal mevzuat hükümleri;
- (b) Çocuk haklarının hayata geçirilmesi açısından İhtiyari Protokol hükümlerinden daha uygun bulunan ve taraf devlet için bağlayıcı olan uluslararası hukuk hükümleri veya taraf devletin İhtiyari Protokolü uygularken dikkate aldığı diğer uluslararası hukuk hükümleri (varsa)
- (c) Taraf devletin çocuk satışı, çocuk fahişeliği, çocuk pornografisi, çocuk ticareti ve seks turizmi konusunda temel uluslararası belgeleri onaylama durumu ve varsa bu konularla ilgili olarak devlet tarafından yapılan diğer uluslararası veya bölgesel taahhütler ve bunların uygulanmasının Protokolün uygulanması üzerindeki etkisi.

Ek

İhtiyari Protokol ile **Rehber İlke 2*** kapsamında atıfta bulunulan Sözleşme'nin uygulanması arasındaki bağlantı, Protokol'ün önsözünün ilk paragrafında kabul edilmektedir.

Rehber İlke 10 (c) kapsamında atıfta bulunulan zorla çalıştırma terimi; ceza tehdidi altındaki bir kişinin kamu görevlisi, makam veya kurum tarafından yapmak zorunda bırakıldığı her türlü önemli işe veya hizmete işaret eder. Zorlamayla (örn. özgürlükten yoksun bırakma, maaşın alıkonulması, kimlik belgelerine el konulması veya ceza tehdidi) özel şahıslar için gerçekleştirilen iş veya hizmetleri ve kölelik benzeri uygulamaları (örneğin borç esareti ve bir çocuğun bir karşılık gözetilerek evlendirilmesi veya nişanlanması gibi) da içerir (bkz. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Zorla Çalıştırmaya İlişkin 29 No'lu Sözleşmesi (1930) (mad. 2 ve 11) ve Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına dair Ek Sözleşme (mad. 1)).

Rehber İlke 10 (f) kapsamında belirtildiği üzere çocuk ticareti, 18 yaşın altındaki kişilerin cinsel istismarı ve çocuk işçiliğinin sömürülmesi de dâhil olmak üzere her türlü istismar amacıyla işe alınması, taşınması, nakledilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. Çocukların veya anne babaların ya da yasal koruyucuların buna rıza gösterip göstermediklerine bakılmaksızın, ilgili uluslararası standartları ihlal eden evlat edinmeler de çocuk ticareti kapsamında yer alır (bkz. Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Ortadan Kaldırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (madde 3 (a), (b) ve (c))).

Rehber İlke 11 (b) doğrultusunda fahişelik türleri mümkünse aşağıda belirtilen kategorilere göre ayrıştırılmalıdır: heteroseksüel ve eşcinsel fahişelik, ticari fuhuş ya da diğer fuhuş türleri, örneğin çocukların cinsel hizmetler sağlamak amacıyla tapınaklara veya dini liderlere teslim edilmesi, cinsel kölelik, öğretmenlerin öğrencilerinden cinsel olarak faydalanması ve çocuk ev işçilerinin cinsel istismarı.

Devletler, istedikleri takdirde, **Rehber İlke 13 (a)** kapsamında atıfta bulunulan bilgileri, ilgili kanunların tablosu ve bunlarla ilgili hükümleri şeklinde sunabilirler.

Rehber İlke 13 (i) kapsamında çocuklardan sorumlu kamu denetçilerinin ve benzer kurumların önemli rolünden söz edilmektedir. Bağımsız ulusal insan hakları kurumlarının çocuk

* Bakınız Yukarıdaki 2. paragraf, rehber ilkeler paragraf numaralarına karşılık gelir.

---

haklarının teşvik edilmesinde ve korunmasında oynadığı rol, 2002 yılında Komite'nin otuz birinci oturumunda kabul edilen 2 No'lu Genel Yorum'da açıklanmaktadır.

Özellikle federal devletler, bağlı bölgeleri ve / veya özerk bölgeleri olan devletler ve hukuki düzeninde dini hukuku, kabile hukukunu veya yerli hukuku tanıyan devletler tarafından sunulan raporlarda, yukarıdaki IV. Bölümde yer alan rehber ilkelere cevaben sağlanan bilgiler, silahlı kuvvetler için geçerli hukuk da dâhil olmak üzere, bu konularda yargı yetkisine sahip tüm yargı alanlarının ilgili hukukuna ilişkin bilgi sağlamalıdır.

Rehber İlke 16, özellikle de (b) bendi kapsamında verilen yanıtta, bu tür suçlardan hüküm giymiş yetişkinlere ve bu suçlardan hüküm giymiş gençlere uygulanan cezalar arasındaki ayrım belirtilmelidir. Protokolün 3. maddesi, 1. paragrafı uyarınca, taraf devletler; listelenen eylemlerin adli hukuk veya ceza hukuku kapsamında olmasını "asgari olarak" sağlamakla yükümlüdür. Madde 1'de yer alan daha geniş kapsamlı genel hükümde ise "çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi yasaklanmaktadır". Bu nedenle **Rehber İlke 16 (e)** uyarınca, raporlarda, ceza hukuku kapsamında yer alan diğer çocuk satışı biçimlerine veya çocuk fahişeliği ya da çocuk pornografisi ile ilgili diğer eylemlere ya da eksikliklere işaret edilmelidir. Buna ek olarak, bazı ülkelerde bu suçlar açıkça yasaklanmasalar bile, bazı suçlar ile ilgili hükümler çocuk satışı, çocuk fahişeliğini veya çocuk pornografisini kovuşturmak için kullanılabilir. Raporlarda ayrıca bu tür suçlar da açıklanmalı ve çocuk satışına, çocuk fahişeliğine ve / veya çocuk pornografisine nasıl uygulandıkları belirtilmelidir.

Rehber İlke 18 kapsamında atıfta bulunulan tüzel kişiler; fiziksel kişiler dışında kalan şirketler ve diğer işletmeler, yerel veya bölgesel yönetimler ve yasal olarak tanınan vakıflar, kuruluşlar ve dernekler gibi tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır.

Rehber İlke 19 kapsamındaki geçerli uluslararası yasal belgeler şunlardır: Sözleşme'nin 2, 3, 6 ve 12'nci maddeleri kapsamında kabul edilen genel ilkelerinin yanı sıra Sözleşme'nin 20 ve 21'inci maddeleri; Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme ya da 1993 Lahey Evlat Edinme Sözleşmesi (Komite'ye göre bu sözleşme, Sözleşmenin 21 (e) maddesinde yer alan yükümlüğü yerine getirme açısından uygun bir araçtır), 1967 Çocukların Evlat Edinilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi (CETS No. 58); 1990 Çocuk Hakları ve Refahı Afrika Şartı; Ulusal ve Uluslararası Koruyucu Aile Yerleştirmesi ve Evlat Edinme Konusunda 1986 yılında Genel Kurul tarafından kabul edilen karara atıf yapan Çocukların Korunmasına ve Refahına İlişkin Sosyal ve Hukuki İlkeler Bildirgesi; ve evlat edinme konusunda ikili anlaşmalar. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Önsözü'nde belirtilen Sosyal ve Hukuki İlkeler Bildirgesi, yukarıda belirtilen antlaşmaların hiçbirine taraf olmayan devletler de dahil olmak üzere tüm Devletler için geçerlidir.

Rehber İlke 27 kapsamında belirtilen bilgiler özel olarak şunları içermelidir:

- (a) Tanık ya da mağdur çocuğun yüksek yararının çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ile ilgili ceza adaleti konularında temel önceliğe sahip olmasını sağlayan herhangi bir yasa ve diğer yasal standartlar;
- (b) Çocuk satışı, çocuk fahişeliği ya da çocuk pornografisi mağduru olarak kabul edilen çocukların polisin koruyucu nezaretine veya ıslahevlerine ya da çocuk esirgeme kurumlarına yerleştirilmesine ilişkin yasalar veya diğer yasal standartlar, prosedürler ve uygulamalar. Bu tür eylemlerin failleri hakkında soruşturmalar veya yasal kovuşturmalar süresince bu türden gözetim altında tutulan çocuk sayısı hakkında bilgiler, mümkünse çocuğun yaşına, cinsiyetine ve menşe yerine, tesisin niteliğine ve ortalama yerleştirme süresine göre ayrıştırılmış veriler .

-
- (c) Çocukları özgürlüklerinden yoksun bırakma uygulamasına sadece son çare olarak başvurma ilkesi (Sözleşmenin 37 (b) maddesine bakınız) uyarınca, çocuklar; çocuk mağdurların veya tanıkların korunmasını ve ceza kovuşturmaları sırasında mevcut olmasını sağlamak için aşırı derecede istisnai durumlar haricinde polis nezaretinde veya islahevinde ya da kapalı çocuk esirgeme kurumlarında tutulmamalıdır.
- (d) Satış mağduru olarak kabul edilen çocukların, bu tür eylemlerin faillerine yönelik soruşturmalar veya yasal kovuşturmalar sırasında akrabalarının, koruyucu ailelerin, geçici vasilerin veya toplum temelli kuruluşların geçici bakımı altına yerleştirilmesine olanak sağlayan her türlü yasa, prosedür ve uygulama. Mümkünse yerleştirilen çocuk sayısına ilişkin bilgiler; çocuğun yaşına, cinsiyetine ve menşe yerine, bakım sağlayıcısının türüne ve ortalama yerleştirme süresine göre ayrıştırılmış şekilde.
- (e) Çocuk satışı, çocuk fahişeliği veya çocuk pornografisi mağdurlarının bu türden bir istismar ile ilgili cezai kovuşturmalardaki potansiyel rolleri konusunda bilgilendirilmesini öngören yasal haklarını tanıyan her türlü yasal standart ve bu tür kovuşturmaların kapsamı, zamanlaması, ilerlemesi ve sonucu hakkında çocuklara bu tür bilgileri sağlamak için oluşturulmuş uygulama ve prosedürler;
- (f) Çocuk satışı, çocuk fahişeliği veya çocuk pornografisi mağdurlarının, sömürülmelerinde ele alan ceza davalarına ilişkin görüşlerini, ihtiyaçlarını ve endişelerini ifade etme veya iletme hakkını tanıyan her türlü yasal standart; soruşturma memurlarının, savcılarının ve diğer ilgili makamların çocukların görüşlerini ve kaygılarını dikkate alma görevi; farklı yaşlardan ve kökenlerden mağdur çocukların görüşlerini, ihtiyaçlarını ve endişelerini tespit etmek ve bunları ilgili makamlara iletme için kullanılan yöntemler ve prosedürler ve eğer varsa, bu standartların ve prosedürlerin uygulanmasında kaydedilen ilerlemeler ve karşılaşılan güçlükler hakkında bilgiler
- (g) Çocuk mağdurlara, sömürülmelerinden sorumlu olanlara yönelik ceza kovuşturmalar sırasında destek sağlayan her türlü program ve hizmet, sorumlu kurum veya kuruluşların coğrafi konumu ve niteliği (kamu kurumu, sübvansiyonlu veya sivil toplum kuruluşu), sağlanan destek hizmetlerinin niteliği ve kapsamı; yararlanıcıların yaşı, cinsiyeti, menşei ve diğer ilgili özellikleri ile ilgili mevcut veriler; sağlanan desteğe ilişkin herhangi bir değerlendirmenin sonuçları; mevcut hizmetlerin kapsamı, kapsamının ve kalitesinin yeterliliği ve bunları genişletme planları konusunda taraf devletin görüşleri;
- (h) Gizlilik hakkını korumak ve Protokolde atıfta bulunulan suçlardan herhangi birine maruz kalmış mağdurların kimliklerinin ifşa olmasını önlemek için geliştirilen herhangi bir yasa veya yönetmelik ve taraf devlet tarafından gizliliklerini korumak ve kimliklerinin ifşa edilmesini önlemek için alınan diğer önlemler. Taraf devletin bu tür kanunların, düzenlemelerin ve diğer önlemlerin etkili olup olmadığına ilişkin görüşlerinin yanı sıra, etkili değilse bunun nedenleri ve gizlilik haklarının daha iyi korunmasını sağlamak ve kimliklerinin ifşasını önlemek için varsa yapılan diğer planlar;
- (i) Çocuk satışı, fahişeliği veya pornografisi mağduru olan ve misilleme veya tehdit riski altında olabilecek çocukların, ailelerinin ve bu tür riskler karşısında savunmasız olan tanıkların güvenliğini sağlamak için uygulamaya konulan politikalar, prosedürler, programlar, protokoller veya diğer tedbirler ve Taraf Devletin bu tür önlemlerin etkili olup olmadığına ilişkin görüşleri ve eğer etkili değilse,

bunun nedenleri ve bunları güçlendirmek, değiştirmek veya yeni koruma önlemleri almak için (varsa) yapılan planlar ve

- (j) Bu Protokolde atıfta bulunulan suçlarla ilgili davalarda ve çocuk mağdurlara tazminat verilmesi ilişkin karar ve talimatların uygulanmasında gereksiz gecikmelerden kaçınmak için yetkili yasal makamlar, idari veya adli makamlar tarafından kabul edilen her türlü kanun, kural, yönetmelik, rehber veya politika. Bunu yanı sıra taraf devlet mahkemeleri tarafından bu tür meselelerin zamanında çözümlenmesi için kabul edilmiş olabilecek herhangi bir içtihat.

Rehber İlke 28 kapsamında atıfta belirtilen bilgiler, özel olarak şunları içermelidir:

- (a) Belgeye dayalı bir kanıt bulunmadığında mağdurun yaşını hesaplamak için başvuru alan önlemler
- (b) Mağdurun yaşına ilişkin kanıt standardı ve varsa geçerli olan yasal karineler ve
- (c) Çocuğun yaşını ve bu amaçla kullanılan yöntemleri belirlemek amacıyla soruşturma yürütmekle yükümlü kurum veya kuruluşlar.

Rehber İlke 28 doğrultusunda sağlanan bilgilerde Protokol'de atıfta bulunulan suçlara maruz kaldığı varsayılan kişilerin yaşının belirlenmesinde ile ilgili zorluklar ve bu zorlukların kanunların uygulanıp uygulanmasına ve çocukların bu tür uygulamalara karşı etkili bir şekilde korunmasına önemli bir engel teşkil edip etmediği ve eğer öyleyse bunun nedenleri ve taraf devletin bu güçlüklerin üstesinden gelmek için yaptığı planlar veya bu tür zorluklarla başa çıkmak için hangi eylemleri gerekli gördüğü hakkında bilgi verilmelidir. Sağlanan bilgiler, ilgili olduğu durumlarda, taraf devletin topraklarında vatandaşı olan bir çocuğa karşı işlenen suçlar ile mağdurun taraf devletin vatandaşı olmayabileceği veya eylemin başka bir Devletin topraklarında gerçekleştiği durumlar arasındaki farklılıkları ortaya koymalıdır.

Rehber İlke 29 ve 30 doğrultusunda verilen yanıtlarda:

- (a) Taraf devletin ilgili tüm yargı alanlarında uygulanan mevzuatı uyarınca Protokolde tanımlanan suçlardan herhangi birinin mağduru olan çocuklara yönelik cezai adalet muamelelerinde çocuğun yüksek yararının öncelikli olarak kabul edilip edilmediği belirtilmelidir. Çocuğun yüksek yararı öncelikli değilse, Taraf Devletin bu ilkeyi ilgili mevzuata dahil etmek için attığı veya atmayı planladığı adımlar hakkında bilgi verilmelidir.
- (b) Bu bağlamda çocukların yüksek yararının nasıl tanımlandığına ilişkin kurallar, rehberler, politikalar veya içtihatlar ile her bir çocuk mağdurun yüksek yararını belirlemek için kullanılan yöntemler açıklanmalıdır.
- (c) Bu bağlamda özellikle de çocuğun yüksek yararının ne olduğunu belirlerken çocuğun görüşlerini dikkate almak ve bu tür görüşlere verilen ağırlığı belirlemek için kullanılan yöntemlerle ilgili her türlü kural, düzenleme, rehber, politika veya içtihat açıklanmalıdır.
- (d) Buna ek olarak, mağdur çocuklara yaşlarına ve kökenlerine uygun bir dilde, kendilerini etkileyen suçlarla ilgili ceza soruşturmaları ve yargılamalar hakkında nesnel bilgi sağlamak için hangi adımların atıldığını ve hangi mekanizma ve prosedürlerin oluşturulduğu, bu tür soruşturmalar ve kovuşturmalar ile ilgili hakları ve çocukların başvurabileceği seçenekler veya alternatif eylem yolları açıklanmalıdır.
- (e) Çocuklara karşı işlenen suçlarla ilgili ceza kovuşturmalarında alınması gereken kararlarla ilgili olarak çocukların yasal durumu ile ilgili her türlü mevzuat, düzenleme, prosedür, politika ve içtihat açıklanmalıdır.

bu kapsamda çocuğun tanıklık yapma veya kovuşturmayaya katılmasıyla ilgili varsa yaş sınırı da belirtilmelidir. Anne babaların veya yasal koruyucuların bu tür kararları çocuk adına alma yetkisi ve herhangi bir ebeveynin veya yasal koruyucunun bulunmadığı durumlarda veya olası bir ihtilaf durumunda ya da çocuk mağdur ile anne babası veya yasal koruyucusu arasında olası bir çıkar çatışması bulunması durumunda çocuğun yüksek yararının belirlenmesini ve buna saygı duyulmasını sağlamak için geçici koruyucuların görevlendirilmesi konusunda da bilgi verilmelidir.

- (f) Varsa, çocuk koruma kurumlarının veya çocuk hakları kuruluşlarının, Protokol'de atıfta bulunulan suçlarla ilgili ceza kovuşturmalarındaki rolü, özellikle de bu tür kovuşturmalarda mağdur veya tanık çocuğun yüksek yararının savunulmasında oynayabilecekleri roller (varsa) açıklanmalıdır.

Rehber İlke 31 uyarınca talep edilen bilgilerde aşağıda belirtilen ayrıntılara yer verilmelidir: Protokol kapsamında atıfta bulunulan suçları soruşturma ve / veya kovuşturma yetkisine sahip kurum veya kuruluşlar, taraf devletin topraklarında veya bölgelerinde bu suçlardan sorumlu mahkemeler, bu tür kurumların personeli tarafından mağdur ve tanık çocuklarla iletişimin, çocuklarla ilgili davalara özel olarak atanan görevlilerle sınırlı olup olmadığı; çocuklarla iletişim hâlinde olan personelin işe alınması veya görevlendirmesi için uygulanan herhangi bir özel şart (çocuk hakları ve çocuk psikolojisi veya gelişimi ile ilgili eğitim şartı) ; çocuk mağdurların yaşlarına, cinsiyetlerine, geçmişlerine ve deneyimlerine duyarlı ve saygılı bir muamele görmelerini sağlamak için tasarlanmış yasal eğitimler, psikolojik eğitimler ve diğer ilgili eğitimler ile çocuklarla iletişim kuran personele ve onları amirlerine sağlanan giriş seviyesi veya hizmet içi eğitim programları ve bu tür eğitim programlarının içeriğine ve metodolojisine dair kısa bir açıklama ve bu Protokol ile atıfta bulunulan suçların mağdurlarına bakım, barınma olanağı ve psiko-sosyal hizmetler sağlayan kamu kurumları veya özel kurumlar ya da kuruluşlar ve özel hizmet sağlayıcıların nitelikleri ve eğitimleri ile ilgili uygulanabilir her türlü düzenleme.

Rehber İlke 32 kapsamında sağlanan bilgilerde çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve pornografisi ile ilgili uygulamaları önleme çabalarına en çok dâhil olan kamu kurumları veya özel kuruluşlar ya da ağlar belirtilmelidir. Bunun yanı sıra bu tür mağdurlara koruma, rehabilitasyon ve benzer hizmetler sağlayan kurum ve kuruluşlar hakkında da bilgi verilmelidir. Yukarıda belirtilen kurumların ve kurum mensuplarının veya personelinin emniyetine, güvenliğine ve bütünlüğüne yönelik herhangi bir önemli saldırı veya tehdit varsa açıklanmalıdır. Ayrıca taraf devletin, hedeflenen kişi veya kurumları korumak için aldığı önlem türleri belirtilmelidir. Yukarıda söz edilen türden saldırılar ve tehditler ve bu tür tehdit veya saldırılara karşı önlem olarak alınan tedbirler veya politikalar açıklanmalıdır.

Rehber İlke 33'ün amaçları doğrultusunda, sanıkların adil ve tarafsız bir şekilde yargılanma hakları; Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 14. ve 15. maddelerinde belirtilen hakları, özellikle de kanunlara göre suçlulukları ispatlanana kadar masum varsayılma hakkını içermelidir. Sanıkların savunma hazırlamak, kendilerine karşı tanıkları sorgulamak veya incelemek için yeterli olanaklara sahip olması da gerekir.

Rehber İlke 34 kapsamında sağlanan bilgiler şunları içermelidir: programların veya hizmetlerin ve bunları işleten kurum veya kuruluşların tespiti, bunların coğrafi konumu ve sağlanan hizmet türüne ilişkin açıklama; bu tür yardımlardan faydalanan çocukların sayısı (yararlanıcıların yaşına ve cinsiyetine göre ayrıştırılmış), maruz kalınan istismarın türü ve yardımın bakım kurumunda ya da bakım kurumu dışı bir ortamda verilip verilmediğine ilişkin veriler; mevcut programlar tarafından sağlanan yardımla ilgili yapılan değerlendirmelerin sonuçları ve varsa bu tür hizmetlerle ilgili karşılanmamış talebe ilişkin bilgiler ve taraf devletin mevcut programların kapasitesini arttırmak veya sağlanan hizmetlerin türünü genişletmek için tüm planları (varsa) ve ilgili gördüğü diğer bilgiler

---

35. Rehber İlke kapsamında ve Protokol'ün 9. maddesinin 3. paragrafında atıfta bulunulan topluma yeniden kazandırma ve psikolojik iyileşme için yardım alma hakkı, kimliklerinin herhangi bir unsurundan yoksun bırakılan çocukların kimliklerini hızlı bir şekilde yeniden oluşturmalarına yardım etme hakkını da içerir. Bu hak, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinin 2. paragrafında da tanınmaktadır.

Rehber İlke 36'ya yanıt olarak sağlanan bilgiler şunları içermelidir:

- (a) Her yıl çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi mağduru olduğu tespit edilen, vatandaş olmayan veya uyruğu bilinmeyen çocukların sayısı, mümkün olduğu ölçüde yaş, cinsiyet, sömürü türü ve menşe ülkesine göre ayrıştırılmış bir şekilde;
- (b) Taraf devletin mağdur çocukların ülkelerine geri gönderilmesine, aileleriyle birleştirilmesine ve toplumla yeniden bütünleşmelerine ilişkin politikası açıklanmalıdır. Bu politikalarda çocuğun yüksek yararının, çocuğun görüşlerinin dikkate alınma hakkının, çocuğun istismardan sorumlu olanlara karşı ceza kovuşturmalarına katılmasının, çocuğun misilleme riskine karşı korunma hakkının, çocuk fiziksel ve psikolojik rehabilitasyonda yardım alma hakkının nasıl ele alındığı belirtilmelidir.
- (c) Bu sömürü türlerine maruz kalan çocukların diğer sosyal yeniden entegrasyon türlerine kıyasla, ülkelerine geri gönderilmeleri, kimliklerinin yeniden tesisi veya ailelerinin yanına yerleştirilmesi ve çocuğun ailesine ya da topluluğuna iade edilmesinin uygunluğunun değerlendirilmesi ile ilgili konularda diğer ülkelerle yapılan mevcut yasal veya idari anlaşmalar
- (d) Bu sömürü biçimlerinin mağduru olan, vatandaş olmayan veya uyruğu bilinmeyen çocukların topluma yeniden entegrasyonu; kimlik, fiziksel iyileşme ve psikolojik iyileşme hakkının korunması alanlarında kaydedilen ilerlemeler ve karşılaşılan zorluklar, varsa karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmek için yapılan planlar hakkında bilgiler

Rehber İlke 37'ye yanıt olarak sağlanan bilgiler şunları içermelidir:

- (a) Çocuğun tazminat alma hakkının, istismarından sorumlu olanların cezai sorumluluğunun önceden tespit edilmesine bağlı olup olmadığı;
- (b) Çocuğun yüksek yararı ile anne babasının çıkarları arasında fiili, olası veya potansiyel bir çatışma olduğunda, çocuk için yasal bir koruyucu veya bu türden yasal prosedürler için temsilci atanmasına ilişkin prosedürler ve standartlar;
- (c) Çocuk satışı, çocuk fahişeliği veya pornografi ile ilgili dava veya şikayetlerin gönüllü olarak çözümlenmesine ilişkin standartlar ve prosedürler;
- (d) Kanıtların kabul edilebilirliği veya mağdur çocukla ilgili kanıtların sunulma şekli bağlamında, çocukları ilgilendiren davalar ile yetişkinleri ilgilendiren davalar için geçerli prosedürler arasında herhangi bir fark olup olmadığı;
- (e) Protokol'ün 8. maddesinin 1 (g) paragrafı uyarınca, vakaların yönetimine ilişkin kurallarda ve rehberlerde, çocukları ilgilendiren davaların çözümünde gereksiz gecikmelerden kaçınmanın öneminin kabul edilip edilmediği;

-
- (f) Mağdur bir çocuk olduğunda, bu sömürü biçimleri için tazminat taleplerine uygulanacak zamanaşımı kanununda herhangi bir farklılık olup olmadığı;
  - (g) Çocuklara reşit olma yaşına gelene kadar verilen tazminatın kullanımı, tasarrufu ve korunmasına ilişkin yasanın özel nitelikleri;
  - (h) Yukarıda belirtilen türdeki davalarda çocukların özel ihtiyaçlarına, haklarına ve savunmasızlığına karşı daha duyarlı bir şekilde tasarlanmış olabilecek ve tazminat talebinde bulunan çocuklar tarafından kullanılabilen mevcut prosedürlerin diğer özel özellikleri;
  - (i) Bu rehber ilkenin önceki paragraflarına cevaben verilen bilgilerin taraf devletin vatandaşı olmayan mağdurlar için de geçerli olup olmadığı ve vatandaş olmayan veya olmayabilecek mağdurların yukarıda atıfta bulunulan sömürü biçimlerinden kaynaklanan zararlar için tazminat almak üzere hukuk yollarına eşit erişime sahip olmasını sağlamak için mevcut olabilecek özel bir önlem hakkında bilgi;
  - (j) Yasal veya idari işlemler veya resmi makamlarca denetlenen yerleştirmelerin bir sonucu olarak bu tür istismarlar için çocuklara verilen tazminatların sayısı ve miktarına ilişkin, Komite'nin mevcut çözümlerin ve prosedürlerin pratikte nasıl işlediğini anlamasına yardımcı olacak herhangi bir bilgi;
  - (k) Taraf Devletin, mevcut hukuk yollarının ve prosedürlerinin, yukarıdaki sömürü türlerinin mağduru olan çocukların, zararlar için yeterli tazminat alma haklarına yeterli koruma sağlayıp sağlamadığı ve sağlamıyorsa hangi iyileştirme veya değişikliklerin bu hakkın etkili bir şekilde korunmasını sağlayabileceği

Zararlar arasında fiziksel veya zihinsel yaralanma, duygusal sıkıntı, ahlaki bütünlüğün zarar görmesi (örn. şeref, itibar, aile bağları, ahlaki bütünlük), kişinin haklarının reddi, mal kaybı, gelir kaybı veya diğer ekonomik kayıplar ve herhangi bir yaralanmayla ilgili tedavi masrafları ve mağdurların haklarına herhangi bir zarar verilmesinden kaynaklanan masraflar da yer alır (Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Ağır İhlalleri ve Uluslararası İnsancıl Hukukun Ciddi İhlalleri İçin Mağdurların Çözüm ve Telafi Haklarına Dair Temel İlkeler ve Esaslar).

Kaynaklar

OHCHR Belgeleri

Çocuk Hakları Sözleşmesi, <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>

Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokol, <http://www2.ohchr.org/english/law/crc-conflict.htm>

Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol, <http://www2.ohchr.org/english/law/crc-sale.htm>

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 44. maddesinin 1 (a) paragrafı uyarınca Taraf Devletler tarafından sunulacak ilk raporların şekli ve içeriğine ilişkin Genel Rehber İlkeler, http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/Guidelines_initial_reports_CRC.pdf

Birleşmiş Milletler, uluslararası insan hakları sözleşmelerine Taraf Devletler tarafından sunulacak raporların şekli ve içeriğine ilişkin rehber havuzu, 2009 (HRI / GEN / 2 / Rev6) <http://www2.ohchr.org/english/bodies/icm-mc/docs/9th/HRI-GE-2-Rev6.doc>

Taraf Devletler tarafından Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS / C / 58 / Rev.2) 44. maddesinin 1 (b) paragrafı uyarınca sunulacak periyodik raporların şekli ve içeriğine ilişkin sözleşmeye özgü rehber ilkeler http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.58.Rev.2_ReportingGuidelines.doc

Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Silahlı Çatışmalarda Çocukların Dâhil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokolün 8. maddesinin 1.paragrafı uyarınca Taraf Devletler tarafından sunulacak ilk raporlara ilişkin gözden geçirilmiş Rehber İlkeler, http://www2.ohchr.org/english/body/crc/docs/CRC.C.OPAC.2_en.pdf

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol'ün 12. maddesinin 1. fıkrası uyarınca Taraf Devletler tarafından sunulacak ilk raporlara ilişkin Gözden Geçirilmiş Rehber İlkeler, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/450/97//0645097./PDF/G0645097.pdf?OpenElement>

Taraf devlet raporlarına, özet kayıtlara ve sonuç gözlemlerine şu adresten erişilebilir: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/sessions.htm>

UNICEF'in Araçları ve Rehberleri

Çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol El Kitabı, UNICEF, Innocenti Araştırma Merkezi, 2009, http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/optional_protocol_eng.pdf

'Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolü konusunda Çocuk Hakları Komitesi'nin içtihiadı, Ugo Cedrangolo (2009). *Innocenti Working Paper* No. 2009-03. Floransa, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2009_03.pdf

Çocuk Hakları Sözleşmesi için Uygulama El Kitabı, Üçüncü Baskı, UNICEF, 2007 (elektronik olarak mevcut değildir)

Çocuk Hakları Sözleşmesi için Uygulama El Kitabı, Uygulama Kontrol Listeleri, UNICEF, 2007, <http://www.unicef.org/crc/files/Implementation%20Checklists.pdf>

STK Araçları ve Rehberleri

Çocuk Hakları Komitesi'ne rapor veren Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi (Üçüncü Baskı), Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu, 2006 <http://www.crin.org/docs/Reporting%20Guide%202006%20İngilizce.pdf>

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolün uygulanmasına ilişkin BM Çocuk Hakları Komitesi'ne rapor veren STK'lar Rehberi, Çocuk Hakları Sözleşmesi STK Grubu, 2006, http://www.crin.org/docs/FileManager/NGOGroup/OPSC_Guide_for_NGOs.pdf

Taraf Devletlerin Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmalarına Konusunda İhtiyari Protokole ilişkin Çocuk Hakları Komitesi'ne sunduğu rapora ilişkin inceleme, Çocuk Askerlerin Kullanımını Durdurma Koalisyonu, 2006,

<http://www.child-soldiers.org/document/get?id=1198>

Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusunda İhtiyari Protokol Rehberi, Çocuk Askerlerin Kullanımını Durdurma Koalisyonu ve UNICEF, 2003, http://www.unicef.org/publications/files/option_protocol_conflict.pdf

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Raporlama Sürecine Çocukların Katılımını Azami Düzeye Çıkarma, Çocuk Hakları Sözleşmesi STK Grubu, 2009

Değişimin elçileri olarak çocuklar: Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ilişkin periyodik raporlama sürecine çocukların katılımı için rehber ilkeler, World Vision, 2008, http://www.crin.org/docs/Guidelines_for_Child_Participation_in_CRC_Reporting.pdf

Çocuğa Yönelik Şiddet Hakkında Raporlama: BM Çocuk Hakları Komitesi'ne rapor veren Sivil Toplum Kuruluşları için Tematik Bir Rehber, Çocuk Hakları Sözleşmesi STK Grubu, 2007, http://www.crin.org/docs/NGO_Guidelines_reporting_VAC_to_CRC_2008.pdf

Çocuk Hakları Komitesi Seçimleri: STK'lar için Bilgiler, Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu, 2006, [http://www.crin.org/docs/CRC_FS_E1_8\[1\].pdf](http://www.crin.org/docs/CRC_FS_E1_8[1].pdf)

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Uygulanmasının İzlenmesi için Sonuç Gözlemlerinin Kullanımı, Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu, 2005, http://www.crin.org/docs/resources/publications/ngocrc/CRIN-NGOCRC_WP2_en.pdf

Ulusal Çocuk Hakları Koalisyonları Profili: Çocuk Hakları Sözleşmesi için Sivil Toplum Kuruluşları Grubu'nun Ulusal Çocuk Hakları Koalisyonları Araştırmasının Bulguları, Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu, 2004, http://www.crin.org/docs/resources/publications/NGOCRC/CRIN-NGOCRC_WP1_en.pdf

Çocuklara danışmak mı istiyorsunuz? İyi uygulamalar için araç seti, Save the Children, 2003, http://www.savethechildren.net/alliance/resources/childconsult_toolkit_final.pdf

Çocuk Hakları için Ağ Oluşturma: STK'lar için Rehber, Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu, 2001, <http://www.crin.org/docs/resources/publications/NGOCRC-a-guide-for-STK'lar.pdf>

Çocuk Hakları Komitesi'ne sunulan STK raporlarına şu adresten erişilebilir: <http://www.crin.org/Alternative-reports/index.asp>

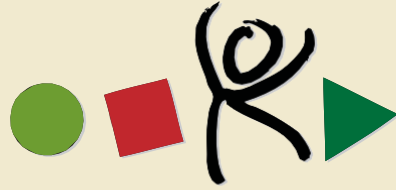
Çocuk Hakları Sözleşmesi için STK Grubu

1, rue de Varembé 1202
Geneva, Switzerland

Tel +41 22 740 47 30

Faks: +41 22 740 11 45

E-posta: secretariat@childrightsnet.org
internet sitesi: www.childrightsnet.org

ngo group for the crc